

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

**TÜRKİYE’DE NÜFUS POLİTİKASI VE
SOSYO-EKONOMİK GEREKÇESİ**

UZMANLIK TEZİ

Hazırlayan
Abdurrahman TAŞKAN

Danışman
Abdullah ÖZBAY

ANKARA, 2018

ONAY SAYFASI

AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞINA

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Uzman Yardımcısı Abdurrahman TAŞKAN tarafından hazırlanan “*Türkiye’de Nüfus Politikası ve Sosyo-Ekonomik Gerekçesi*” başlıklı tez çalışması Tez Jürisi tarafından “Yüz üzerinden puanla” değerlendirilmiştir.

Adı SOYADI	Verdiği Puan	İmza
BAŞKAN :.....		
ÜYE :.....		
ÜYE :.....		
ÜYE :.....		
ÜYE :.....		

UZMAN YARDIMCISI TEZ PUANI:

SONUÇ: Tez Jürisi tarafından verilen puanlar neticesinde Uzman Yardımcısının tezi:

- ☐ Başarılı (Yeterlilik sınavına girmeye hak kazandı.)
- ☐ Yeterli (Yeterlilik sınavına girmeye hak kazandı; ancak tezinde düzeltmeler var)
- ☐ Başarısız (Tez yetersiz görüldü ve tezin tekrar savunmaya girebilmesi için altı ay süre verildi.)

KAPAK	
ONAY SAYFASI	
İÇİNDEKİLER	i
ŞEKİLLER DİZİNİ	iii
TABLOLAR DİZİNİ	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi

GİRİŞ

1. NÜFUSA İLİŞKİN TANIMLAR.....	2
1.1. NÜFUS NEDİR.....	2
1.2. NÜFUSU ETKİLEYEN BAŞLICA FAKTÖRLER	2
1.3. NÜFUS POLİTİKASI	3
1.4. SOSYO-EKONOMİK GEREKÇE NEDİR	5
1.5. EĞİTİM NEDİR	5

YÖNTEM

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	6
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ VE ÖNEMİ	6
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	6
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	6
2.4. VERİLERİN ANALİZİ	7
2.5. ARAŞTIRMANIN HEDEFİ	7

DEĞERLENDİRME

3. TÜRKİYE’DE UYGULANAN NÜFUS POLİTİKALARI, TÜRKİYE’NİN NÜFUS YAPISI VE DÜNYA NÜFUSUNA BAKIŞ	8
3.1. TÜRKİYE’DE DÖNEMSEL NÜFUS POLİTİKALARI	8
3.1.1. 1923-1963 Dönemi	9
3.1.2. 1964-1982 Dönemi	11
3.1.3. 1982 Sonrası Dönem.....	13
4. TÜRKİYE’NİN NÜFUSU VE YILLARA GÖRE DEĞİŞEN YAPISI.....	13
5. DÜNYA’DA NÜFUS VE POLİTİKA TERCİHİ	16
6. NÜFUS ARTIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	21
6.1. DOĞUM VE ÖLÜM ORANLARI.....	21
6.2. GÖÇ HAREKETLERİ.....	26
6.3. SAĞLIK ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER.....	27
6.4. BESLENME İMKANLARI	27
6.5. EĞİTİM SEVİYESİNİN DURUMU	28
6.6. YAŞAM STANDARTLARI	28
6.7. NÜFUS PLANLAMASI ÇALIŞMALARI.....	28
6.8. SAVAŞLAR	29
6.9. KADINLARIN EĞİTİM DÜZEYİNİN VE EKONOMİK BAĞIMSIZLIKLARININ ARTMASI	29

6.10. ÜLKE SINIRLARININ DEĞİŞMESİ	29
7. AİLE, KADIN VE ÜÇ ÇOCUK POLİTİKASI.....	30
7.1. KADIN VE KALKINMA.....	30
7.2. AİLEYE YÖNELİK POLİTİKA.....	35
7.3. ÜÇ ÇOCUK POLİTİKASI	37
7.4. KADINLAR ÇOCUK SAHİBİ OLMA TERCİHİNDE ÖZGÜR MÜDÜR.....	44
7.5. NÜFUS POLİTİKASI EKSENİNDE KADINDA ÜÇ ÇOCUK ALGISI	47
7.6. MEDENİ DURUMUNA GÖRE KADINDA ÜÇ ÇOCUK ALGISI.....	48
7.7. SAHİP OLDUĞU ÇOCUK SAYISINA GÖRE KADINDA ÜÇ ÇOCUK ALGISI.....	53
7.8. ÇALIŞMA ZAMANINA GÖRE KADINDA ÜÇ ÇOCUK ALGISI	56
8. TÜRKİYE’DE KADININ STATÜSÜ VE YASAL DÜZENLEMELER....	58
9. TÜRKİYE’DE NİTELİKLİ NÜFUS ARTIŞINA YÖNELİK OLARAK EĞİTİM	80
10. EKONOMİ VE NÜFUS İLİŞKİSİ	93
10.1. MANTIKSAL ÇERÇEVE.....	93
10.2. TARİH BOYUNCA NÜFUS ALGISI VE EKONOMİK GELİŞME	96
10.3. ETKİN NÜFUS TEORİSİ.....	99
10.4. DOĞURGANLIĞIN MİKRO-EKONOMİK TEORİSİ	101
10.5. NÜFUSUN EKONOMİK ÖNEMİ.....	102
10.6. EKONOMİK BÜYÜME	103

SONUÇ VE TARTIŞMA

11. DEĞERLENDİRMENİN SONUCU	107
KAYNAKÇA	109
DOĞRULUK BEYANI.....	113

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa No
Şekil 1: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Doğum ve Ölüm Oranları	11
Şekil 2: Yıllara Göre Dünya Nüfusu.....	17
Şekil 3: Toplam doğurganlık hızı, 2001-2016.....	22
Şekil 4: Kaba doğum hızı 2001-2016	23
Şekil 5: Avrupa Demografisi	34
Şekil 6: Evlilik Yaşı	40
Şekil 7: 2010-2014 Yıllarında Meydana Gelen Aile İçi şiddet Olay Verileri	74
Şekil 8: Cinsiyete Göre 12-21 Yaş Grubunda En Az Lise Mezunu Olanların Oranının Değişimi (Yüzde, 2009-2014).....	82
Şekil 9: Cinsiyete Göre 25-29 Yaş Aralığı Nüfusta En Az Yüksekokul Mezunu Olanların Oranının Değişimi (Yüzde, 2009-2014)	84
Şekil 10: Öğrencinin Veliye Maliyeti ile Devletin Memura Çocuk Yardımı	85
Şekil 11: Eğitim Harcamaları	86
Şekil 12: 15-17 Yaş Arası Çalışan Çocuk Sayısı.....	87
Şekil 13: Okulöncesi Eğitimde Net Okullaşma Oranları ve Toplam Öğrenci Sayısı	90
Şekil 14: MEB Bütçe Payları ve Milli Gelire Oranı	91
Şekil 15: Eğitim Harcamalarının Dağılımı	92
Şekil 16: MEB Bütçesinden Eğitim Yatırımlarına Ayrılan Pay	93
Şekil 17: Dünya’da ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Gelir	100

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 1: Genel Nüfus Sayımları	15
Tablo 2: Hanehalkı tiplerine göre hanehalkı oranı, 2014-2016	24
Tablo 3: Günlük ve aylık bebek ölümleri 2015-2016	25
Tablo 4: Kadın ve Erkeklerin İstihdam ve İşgücüne Katılım Oranı	43

ÖZ

Türkiye'nin her alanda ilerleme sağlaması ve elde ettiği başarıları sürdürebilmesi için nüfus politikasına azami ölçüde önem vermesi gerekmektedir. Sosyal ve ekonomik alanda sağlanan gelişmelerin nüfusla ilişkisi çok yakındır. Bu bakımdan güçlü bir nüfus politikası hem sosyal alanda güçlü bir birliktelik sağlayacak hem de ekonomik alanda iyi bir ivme yakalanmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada güçlü bir nüfus politikası için öneriler ortaya konulmuştur. Konulan bu öneriler çeşitli şekillerde desteklenmiş ve politika sonucu ortaya çıkacak olumlu sosyo-ekonomik çıktılar belirtilmiştir.

Türkiye genç ve dinamik nüfusa sahip olmakla birlikte Türkiye'de toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. Nüfus göstergeleri, bugün Avrupa'nın birçok ülkesinde yaşanan yüksek yaşlı nüfus oranıyla Türkiye'nin de karşılaşacağını doğrulamaktadır. Ayrıca ülkemiz nüfusuna yönelik önemli sorunlardan bir diğeri de nüfus artış oranının düşmesidir. Türkiye güçlü nüfusunu korumak istiyorsa nüfus artış oranının yükselmesini sağlamalıdır.

Özetle burada ortaya konulacak çalışma nitelikli bir nüfus artışı ve bu artışın sosyo-ekonomik gelişmeyle eklemlenmesinin sağlanmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Nüfus, Politika, Sosyal, Ekonomik

ABSTRACT

Turkey must give the utmost importance to the population policy in order to continue to make progress and to be successful in every field. Developments in the social and economic arena are closely related to the population policies. From this perspective, a strong population policy will ensure a strong unity in the social field as well as a desirable acceleration in the field of national economy. Hence, some suggestions for a strong population policy have been put forward in this study. These suggestions have been supported in various ways and positive socio-economic outputs have emerged that will result in policy outcomes.

The proportion of the elderly population in the entire population of Turkey has been on the rise latterly. However, Turkey still has a young, dynamic and a promising population too. Demographic indicators also encounter today is acknowledging that Turkey's elderly population with high rates experienced in many European countries. Another important problem for the population of our country is the decrease in the overall population growth rate that has been observed in the recent years.

All in all, the study to be put forward here is focused on providing a qualitative population growth policies and incorporating the population growth with socio-economic development as well.

Keywords: Turkey, Population, Policy, Social, Economic

GİRİŞ

Türkiye'nin gelişmekte olan ekonomisinin büyüme hızının öneminin yanında sürdürülebilirliği de önemlidir. Ekonominin gelişmesinin yanında ayrıca sürdürülebilirliğinin de sağlam temellendirilmesi gerekir. Nitekim tarihte hızlı gelişen ve büyüyen ekonomilerin aynı hızda önemini kaybetmesine defalarca şahit olunmuştur. Ekonomide büyümenin sağlanabilmesi için fiziki sermayenin yanında beşeri sermayenin de büyük bir öneme sahip olduğu son yıllarda belirgin bir şekilde anlaşılmaya başlamıştır. Bu yönde birçok gelişmiş ülke beşeri sermaye alanında büyük kalkınma hamleleri başlatmış her alanda teşvik edici olmuştur.

Bu çalışmada öncelikle ekonomi ile nüfus yapısı arasındaki ilişki irdelenecektir. Etkin bir ekonomi için etkin bir nüfus politikasının nasıl sağlanacağı üzerine öneriler getirilecektir. Nüfusun sayısal çoğunluğu ile niteliksel çoğunluğu üzerine değerlendirmeler yapılacak, nitelikli ve sayısal olarak nüfusun nasıl arttırılabileceği üzerine çözüm önerileri sunulacaktır. Ayrıca Cumhurbaşkanımızın her fırsatta dile getirdiği 3 çocuk önermesi hakkında değerlendirmelerde bulunulacak ve politika önerileri getirilecektir.

1. NÜFUSA İLİŞKİN TANIMLAR

1.1. Nüfus Nedir

Sınırları belli bir bölgede yaşayan insan sayısına nüfus denir. Nüfus yoğunluğu belli bir alanda yaşayan nüfusun o alana oranıdır. Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark nüfus artışını gösterir. Bir ülkede doğum oranı ölüm oranından fazla ise o ülkede nüfus artışı meydana gelir. Genellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı fazla, gelişmiş ülkelerde ise azdır.

1.2. Nüfusu Etkileyen Başlıca Faktörler

Nüfusu etkileyen faktörleri 3 gruba ayırmak mümkündür.¹ Bu faktörler doğal faktörler, beşeri faktörler ve ekonomik faktörlerdir. Yer şekilleri, iklim, su kaynakları, bitki örtüsü, toprağın yapısı gibi faktörler doğal faktörlerdir. Tarihin en eski dönemlerinden beri insanlar doğal faktörlere göre yeryüzünde dağılmış veya göç etmişlerdir. Kimi zaman daha düzlük alanları tercih etmişler kimi zamansa su kaynaklarına yakın olmanın yolunu bulmuşlardır. Genellikle ılıman ve yaşanabilir iklim çevrelerini tercih etmişler, bitki örtüsü çorak olan ve tarıma elverişsiz toprakları ise terk etmişlerdir. Dini, siyasi, askeri veya idari nedenler nüfusu etkileyen beşeri faktörlerdir. Tarih boyunca insanlar dini olaylar nedeniyle yerleşim yerlerini değiştirmiş, siyasi krizlerde tercih yapmak zorunda kalmış, askeri olaylar sonucu zorunlu olarak göç etmişlerdir. Tarım, sanayi, ulaşım, ticaret veya doğal kaynaklar ise nüfusu etkileyen ekonomik faktörlerdir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde tarım nüfusu belirgin şekilde etkilerken son dönemlerde sanayi insanların tercihlerinde başat rol üstlenmiştir. Nüfus belirgin şekilde gelişmiş sanayi şehirlerinde toplanmış, tarımın yaygın olduğu şehirlerde nüfus yoğunluğu azalmıştır. Özellikle ticaretin de yoğun olduğu şehirlerde nüfus aşırı ölçüde artmıştır. Doğal kaynaklarsa kısmen de olsa nüfus hareketlerine yön vermiştir.

¹ Eliçalışkan, M. (2007). Türkiye’de nüfusun dağılışı. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.cografya.gen.tr/egitim/beseri/nufusun-dagilisi.htm>

1.3. Nüfus Politikası

Ülke yönetiminde söz sahibi olan siyasal iktidarın ülkenin nüfus yapısı ile nüfus artışına ilişkin uygulamaya koyduğu her türlü program nüfus politikasıdır. Nüfus Politikası üç şekilde uygulanabilmektedir. Bunlar nüfus artış hızını artırmaya yönelik politika, nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politika ile nüfusun nitelik ve niceliğini artırmaya yönelik politikadır.

Nüfus artış hızını artırmaya yönelik eski çağlardaki en önemli neden insanların yeryüzünde daha çok alana egemen olmak istemeleridir. Sayısal olarak çoğunluğu ulaşmak için üremeyi teşvik etmişler ve savaşmışlardır. Savaştıkça ölenlerin yerini yenilerinin alması gerektiğini bilmeleri ayrıca savaş gücünün en önemli göstergesinin sayıca üstünlük olmasından dolayı sürekli çoğalmaya yönelmişlerdir. Yine tarım toplumlarında sayıca çoğunluk ve genç nüfusun iyi bir tarımsal üretim manasına geldiği herkesçe bilinen bir gerçektir.

Antik Yunan'da yaşamış önemli düşünürler dengeli ve istikrarlı nüfus artışını savunmuş, belirli yaşa gelenlere evlenme mecburiyeti getirilmiş ve çok çocuklu babalara ayrıcalıklar verilmiştir. Roma'da nüfus artışını teşvik etmiş çocukların yetiştirilmesinin bir kamu hizmeti sayılması istenmiştir. Dinlerin de nüfus artışını teşvik ettiği bilinmektedir. İncil'de yer alan *“velud ol, çoğal, arzı doldur”* emri ile *“Evleniniz ve çoğalınız, kıyamet gününde sizin çokluğunuzla övüneceğim”* hadisi ve Kuranda yer alan *“servet ve çocuklar bu dünyadaki yaşantınızın ziynetleridir”* ayeti bu durumun göstergesidir.

Avrupa'da 20. yüzyılın ortalarına kadar nüfus artışı desteklenmiştir. Örneğin İngiltere'de meşhur olan *“Her İngiliz erkeği üç çocuk ister, biri kendisi için biri karısı için biri vatani için”* ifadesi bunun en önemli göstergesidir.² İngiltere'nin

² Semiz, Y. (2010). 1923-1950 döneminde Türkiye'de nüfusu arttırma gayretleri ve mecburi evlendirme kanunu (Bekarlık Vergisi). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 423-469

nüfusu bu yönde 19. yüzyılda 9.2 milyondan 36.1 milyona çıkmıştır. Almanya'nın nüfusu ise 24 milyondan 64 milyona çıkmıştır.

Nüfus artışını savunanlar genelde nüfusun askeri ekonomik ve siyasi bir argüman olmasından yola çıkarlar. Ekonomik gelişme için her türlü mal ve hizmetin bol miktarda üretilmesi gerekmektedir. Şüphesiz iyi bir gelişmenin sağlanabilmesi için nüfusun etkin bir biçimde kullanılması gerekir. Diğer şartlar eşitken nüfusun fazla olduğu bir ülkede üretimin fazla olması gerekir. Gelişmenin sağlanabilmesi için verimin artırılması ya da çalışan el sayısının artırılması gerekir. Günümüzde nüfusun yaşlanması ve genç nüfusun ülkeler içerisindeki oranının giderek düşmesi ülkeleri nüfusu artırıcı politikalara yöneltmektedir.

Nüfus artışının karşısında nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikalar da dünyada tarih boyunca uygulama alanı bulmuştur. Genel olarak gebeliği önleyici politikalar ve araçlar bu konuda başı çekmiştir. Yine devletler tarafından kanlı biçimde rakip devletlerin çocuklarına ve kadınlarına yönelik katliamlar da bu amaca yöneliktir.

Günümüzde ekonomik gelişme ve artan refah ile insanlar çocuk isteklerini sınırlama yoluna gitmişlerdir. Nüfus artışına karşı çıkanlar gelişmemiş ülkelerdeki nüfus artışının kalkınmayı sınırlayıp büyümenin baskılanması durumundan yola çıkmışlardır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sayısı hiçte azımsanamayacak bireyler gerek ekonomik durumları gerekse bireysel isteklerine göre çocuk yapma yoluna girmemektedir. Ayrıca sağlık alanında yaşanan gelişmeler ve gebeliği önleyici yöntemler nüfus artışı karşısında önemli bir etki doğurmaktadır.

Nüfus artışına karşı olanlar, artan nüfus üretim artsa dahi üretilen mal ve hizmetin daha çok kişiye bölünmesine yol açacağından refah kaybı doğacağı görüşünden hareket etmektedir. Yine artan nüfusun yol açtığı çevresel, tarımsal ve sosyal sorunlar buna önemli bir gerekçe oluşturmaktadır. Eğitim, sağlık ve konut gibi alanlarda fazla nüfus riskleri beraberinde getirecektir. Eğitim ve sağlıkta kalite

düşecek, konut temininde güçlükler yaşanacaktır. Her ne kadar artan nüfus üretimi artırsa da kişi başına düşen gelir miktarının düşmesine de yol açabilecektir.

Nüfusun nitelik ve nicelik yönünden artırılmasını amaçlayan politikada nüfusun miktar ve büyüklüğünün yanında bedeni, güç-kuvvet, sağlık ve eğitim yönünden iyileştirilmesi de önemlidir. Nüfusun kalitesiyle yakın ilişki içinde olan fiziksel ve zihinsel sağlamlık ile fikri yetenek, refah ve gelir düzeyini etkilemektedir.

Sonuçta bu çalışmada nüfusun nitelikli bir şekilde niceliksel artırılarak sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanma tespitleri ortaya konulacaktır.

1.4. Sosyo-Ekonomik Gerekçe Nedir

Sosyo-ekonomik kelime olarak aynı anda hem toplumsal alanı hem ekonomik alanı veya aralarındaki ilişkiyi ilgilendiren sıfat olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de uygulanan ya da uygulanması planlanan nüfus politikasının ana gerekçesi her ülkede olduğu gibi ekonomik gelişmeyi sağlamak olduğundan sosyo-ekonomik gerekçenin oluşturulması ve hedeflenen amaca yönelik nüfus politikalarının uygulamaya konulması gerekmektedir. Nitekim uygulanacak olan politikanın hem toplumda hem de ekonomik alanda etkiler doğuracağı açıktır. Uygulanan veya uygulanacak olan nüfus politikasının çıktılarının etkin biçimde ölçülmesi ile toplumda ve ekonomik alanda olumsuz çıktıların asgari etkiye neden olması sağlanmalıdır.

1.5. Eğitim Nedir

Eğitim nüfusla doğrudan ilişkili olmasa da nüfusun nitelikli artışının sağlanmasında başat rol üstlenmektedir. Türkiye’de uygulanması gereken nüfus politikasının nitelikli bir artış olması için Türkiye’de uygulanan eğitim politikasının da nitelikli ve etkin olması gerekmektedir. Dolayısıyla eğitimin kalitesi ile nitelikli nüfus artışının sıkı bir etkileşim içinde olduğunu söylemek mümkündür.

YÖNTEM

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. Araştırma Modeli ve Önemi

Türkiye’de Nüfus Politikası ve Sosyo-Ekonomik Gerekçesi konulu bu çalışmada nitel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Araştırmada daha önce bu alanda yazılan makaleler incelenmiş ve kitap araştırması yapılmıştır. Araştırma özellikle politikadan etkilenen temelli olup politikanın yansıyanlarının bulunduğu ve diyaloglarının kullanıldığı makalelere daha çok dikkat çekilmiştir.

Araştırma evvelden beri tartışılacelmiş olan nüfus konusuna ilişkin genel fikre katkı sunmaktadır. Söz konusu fikirler karşıt düşüncelerle değerlendirilmekte ve özgün sonuçlar ortaya konulmaktadır. Neden 3 Çocuk Politikası sorusu çeşitli biçimlerde desteklenmektedir. Sonuçta bu araştırmanın en belirgin önemi nitelikli nüfus artışının ülkemize sağlayacağı getirilerdir.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada evren Türkiye’deki nüfus ile genel manada dünyadaki nüfustur. Örneklem olarak ise etkilenenlerin yer aldığı topluluklara yer verilmiştir. Çalışmada bahsedilen kadınlar örneklemini Türkiye’deki kadınlardan oluşturulmuş, evli kadınlar veya çocuk sahibi olan kadınlar şeklinde daha özellikli tanımlamaların kullanıldığı bölümlerde örneklem bu doğrultuda şekillendirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplamada genellikle literatürde yer alan ve genel kabul görmüş makaleler kullanılmıştır. Söz konusu makalelerde yer alan objektif ölçüm araçları bu

Çalışmanın en güvenilir araçlarıdır. Yine bu alanda yazılmış kitaplar tezin kanıtlanabilirliği açısından önemli bir araç işlevi görmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler matematiksel analiz yerine sosyal hayattaki karşılıkları yoluyla analiz edilmiştir. Ulaşılması istenen sonuçların neden gerçekleşmediğine dair bulgular ortaya konulurken daha çok davranışlar üzerinden analiz yoluna gidilmiştir.

2.5. Araştırmanın Hedefi

Türkiye’de nüfus politikası ve sosyo-ekonomik gerekçesine ilişkin yapılan bu araştırma ile toplumda nüfus artışına karşıt fikirlerin bir nebze olsun dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. lke geleceği açısından önemi tartışılmaz olan nüfusun karakteriştiğinin analizi ile bu karakteristik yapının siyasal politikalarla dönüştürülmesinin yerindeliği açıklanmış ve konuya ilgi duyan kesimlerin ikna edilmesi amaçlanmıştır. Her ne kadar konuyu salt siyasal söylem olarak gören kesimlerin objektif olarak değerlendirme yapması sağlanamayacak olsa da konunun kendi içinde tutarlı bir bütün olarak değerlendirilmesinin sağlanması en temel amaçlardan biridir. Yine nüfusun yalnızca sayısal artışının yetersiz olacağı belirtilerek sosyal ve ekonomik alandaki gelişmeler ile nüfusun niteliksel artışının sağlanması gerektiği konusunda siyasal karar alıcılara tavsiye hedefi de bulunmaktadır.

DEĞERLENDİRME

3. TÜRKİYE’DE UYGULANAN NÜFUS POLİTİKALARI, TÜRKİYE’NİN NÜFUS YAPISI VE DÜNYA NÜFUSUNA BAKIŞ

3.1. Türkiye’de Dönemsel Nüfus Politikaları³

Büyük savaşın ardından kurulan Türkiye Cumhuriyetinde hiç şüphesiz nüfus politikası çok önemli bir konumda kendine yer edinmiştir. Savaş sonrası ülkede azalan nüfusun ekonomik, sosyal ve askeri yönden eksiklik yaşatacağı düşüncesiyle nüfusu artırmaya yönelik politikalar teşvik edilmiştir. 1960’lı yıllara kadar devam eden nüfusu artırmaya yönelik politikalar ortaya çıkan ekonomik ve sosyal problemlerle birlikte kısmen önemini kaybetmiş ve planlı nüfus artışına geçilmiştir.

Türkiye’de tıpkı dünyanın diğer gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri gibi nüfusu artırmalı mı yoksa azaltmalı mı sorusuna cevap aramıştır. Nüfus sürekli değişen bir olgu olduğundan ve doğum, ölüm ile göç gibi durumlarda niteliği değiştiğinden Türkiye mevcut durumlara uygun politikalara yönelmiştir.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında her ne kadar ülke için savaşlar bitmiş gibi görünse de dünya üzerinde süren siyasal riskler ve savaş olasılığı nüfus artışının hızlı bir biçimde artmasına yönelik politikaların uygulanmasını sağlamıştır. Yine ülkemizde dönemin Başbakanı ve şu an Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın Türkiye’nin 2023 yılında genç nüfus avantajını kaybedebileceği gerekçesiyle “*en az 3 çocuk*” çağrısında bulunması⁴ halihazırda ülkemizde nüfus politikasının nüfusu artırmaya yönelik politika olduğunu destekler niteliktedir.

³ Oktay, E.Y. (2014). Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze uygulanan nüfus politikaları. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, (7), 31-53.

⁴ Erdoğan, R.T. (2009), Uluslararası örnek kıdemli vatandaşlar kongresi, İstanbul, Türkiye

Türkiye’de nüfus politikasını 3 döneme ayırmak mümkündür. Nüfusu artırmaya yönelik politikaların uygulandığı 1923-1963 dönemi, nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikaların uygulandığı 1964-1982 dönemi ve son aşama olan nüfusu artırmaya yönelik politikaların uygulandığı 1982 sonrası dönem.

3.1.1. 1923-1963 Dönemi

Türkiye’de 1923-1963 döneminde nüfusu artırmaya yönelik politikaların en önemli göstergesi kanunlar ve kurumlarda yapılan değişikliklerdir. Daha Cumhuriyetin kurulmasından 3 yıl sonra bugünkü adı Türkiye İstatistik Kurumu olan ‘’Merkezi İstatistik Dairesi’’ kurulmuştur.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus artışı teşvik edilmiş⁵ bebek ve anne ölümlerini düşürecek sağlık hizmetleri verilmeye başlanmış ancak yüksek ölüm hızı nedeniyle nüfus artış hızı istenen seviyeye getirilememiştir. En çok ölüme yol açan hastalıklarla mücadeleye girilmiştir. Yine ülkede nüfusun artmasına yönelik en önemli gerekçe tarım alanlarının boş kalmasıydı. Ülkenin mali durumu tarımda makineleşmeyi hızlı bir biçimde sağlayamamaktaydı. Bu nedenle emek arzının artırılması gerekmektedir. Bu durumun yanı sıra hala Avrupa da sular durulmuş değildi. Her an oluşabilecek bir savaş ortamı Türkiye’nin de savaşa dahil olmasına yol açabilirdi. Türkiye’nin savaşa dahil olmasa bile kaçınılması gereken bir rakip olarak nüfus gücüne sahip olması gerekiyordu. Hala ordular için sayı en önemli göstergelerden biriydi. Akdeniz ve Ege’de hak iddia eden İtalya ile yayılmacı politikalar izleyen Almanya en önemli tehditlerdendi.

1926 yılında asgari evlilik yaşı erkeklerde 18 kadınlara 17 yapılmıştır. 1938 yılında yapılan düzenleme ile evlilik yaşı erkekler için 17 kadınlar için 15 olarak belirlenmiştir. 1926 yılında kabul edilen Türk Ceza Kanununda isteyerek düşük

⁵ Oktay, E.Y. (2014). Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze uygulanan nüfus politikaları. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, (7), 31-53.

yapmak suç olarak nitelendirilmiştir. Üstelik isteyerek düşük yapmak 1936 yılında toplumun tümüne karşı işlenen bir suç niteliğine bürünmüştür.

1929 ile 1930 yıllarında yasalaşan Yerel Yönetimler ve Belediyeler Kanunları ile yerel yönetimlerin halk sağlığı konusunda önlemler alması zorunluluğu getirilmiş, ücretsiz sağlık hizmeti sunması sağlanmış ve anne çocuk sağlığı konusunda yükümlülükler getirilmiştir. 1930 yılında çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ise açıkça nüfusu artırmaya yönelik politika izleri taşır. Bu kanunla Sağlık Bakanlığına doğumları özendirme yükümlülüğü getirilmiş altı ve daha fazla çocuk sahibi olan kadınlara madalya ve ödül gibi uygulamalar kabul edilmiştir.

1938 yılında bazı Kanunlarda yapılan değişikliklerle çocuklar için vergi muafiyeti, çocuk sayısına göre kaynak transferi, çocuklu ailelere toprak tahsisinde öncelik verilmesi gibi uygulamalar getirilmiştir. 1944 yılında kamu çalışanlarına çocuk yardımı verilmesi yoluna gidilmiş, gelir vergisi 1949 yılında çocuk sayısı ile orantılı şekilde düzenlenmiştir.

TBMM'ye 1920 yılında Bekarlık Kanunu teklifi sunulmuş bu teklifi 1921 de benzer bir teklif izlemiştir.⁶ Ancak bu teklifler yasalaşamamıştır. Söz konusu teklife göre 25 yaşını doldurmuş ve evlenememiş olanlardan bekarlık vergisi alınacaktır. Yine göçlerle de nüfusun artmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ülkemize 1923'ten sonra 219.799 aile ve 877.209 kişi göçmen olarak gelmiştir.

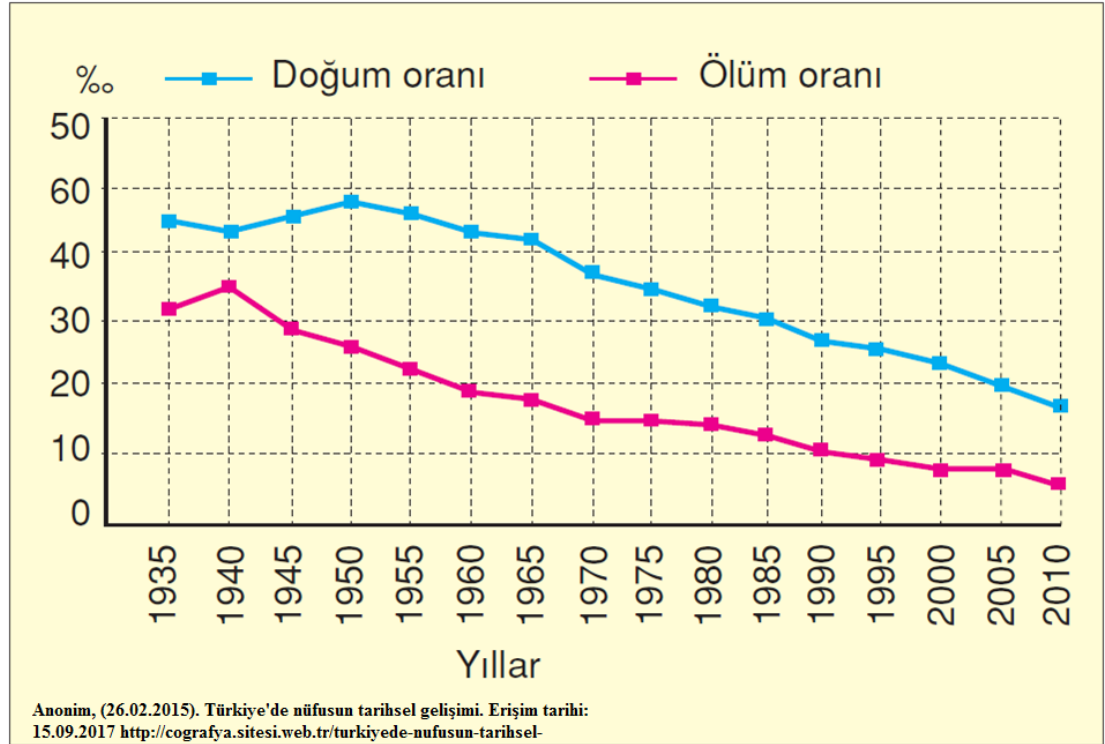
İkinci dünya savaşı yıllarında nüfusu artırmaya yönelik politikalarda uygulamaya devam edilse de istenen sonuç alınamamıştır. Bunda çok sayıda erkeğin silah altına alınmasının etkisi büyüktür. Erkeklerin silah altında olması sonucu evlilikler ertelenmiş, sağlık koşullarının kötüleşmesi sonucu ölüm oranları artmıştır.

⁶ Semiz, Y. (2010). 1923-1950 döneminde Türkiye'de nüfusu arttırma gayretleri ve mecburi evlendirme kanunu (Bekarlık Vergisi). Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (27), 423-469

Türkiye’de nüfus büyüklüğü 1923 ile 1935 yılları arasında 13 milyondan 24 milyona yükselmiştir. Doğurganlık hızı kadın başına 5.5 doğumdan 7.0 doğuma yükselmiş ve 1960’lı yıllara kadar bu seviyelerde kalmıştır.

Doğum oranları 1960’lı yılların ortasına kadar binde 40 seviyesinde kalmış ölüm oranları ise 1940’lı yıllarda artış gösterse de genel olarak düşüş göstermiştir.

Şekil 1: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Doğum ve Ölüm Oranları

3.1.2. 1964-1982 Dönemi

Bu dönemde hızlanan sanayileşme ile sanayi sektörü daha çok işgücüne ihtiyaç duyar olmuştur. Sağlık ve sosyal hizmetler alanında yaşanan gelişmeler kentleri cazibe merkezi haline getirmiş ulaşımında yaşanan gelişmeler göçleri

hızlandırmıştır.⁷ Hızlanan kentleşme Türkiye’yi haliyle çarpık ve düzensiz kentleşme ile karşı karşıya bırakmıştır. Yine işsizlik ve ekonomik durgunluk hızlı nüfus artışının sorgulanmasına yol açmıştır. Kentlerde insanların tamamen sağlıklı koşullarda yaşam mücadelesi vermesi, geçici barınma ihtiyacı ile yerleştikleri gecekonduların kalıcı meskenleri haline gelmesi, Türkiye’nin düzensiz kentleşme sorunu üzerine gitmesi sonucunu doğurmuştur. 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ilk defa nüfus artışının yarattığı durumlara yer vermiştir. Planda, hızlı nüfus artışının kişi başına düşen gayrisafi milli hasılanın düşmesine yol açtığı, ekonomik yatırımlar yerine demografik yatırımlara yönelmenin olduğu, iç göçün artarak kentlerde işsizliğin artmasına yol açıldığı ve tarımda gizli işsizliğin yükseldiği ifadelerine yer verilmiştir.

Türkiye’de mevcut politikanın değiştirilebilmesi kolay olmamaktadır. Karar alıcıların ikna olabilmesi için öncelikle önerinin verilerle desteklenmesi ve mevcut politikanın olumsuz sonuçlarının tüm yönleriyle gösterilmesi gerekmektedir. Sonuçta 10 Nisan 1965 yılında 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun, Türkiye’de nüfus planlaması adına bir dönüm noktası olmuştur. Bu kanun, nüfus artış hızını artırmaya yönelik politikalardan nüfus artışını azaltmaya yönelik politikalara geçiş yapıldığını gösterir niteliktedir. Bu kanunla gebeliği önleyici yöntemlerin satışını yasaklayan 1936 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun ilgili maddeleri kaldırılmış, gebeliği önleyen yöntemlerin ithali, satışı ve dağıtımı yasak fiil olmaktan çıkmıştır.

557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun öncesinde düşüklerin yaygın olarak uygulandığı, tespit edilen düşüklere yasal uygulamaların yapılamadığı, yetersiz tıbbi koşullarda düşüklerin yaygınlaştığı ve sonuçta ciddi tıbbi hastalıkların ve ölümlerin yaşandığı bir dönem oluşmuştur.

Bu dönemde aile yapısında yaşanan değişime de temas etmek gerekir. Geleneksel yapıda daha çok geniş aile yapısı yaygınken şehirleşme ile birlikte artık

⁷ Eryurt, M.A., Canpolat, Ş.B., Koç, İ. (Aralık 2013). Türkiye’de nüfus ve nüfus politikaları: öngörüler ve öneriler. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 46, Sayı 4, s. 129-156

çekirdek aile yapısı yaygınlaşmaya başlamıştır. Yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümle birlikte tarımla geçinen ailelerde çocuk işgücü olarak görülürken, şehir toplumuna geçişle birlikte sanayiden geçimini sağlayan ailelerde çocuk sorumluluk olarak görülmeye başlanmıştır. Geniş aile yapısında çocuğun bakımını üstlenen üst atalar bulunurken çekirdek aile yapısında çocuğun bakımıyla ilgilenmek çalışmadan zaman ayırmak manasına gelmiştir.

3.1.3. 1982 Sonrası Dönem

Bu dönemde şüphesiz en önemli değişim aile planlaması kavramının Anayasa’da kendine yer bulmasıdır. 1982 Anayasasının 41 inci maddesinin ikinci fıkrasında *“Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar”* ifadesine yer verilmiştir. Bu önemli bir dönüşümdür. Devlet için nüfus planlaması önceliklerden biri haline almıştır. Yine 1983 yılında 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Bu kanun daha liberal ve daha kapsamlı düzenlemeler içermektedir. Gerçekten de devlet hem anayasa hem de kanunlar yoluyla nüfus planlamasının üzerine eğilmiştir. Bu kanunla gebeliği önleyici yöntemlere talep artmıştır. Bu duruma yasal düzenlemelerin yanında sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirici yaklaşımının da etkisi olmuştur.

Bu dönemde doğurganlık ve ölüm hızları aşağı yönde düşmeye devam etmiştir. Nüfus artış hızı da artık düşmeye başlamıştır. Bu dönemin ilk yıllarında her ne kadar nüfus artış hızının kontrolü üzerine yoğunlaşmış olsa da son yıllarda nüfus artış hızının artırılmasına yönelik politikalara ciddi bir yönelme vardır.

4. TÜRKİYE’NİN NÜFUSU VE YILLARA GÖRE DEĞİŞEN YAPISI

Türkiye’de geçmişten günümüze yaşanan nüfus değişikliklerine de çalışmamızda yer vermemiz gerekmektedir. Nüfus konusunda yaşanan değişimler

nedenleriyle incelendikçe ulaşılmaması istenen sonuçlara varma konusunda o denli başarı sağlanabilir.

Türkiye’de nüfus konusundaki başlıca kaynak nüfus sayımlarıdır. Bununla birlikte doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve göç istatistikleri de tutulmuş olsa da özellikle ilk yıllarda bu kayıtlar ayrıntılı bilgi verecek şekilde tam ve düzenli tutulamamıştır. Cumhuriyetin ilanından itibaren nüfus hakkında bir hedef belirlenebilmesi ile ortaya bir politika konulabilmesi için nüfusun büyüklüğünün bilinmesi ve ölçülmesi önemli bir konu olmuştur.

Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Buna göre ülkenin nüfusu 13.648.270 kişi olarak açıklanmıştır.⁸

Bu dönemde nüfusun büyük kısmı köylerde yaşıyordu. 100.000 ve daha fazla nüfusa sahip büyük şehirlerde nüfusun sadece yüzde 7’si yaşıyordu. Bunda ülkenin ilk yıllarında tarım toplumu olmasının payı büyüktür.

1935 yılında yapılan nüfus sayımında ülkenin nüfusu 16.158.018 kişi olarak ölçülmüştür. 65 yaş üstü nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı yüzde 3.9’dur. 1980 yılında bu oran yüzde 4.7 olmuş 2016 yılında ise yüzde 8.3 olmuştur. 1935-1980 yılları arasındaki 45 yıllık süreçte 65 yaş üstü nüfus oranının yüzde 0.8 artmasına karşın 1980-2016 yılları arasındaki 36 yıllık süreçte bu oranın yüzde 3.6 artması Türkiye’de artan yaşlı nüfusun en önemli istatistiksel göstergesidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki 2010 yılında 65 yaş üstü nüfusun oranı genel nüfus içerisinde yüzde 7.2 iken 2016 yılında bu oran yüzde 8.3 olmuştur. Sadece 6 yılda bu oran 1.1 artmıştır.⁹

⁸ (2017). *Tarihte bugün: Türkiye’nin ilk nüfus sayımı yapıldı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/232575/tarihte-bugun-turkiyenin-ilk-nufus-sayimi-yapildi>

⁹ (2017). *Nüfus istatistikleri*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Nüfus İstatistikleri

Tablo 1: Genel Nüfus Sayımları

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
Genel Nüfus Sayımları			
1935	21,2	19,1	23,4
1940	19,6	17,7	22,4
1945	20,0	18,8	21,7
1950	20,1	19,2	21,3
1955	20,4	19,6	21,3
1960	20,3	19,5	21,1
1965	19,3	18,7	20,0
1970	19,0	18,6	19,4
1975	19,5	19,2	19,8
1980	19,9	19,5	20,3
1985	20,9	20,6	21,2
1990	22,2	21,9	22,6
2000	24,8	24,4	25,3
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi			
2007	28,3	27,7	28,8
2008	28,5	27,9	29,0
2009	28,8	28,2	29,3
2010	29,2	28,7	29,8
2011	29,7	29,1	30,3
2012	30,1	29,5	30,6
2013	30,4	29,8	31,0
2014	30,7	30,1	31,3
2015	31,0	30,4	31,6
2016	31,4	30,8	32,0

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı sonuçları, 1935-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları, 2007-2016¹⁰

Ortanca yaş; bir nüfus grubunda yaşlar büyükten küçüğe sıralandığında tam ortada kalan yaş grubudur. Yaşlılığı gösterme yollarından biridir ve iyi bir

¹⁰ (2017). *Ortanca yaş*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Ortanca Yaş

göstergedir. 1970’li yıllarda 19’a kadar düşen ortalanca yaş 2016 yılında 31.4 olmuştur. Gerçekten de Türkiye yıllar geçtikçe genç ve dinamik nüfus gücünü kaybetmektedir. Şayet ortalanca yaş grubu 35’i geçtiğinde artık Türkiye için kritik eşik aşılmış olacaktır.

Türkiye’nin nüfusu 31 Aralık 2016 tarihi itibarıyla 79.814.871 kişi olmuştur. Toplam nüfusun %50,2’sini erkekler, %49,8’ini kadınlar oluşturmuştur.¹¹ TÜİK tarafından hazırlanan nüfus projeksiyonlarına göre 2023 yılında Türkiye’nin nüfusu 84.247.000 kişi olacaktır. Nüfus artış hızı ise 2000 yılında binde 14,2 iken 2023 yılında binde 8,6 olacaktır. Yalnızca bu gösterge bile Türkiye’nin etkin bir nüfus politikasına ihtiyaç duyduğunun en önemli kanıtıdır.

5. DÜNYA’DA NÜFUS VE POLİTİKA TERCİHİ

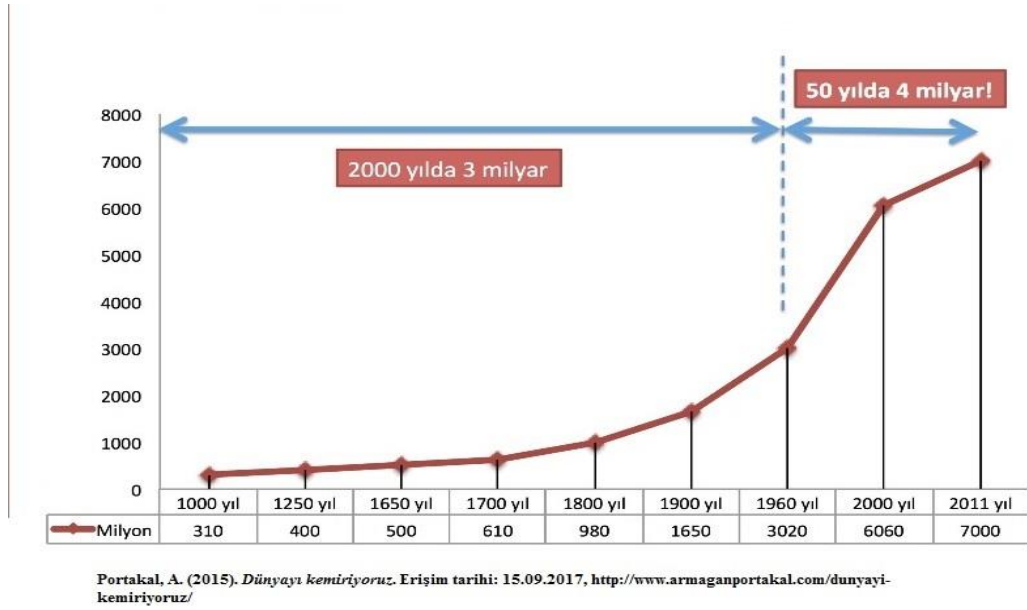
Dünya nüfusunda yaşanan gelişmeler ve dönüm noktaları anlaşılabilir. Türkiye hakkında bir vizyon oluşturulabilir. Dünya’da nüfus konusunda açmazla düşen ülkeler kadar hızlı bir nüfus artışıyla birlikte sosyo-ekonomik gelişme sağlayan ülkelerde vardır. Ülkemiz açısından doğru politikaların saptanabilmesi için dünyadaki örneklerin incelenmesinde yarar vardır. Tarih boyunca yaşanan nüfus problemleri ülkemizin karşılaştacağı riskler konusunda karşılaştırma bağlamında yararlı olabilecektir. Doğru politikalar için acı tecrübeler yaşamak yerine doğru gözlemlerle iyi gelişmeler sağlanabilir.

Dünya nüfusunda tarih boyunca sürekli olarak inişler ve çıkışlar gözlenmiş ancak bu durum son yıllarda kendini sürekli artışa bırakmıştır. Kıtık, salgın hastalıklar, savaşlar ve doğal afetler dünya nüfusunda azalmalara yol açmıştır. Yine ekonomi ve teknoloji gibi alanlarda yaşanan gelişmelerle hızlı nüfus artışları da yaşanmıştır.

¹¹ Aytaç, M. (2017). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2016*. Erişim tarihi:15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24638>

Günümüzden iki bin yıl önce dünya nüfusu 300 milyon iken 1500'lü yıllarda bu rakam iki katına yani 600 milyona çıkmıştır. Ancak bu dönemlerde doğum oranı kadar ölüm oranı da yüksekti ve nüfus artış hızı ölümlerden dolayı yüksek değildi. Dünya nüfusunda asıl mihenk taşı sanayi devriminin olduğu dönemdir. Bu dönemin ayırt edici özelliği sanayi devrimiyle artan refahın ölüm oranlarını düşürmesi ve hızlı bir nüfus artışının yaşanmış olmasıdır.

Şekil 2: Yıllara Göre Dünya Nüfusu

Dünya nüfusu 1700-1800 yılları arası 370 milyon, 1800-1900 yılları arası 670 milyon, 1900-2000 yılları arası 4 milyar 410 milyon artmıştır. Dünya nüfusu son yıllarda çarpıcı boyutlarda artmaktadır. Özellikle son 10 yılda yaklaşık 1 milyar kişi daha artmıştır.

Dünya’da yaşanan bu baş döndürücü hızlı nüfus artışına ilişkin olarak Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü hedef olarak aile başına 2.1 çocuk sayısı ortalaması koymuşlardır. Ancak Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütünün koyduğu bu hedefin gelişmiş ve bazı gelişmekte olan ülkelerde karşılığı yoktur. Birleşmiş Milletlerin bugüne kadar belli devletlerin çıkarlarına göre hareket ettiği

düşünüldüğünde aile başına 2.1 çocuk sayısının ülkemiz açısından bir karşılığının olamayacağı açıktır. Söz konusu oranın belirlenmesindeki temel gaye gelişmemiş ülkelerde yaşanan açlığı azaltmak ve yaşanan kalkınmayı önleyici nüfus artışının ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Ülkemizde kıtlık gibi bir durum olmadığından ve nüfus artışının doğru politikalarla kalkınmayı hızlandıracağı da düşünüldüğünde Türkiye'nin doğurganlık oranının en az 2,3 olması gerekir.

Bugün Dünyada nüfusun yalnızca küçük bir bölümü bolluk içinde yaşarken büyük bir kısmı açlık ve sefaletle uğraşmaktadır. Milyonlarca insan günde 1 dolardan az kazanmakta ancak çoğalmaya devam etmektedir. Bugün en hızlı nüfus artışına sahip yerler aynı zamanda en yoksul yerlerdir.

Avrupa'da yüksek refah seviyesi beraberinde düşük doğum oranlarını getirmiştir. Avrupa'da ülkeler giderek nüfusa yönelik politikalarını güçlendirmektedir. Ülkemizdeki nüfus artış hızı Avrupa'nın çok üzerindedir. Oysa Avrupa'da birçok ülke düşük doğum oranlarıyla mücadele etmektedir. Almanya 2011 yılında -%1,85'i görmüştür.¹²

Avrupa ülkeleriyle ülkemiz arasındaki en büyük farklılık sağlık konusunda kendini göstermektedir. Bu farklılık bebek ölümleri ile normal ölüm oranlarını etkilemektedir. Özellikle ülkeler arasında bebek ölümleri önemli bir göstergedir. Yeni doğan her 1000 bebeğin 5 yaşına gelmeden ölme olasılığını ifade eden 5 yaş altı ölüm oranı 2015 yılında İtalya'da 3,5, Almanya'da 3,7, Fransa'da 4,3 iken ülkemizde 13,5'tir. Her ne kadar ülkemiz açısından doğum oranlarının yüksekliğinden bahsetsek de yeni doğan bebeklerimizin azımsanamayacak sayısını 5 yaşına gelmeden kaybediyoruz. Her 1000 bebeğimizden 13'ü 5 yaşına gelmeden hayatını kaybetmektedir.

¹² (2017), *Dünya Bankası Türkiye verileri*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

Türkiye’de son yıllarda sağlık alanında gerçekleştirilen ilerleme önemli olmakla birlikte hala istenen düzeye gelebilmiş değiliz. Özellikle anne ve çocuk bakımı konusunda daha etkin tedbirlerin alınması ve toplumda buna yönelik bilincin yerleştirilmesi gerekmektedir. Hala ülkemizde bebek bakımı konusunda bazı zararlı geleneksel yöntemler terkedilememiştir. Türkiye genelinde 2016 yılında gerçekleşen doğumların %2’si sağlık kuruluşlarında gerçekleşmemiştir. Bu oran İstanbul’da %7’dir.¹³

Kaba ölüm hızında ülkemizdeki oran Avrupa ülkelerine göre çok düşüktür. Ancak bunun ardındaki asıl neden genç nüfusa sahip olmamızdır. Doğru bir karşılaştırma olamayacağı için kıyas yoluna gidilmemiştir.

Dünya nüfusunun %12,3’ünü 60 yaş üstü insanlar oluşturmaktadır. 2050’de bu oranın %22’ye ulaşacağı düşünülmektedir. 2050’de dünya nüfusunun %22’sinin 60 yaş üstü olması beklenirken bu sonucun Türkiye’ye yansımaları olacağı unutulmamalıdır. Dünya genelinde yaşlılık konusunda yaşanan değişimin benzeri Türkiye’de de yaşanacaktır. Özellikle gelişmiş ülkelerin içinden çıkamadığı bir sarmal olan yaşlılık, gelişme hedefiyle yola çıkan ülkemiz için kritik noktaya gelinmeden tedbir alınması gereken bir meseledir. Yaşlılık konusunda en dikkat çeken ülke Japonya. 2016 yılında 127 milyon nüfuslu olan Japonya’nın nüfusunun %33’ü 60 yaş üstü bireylerden oluşuyordu.

Nüfus konusunda ülkemizde ve dünyada belirtilmesi gereken bir diğer husus intihardır. Dünyada günde ortalama bin kişi intihar ederek yaşamına son vermektedir. İntihar toplumsal bir sorun olarak nüfusu etkilediği kadar ailenin yapısını da etkilemektedir. İntihar eden bireyin ailesi bu durum karşısında psikolojik etkiye maruz kalmaktadır. Türkiye’de intihar eden kişi sayısı 2016’da 3.064 kişi olarak gerçekleşmiştir. İntihar edenlerin %76,1’ini erkekler oluşturmuştur. İntihar

¹³ Sağlık Bakanlığı, (2017). Mortalite. *Sağlık İstatistikleri Yıllığı*. (4), s. 17-31

sayısının ayrıca ülke insanının mutluluk değerleriyle yakından ilişkili olduğunu da unutmamak gerekir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümünce Dünya Bankası verilerinden yararlanılarak yayımlanan rapordan¹⁴ hareketle dünyadaki nüfusa genel olarak bakmak istersek;

- Dünya nüfusuna her yıl yaklaşık 83 milyon kişi eklenmektedir.
- Türkiye'nin 2017 yılı nüfusunun 80 milyon 745 kişi olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin nüfusunun 2030 yılında 88 milyon 417, 2050 yılında 95 milyon 627 kişiye ulaşacağı, daha sonraki yıllarda ise azalmaya başlayarak 2100 yılında 85 milyon 776 kişiye düşeceği öngörüldü.
- Şu an 324 milyon olan dünyanın en gelişmiş ülkesi ABD'nin nüfusu ise 2100 yılında 447 milyona yükselecek.
- 2024 yılında Hindistan'ın şu an 1 milyar 400 milyon nüfuslu Çin'i geçerek dünyanın en kalabalık ülkesi olması bekleniyor.
- Yeryüzündeki kadın ve erkek sayısı ise hemen hemen aynı. Her 100 kadına karşılık 102 erkek var.
- Küresel nüfus son on yılda yüzde 1.24 oranında büyüdü. Bugün ise nüfus yüzde 1,10 oranında büyüyor.
- Dünyada 137 milyon kişi olan 80 yaş üzeri kişilerin sayısının 2050'de üç kattan fazla artarak 425 milyon kişi olması bekleniyor.

¹⁴ (2017), *Dünya Bankası Dünya verileri*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://data.worldbank.org/region/world>

- 2017 yılında nüfusu en fazla olan ülkeler sıralamasında Türkiye 19 uncu sıradadır. Listenin başında ise 1 milyar 410 milyon nüfusuyla Çin var. Çin'i 1 milyar 339 milyon nüfusla Hindistan, 324 milyon nüfusla ABD izliyor.

6. NÜFUS ARTIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

6.1. Doğum ve Ölüm Oranları

Bir ülkede doğum oranı ölüm oranından fazla ise nüfus artışı yaşanır. Ülkeler şayet nüfusu arttırmak istiyorlarsa doğum oranını en yüksek seviyede tutmaya çalışmalı, ölüm oranını ise düşürmelidir. Doğum oranının artırılması için mümkün olduğunca ülke vatandaşlarının çocuk sahibi olma isteklerinin artırılması gerekir. Bunun için çeşitli politika araçları mevcuttur. Öncelikli politika çocuk sahibi olan ailelerin gelir yönünden desteklenmesidir. Böyle bir politika sonucu çocuk sahibi olan aileler ekonomik açıdan daha özgür olacak, çocuk sahibi olmayan ve planlayan aileler teşvik edilmiş olacaktır. Bununla birlikte uygulanan teşvik politikasının da ölçülü olması gerekir. Gelir desteği yalnızca istenen amaca yönelik olmalı çocuklu ve çocuksuz aileler arasında uçuruma yol açmamalıdır. Ülkeler çocuklu bir ailede meydana gelen maliyet artışını iyi ölçmeli ve bu maliyet artışını sübvansetme yoluna gitmelidir. Lakin bu çalışmamızda ortaya koyduğumuz hedef nitelikli nüfusun artırılması olduğu için ülkelerin maliyet artışından daha fazla teşvik getirmesi gerekmektedir. Çocuksuz bir aile verilen teşvik ile çocuk sahibi olma amacına yönelebilmelidir. Son olarak her çocuk başına verilen teşvik farklı oranlarda olmalıdır. İlk çocuğa verilen teşvikle sonraki çocuklara verilen teşvik aynı olmamalıdır. Çocuk sayısı arttıkça verilen teşvik miktarının oranı da artmalıdır.

TÜİK verilerine göre¹⁵ ülkemizde canlı doğan bebek sayısı 2016 yılında 1 milyon 309 bin 771 olmuştur. Doğurganlık hızı 2015 yılında 2,15 çocuk iken 2016 yılında 2,10 olmuştur. Her ne kadar bu durum doğurganlığın yenilenme düzeyinde

¹⁵ (2017). *Nüfus istatistikleri*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Nüfus İstatistikleri

olduğunu gösterse de oranda meydana gelen belirgin düşüş üzerinde çalışılması gereken bir durumdur. Söz konusu doğurganlığın en yüksek olduğu il 4,33 ile Şanlıurfa olmuştur. En düşük olduğu il ise 1,46 ile Karabük olmuştur.

Toplam doğurganlık hızının yıllar itibariyle düşüşü üzerine analiz geliştirilmesi gerekir. Öncelikle 2000’li yılların başında doğurganlık hızı 2,38 iken son yıllarda 2,10 bandında seyir izlemektedir.

Şekil 3: Toplam doğurganlık hızı, 2001-2016

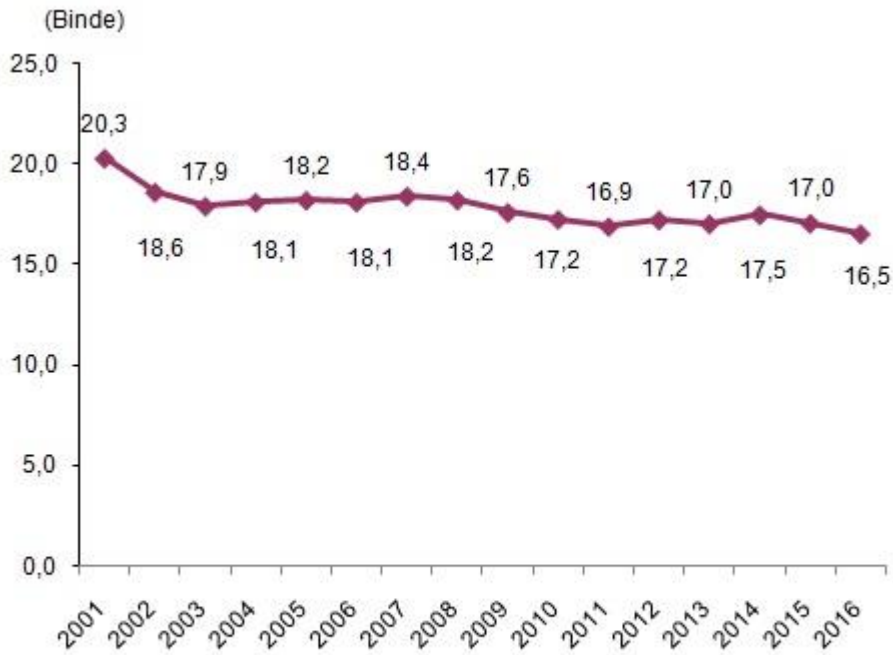
Tüik verilerine göre¹⁶ belli bir yaş grubunda bin kadın başına düşen ortalama canlı doğan çocuk sayısını ifade eden yaşa özel doğurganlık hızı en yüksek 25-29 yaş grubunda görülmüştür. Bu veride dikkat çeken değişimse 2011 yılında bu yaş grubundaki doğurganlık hızının binde 125 iken 2016 yılında binde 133 olmasıdır. Diğer bir ifadeyle 25-29 yaş grubundaki her bin kadın başına 133 canlı doğum

¹⁶ (2017). *Nüfus istatistikleri*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Nüfus İstatistikleri

düşmüştür. Ülkemizde zamanla yükselen evlenme yaşı bu yaş grubundaki kadınların doğurganlık hızını düşürecektir. Ayrıca bu veri salt doğumu ifade ettiğinden dolayı bu yaş grubundaki kadınların ekseriyetinin yıllar geçtikçe çocuk sayısını ikiden fazla artırmayacağı düşünülmektedir.

Bin nüfus başına düşen canlı doğum sayısını ifade eden kaba doğum hızı 2015 yılında binde 17 iken 2016 yılında binde 16,5 olmuştur. Diğer bir ifade ile 2015 yılında bin nüfus başına 17 canlı doğum düşerken, 2016 yılında bin nüfusa 16,5 canlı doğum düşmüştür. Bu oranın bir yıl içinde 0,5 oynaması küçük bir detay gibi görülebilir ancak 2001 yılında bu oran binde 20,3 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki nüfus artışına dair iyi bir gösterge olan doğum hızı yıllar itibariyle binde 17-18 bandında oynasa da 2011 yılında ilk defa binde 16,9'u görmüştür. Gerek ülkemizin sağlıklı ve nitelikli gelişimini sağlayacak gerekse nüfusun bir güç olarak artışını mümkün kılmak için bu oranın binde 20 bandında olması gerekir.

Şekil 4: Kaba doğum hızı 2001-2016

Kaynak: TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2016

Gelir desteği ailelerin çocuk yapma kararlarını etkileyen önemli bir araçtır. Ancak gerçekte aileler ilk çocuklarında bu tür teşviklerden önemli ölçüde etkilenmemektedir. Bireylerin gelirleri düşük olsa da anne veya baba olma içgüdüsünün çocuk yapma tercihlerini çok daha fazla etkilediği görölmüştür. 2016 yılında tek kişilik hane halkı oranının yüzde 14,9 ve sadece eşlerden oluşan çekirdek aile oranının yüzde 14,2 olduğu ile birlikte bireylerin yüzde 21,9'unun yoksulluk sınırı altında olduğu düşünöldüğünde gerçekten de ilk çocuk tercihlerinde gelir durumunun çok da etkili olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Hanehalkı tiplerine göre hanehalkı oranı, 2014-2016

Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oranı (%)		
	2014	2015	2016
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9
Çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2
Eş ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0
Yalnız ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5
Geniş aileden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3
Çekirdek aile bulunmayan hanehalkı	2,1	2,2	2,4

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014-2016

Ölkemiz açısından verilmesi planlanan teşviklerin ilk çocuktan daha çok ikinci ve sonrası için düşünölmeli gerekir. Bunun nedeni ailelerin artık tek çocuklu olmayı tercih etmesi, ikinci çocuğa bakmanın ilk çocuktan dolayı zor gelmesi ve ilk çocuğun geleceğine yönelik yatırım planlamaları olabilmektedir. Gerçekten de aileler çocuk sahibi olduktan sonra hayatlarında meydana gelen değişimin etkisiyle bütünüyle çocuk merkezli bir hayata geçiş yapmakta, bu değişim çocuktan önceki hayatlarıyla karşılaştırma yapmalarına yol açmakta ve ikinci çocuk yerine artık tek

çocuğun istekleriyle ilgilenmektedirler. Ülkemiz açısından nitelikli nüfus artışının sağlanabilmesi için ailelerin çocuk sahibi olmalarının ardından yaşadıkları olumlu gelişmelerin yanında olumsuz durumların tespiti ve bu olumsuzlukların azaltılması gerekmektedir.

Aileler çocuk sahibi olduktan sonra öncelikle çocuklarının sağlıklı gelişimleri üzerine kafa yormaktadır. Devlet çocuk sağlığı üzerine ihtisas kurumlarını yaygınlaştırmalı ve çocuk ölümlerini en aza indirmelidir. Türkiye’de çeşitli nedenlerle 2015 yılında ölen bebek sayısı 13.654 iken bu sayı 2016 yılında 13.036 olmuştur. Bin canlı doğum başına düşen bebek ölüm sayısını ifade eden bebek ölüm hızı, 2015 yılında binde 10,2 iken 2016 yılında binde 10 oldu. Diğer bir deyişle 2016 yılında bin canlı doğum başına 10 bebek ölümü oldu. Türkiye geliştikçe bu oranın düşeceği açıktır ancak binde 10 oranının ciddi olmasa da yüksek bir oran olduğu açıktır. Ayrıca bir ayını tamamlayamadan ölen bebeklerin oranı 2015 yılında % 64,2 iken 2016 yılında % 64,8 olmuştur. Ölen bebeklerin 2016 yılında % 13,6’sının ilk gün, % 30’unun 1-6 günlükken, % 21,2’sinin ise 7-29 günlükken yaşamını yitirdiği görülmüştür. Ölen bebeklerden 1-4 aylıkken yaşamını yitirenlerin oranı ise % 22,6 olmuştur.¹⁷

Tablo 3: Günlük ve aylık bebek ölümleri 2015-2016

Bebekğin yaşı	2015 ^(r)		2016	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Toplam	13 654	100,0	13 036	100,0
0 günlük	1 855	13,6	1 773	13,6
1-6 günlük	4 082	29,9	3 913	30,0
7-29 günlük	2 824	20,7	2 759	21,2
1-4 aylık	3 118	22,8	2 940	22,6
5-8 aylık	1 211	8,9	1 138	8,7
9-11 aylık	564	4,1	513	3,9

(r) Ölüm verileri güncel idari kayıtlarla revize edilmiştir.

¹⁷ (2017). *Nüfus istatistikleri*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Nüfus İstatistikleri

Ülkemizde bebek sağlığı konusunda ilerleme sağlanmış olursa da halen yapılması gereken çok şey olduğu açıktır. Aileler çocuk sahibi oldukları ilk yıllarda sağlık konusuna önem atfetse de sonraki yıllarda asıl mesele eğitim ve çocuğun bakımı olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmayan anneler için çocuğun bakımı konusunda bir sıkıntı görülmemekle birlikte çalışan annelerin olduğu ailelerde çocuğun bakımı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ezelden beri gelişmiş ülkeler de dahil bu konu tam anlamıyla çözülebilmiş değildir.

Yine TÜİK verilerine göre ülkemizde gerçekleşen ölüm sayısı 2015 yılına göre %4,2 artarak 2016 yılında 422 bin 135 kişi olmuştur. Bin kişi başına düşen ölüm sayısını ifade eden kaba ölüm hızı 2015 yılında binde 5,2 iken 2016 yılında binde 5,3'e yükselmiştir. Bebek ölüm hızı ise 2015 yılında binde 10,2 iken 2016 yılında binde 10 olmuştur. Bir diğer dikkat çeken husus 2015 yılında ölümle sonuçlanan intihar sayısı 3 bin 246 iken 2016 yılında bu rakam azalarak 3 bin 64 kişi olmuştur.

6.2. Göç Hareketleri

Göç hareketleri nüfus artışını etkilemekle birlikte bir ülkede göç hareketlerinin nüfus artışına yol açabilmesi için dış göç hareketinin oluşması gerekir. Nitelikli nüfus artışının sağlanabilmesi içinse ülkeye gelen dış göçün eğitim seviyesi yüksek ve beşeri olarak artışı fazla insanlardan oluşması gerekir. Eğitim, sağlık, ekonomik veya sosyal nedenlerle insanlar ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye yerleşebilmektedir. Ülkemize sınır komşularımızdan yaşanan göçler özellikle güvenlik sıkıntısından kaynaklanmaktadır.

İngiltere gibi ülkelere yaşanan göçlerin nüfus artışının yanında mali katkısının da dikkate alınması gerekir. 2001-2011 yılları arasında Avrupa'dan

İngiltere'ye göç edenler 20 milyar sterlin, Avrupa dışından göç edenler ise 5 milyar sterlin kazandırmıştır.¹⁸

6.3. Sağlık Alanında Yaşanan Gelişmeler

Sağlık alanında yaşanan gelişmelerin nüfus artışı üzerinde çok büyük bir etkisi bulunmaktadır. Şüphesiz gerek anne sağlığına yönelik gerekse bebek sağlığına yönelik gelişmeler sağlıklı ve etkin bir nüfus artışının öncelikli şartıdır.

Anne ölüm oranı anne ölümü sayısının canlı doğum sayısına oranını ifade etmektedir. Ülkemizde bu oran 100 bin canlı doğumda 15'lere kadar inmiştir.¹⁹ Son yıllarda ülkemizde bu alanda yaşanan gelişmeler sevindirici olsa da söz konusu oran gelişmiş ülkelere nazaran hala yüksektir. Bu oran gelişmiş ülkelerde 100 bin canlı doğumda 1 seviyesindedir.

6.4. Beslenme İmkanları

Bulunduğu yerde hayatını sürdürebilecek şekilde beslenme imkanına sahip olmayan insanlar beslenme imkanının daha fazla olduğu yerlere göç ederler. Bu durum beslenme imkanı geniş olan yerlerin nüfusunun artmasına yol açar. Günümüzde Avrupa'ya gelişmemiş ülkelere yaşanan kaçak göçlerin nedenlerinden biri de budur. İnsanların ihtiyaç sıralamasında en önde yer alan beslenme, insanları farklı yerlerde yaşamaya itebilmektedir.

¹⁸ (2014). *Yeni AB göçmenleri İngiltere'ye 5 milyar sterlin kazandırdı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2014/11/141105_ab_ingitere_goc

¹⁹ Sağlık Bakanlığı, (2017). *Mortalite. Sağlık İstatistikleri Yıllığı*. (4), s. 17-31

6.5. Eğitim Seviyesinin Durumu

Eğitimin nüfus artışı üzerindeki etkisini iki şekilde ele almak gerekir. Öncelikle; eğitim imkanları geniş olan yerler her zaman eğitim ihtiyacı olan insanların cazibe merkezi haline gelmiştir. İnsanlar daha iyi eğitim almak için bulundukları yeri terk ederek eğitim imkanı geniş olan yerlere göç etmişlerdir. Dolayısıyla eğitim nüfus artışını etkileyen faktörler arasında önemli bir yere sahiptir. Bunun dışında ikinci olarak eğitim seviyesi yüksek olan yerlerde nüfus artışı hızının düşük olduğunu görmekteyiz. İnsanların eğitim seviyesi yükseldikçe çocuk sahibi olma istekleri düşmektedir.

6.6. Yaşam Standartları

Yaşam standartları aslında bir bütün olarak eğitim, sağlık, iş imkanları gibi nüfusun artışında etkili olan nedenleri içine alır. İnsanlar doğalarından gelen her zaman en iyinin peşinde olma isteklerinin etkisiyle daha iyi imkanların olduğu yerlere göç ederler ve göç ettikleri yerin nüfusunun artmasına yol açarlar. Bu durumun çarpık kentleşme gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinse de sonuçta nüfus artışına olumlu katkısı vardır.

6.7. Nüfus Planlaması Çalışmaları

Nüfus planlaması çalışmalarının nüfus artışını etkileme gücü ülkenin bu çalışmalara verdiği önemle doğrudan alakalıdır. Bazı ülkeler nüfus planlaması konusunda sıkı tedbirler almakta iken bazıları nüfus planlamasını yapmakta ancak bireylerin tercihlerine karışmamaktadır. Ülkemizde nüfus konusunda teşvik edici adımlar atılsa da bireylerin tercih hakları mevcuttur. Bununla birlikte Çin gibi ülkelerde devlet ailelerin tek çocuk sahibi olması konusunda sıkı kurallar koymuş ve daha fazla çocuk sahibi olunması durumunda para cezası gibi yaptırımlar getirmiştir. 1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla Çin’de tek çocuk politikası terkedilmiştir.

6.8. Savaşlar

Son yıllarda ülkemizde yaşanan nüfus artışının en önemli nedenlerinden biri savaşlardır. Irak ve Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar ve savaşlar insanların ülkemize göç etmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda ülkemizde ciddi sayıda nüfus artışı yaşanmış, sığınmacılar ile birlikte bazı problemler de görülmeye başlanmıştır. Şanlı milletimiz kendisine sığınan komşu ülke vatandaşlarına sahip çıkmış olmakla birlikte özellikle sınır illerimizde işsizlik gibi temel problemlerin çözülmesi gerekmektedir.

6.9. Kadınların Eğitim Düzeyinin ve Ekonomik Bağımsızlıklarının Artması

Kadınların toplum içerisinde bulunduğu konum nüfusun artışı konusunda en belirgin etkenlerden biridir. Kadınların eğitim düzeyi arttıkça ve ekonomik bağımsızlıkları yükseldikçe çocuk sahibi olmakta o denli mesafeli davrandıkları görülmektedir. Şüphesiz kadınların ekonomide yer alması ve eğitilmiş bireyler olarak toplumda rol üstlenmesinin ülkeye katkıları çok fazladır. Bununla birlikte nüfus artışı üzerindeki olumsuz etkisinin incelenerek bu durumun çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

6.10. Ülke Sınırlarının Değişmesi

Savaş veya bölünme gibi durumlarda ülke sınırlarının değişmesi sonucunda nüfus da büyük değişiklik gösterir. 1939 yılında Hatay’ın anavatanına katılması ile ülkemizde 208.116 kişilik nüfus artışı yaşanmıştır.

7. AİLE, KADIN VE ÜÇ ÇOCUK POLİTİKASI

7.1. Kadın ve Kalkınma

Türkiye’de Cumhurbaşkanımızın ifadesiyle karşılık bulan 3 çocuk siyasal söylemi, ülkemizde nüfus politikasının nüfus artış hızını artırmaya yönelik politika olduğunun önemli bir göstergesidir. Türkiye eğitim, sağlık, ekonomi ve buna benzer her türlü alanda kurumlarıyla nüfus artışı üzerine çalışmalar yapmakta ve politikalar geliştirmektedir. Bugün nüfus politikası toplumun her kesimince desteklenmekle birlikte içeriği konusunda tartışmalar yaşanmaktadır. 3 çocuk söylemi bu bakımdan aslında siyasal bir söylemdir.

Özellikle toplumda kadına yüklenen sorumluluk konusunda farklı tartışmalar yaşanmaktadır. Kadın iyi bir anne olduğunda iş hayatında ikincil bir duruma düşmekte, iyi bir çalışan olduğunda ise aile hayatında ihmalkar olmakla suçlanmaktadır. İyi bir ebeveyn olma görevi öncelikle kutsal bir görev olarak anneye verilmiş durumdadır. Kadınlar ise her ne kadar iş hayatına atılmış olsalar da annelik arzusuna hala güçlü bir şekilde sahiptirler. Sorun ise kadınların kaç çocuk sahibi olması gerektiği noktasında çıkmaktadır.

Kadının giderek iş hayatında daha çok rol alması ve ailedeki rollerinden bazısını kreş ve bakımevleri gibi sosyal kurumlara aktarabilmesi ekonomi anlamda olumlu göstergelerden biridir.

Türkiye’de nüfus politikası salt nüfus artışına yönelik bir politika olarak görülmemelidir. Nüfus artışının nitelikli bir şekilde artırılması ve aile bütünlüğünün de korunması gerekir. Kadınların toplumdaki rolünün her alanda güçlendirilmesi ve aile bütünlüğünün korunması temel amaçlardan biridir.²⁰ 10. Kalkınma Planına göre devlet çocuğun yaşayacağı aile kurumunu da düzenlemektedir. Aile danışmanlığı,

²⁰ (6 Kasım 2014), *10.Kalkınma Planı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc

aile eğitim hizmetleri, evlilik öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve sosyal yardımların aile bütünlüğü çerçevesinde sağlanması önceliklendirilmiştir.²¹

Kadının iş hayatına katılmasında farklı sebepler öne sürülebilmektedir. Özellikle büyük şehirlerde düşük gelirli ailelerde kadın iş hayatına atılmak zorunda kalmaktadır. Bununla birlikte eğitilmiş kadınların da iş hayatında bulunma konusunda istekli oldukları bilinmektedir. Kadının iş hayatıyla aile hayatı arasında uyumlaştırıcı rol kadınıla birlikte devlete de düşmektedir. Devlet kadının iş hayatından uzak kalmasından ziyade iş hayatını kolaylaştırıcı yasal düzenlemeleri yürürlüğe koymalı, kreş ve gündüz bakımevi gibi sosyal kurumların yaygınlaştırılmasını sağlamalıdır. Bu bakımdan 3 çocuk söyleminin kadının iş hayatından soyutlandırılması yoluyla değil de iş hayatıyla bütünleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Çalışma hayatına atılan kadınların çalışma hayatında sürekli bir rol üstlenebilmesi için ailede kendisine yüklenen sorumlulukların paylaşılması gerekir. Bu sorumluluklar baba veya devletle paylaşılabilirdiği takdirde kadın, çalışma hayatında daha çok rol alabilecek ve sosyo-ekonomik gelişme sağlanabilecektir.²²

Kadının 3 çocuk yapması gerektiği ile birlikte aslında bu sayının iyi yetiştirebildiği ölçüde de olması gerekmektedir. 3 çocuk söylemi önemli olduğu ölçüde gerçekçi de olmalıdır. Kadın 3 çocuk yapma durumunda olduğu kadar 3 çocuğuna da aynı imkanı ve ilgiyi verebilmelidir. İşte tam da burada devlet kadının 3 çocuk sahibi olması durumunda iyi yetiştirebileceği imkanları sağlayabildiği ölçüde kadının tercihlerinde söz sahibi olabilecektir. Kadının 3 çocuğa sahip olması ve iyi yetiştirebilmesi için her şeyden önce kendisinin yetişmiş olması gerekir. Kadın 3

²¹ (6 Kasım 2014), *10.Kalkınma Planı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc

²² (2013), *Türkiye’de kadın raporu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>

çocuğa bakabilecek yetkinlikte ve güçte olabilmelidir. Yalnızca kadın üzerinde toplanmış olan roller kadının çocuğuna gereken özeni göstermesini engellemektedir.

İyi yetiştirebilmek kavramı toplumda bireyden bireye farklı bir biçimde tanımlanabilmektedir. Kimisi eğitilmiş ve kültürlü olmasını iyi yetiştirme olarak tanımlarken kimisi de ahlak ve erdemi iyi yetiştirilmenin başat göstergesi olarak görmektedir. Tabi ki istenen durum hem eğitilmiş hem ahlaklı olması durumu olsa da oluşan ayırım asgari olanın ne olduğu noktasında yaşanmaktadır.

Son günlerde yaşanan dünyaya çocuk getirme kararında devletin rolüne ilişkin tartışmalar önemlidir.²³ Gerçekten de anne ve babaya ait bir karar gibi görünen çocuk sahibi olma kararı artık günümüz dünyasında toplumu yakından ilgilendiren bir karar haline gelmiştir. Bu karar toplumu etkilemenin ötesinde toplumdan da etkilenir durumdadır. Bu kararın toplumun farklı kesimlerini etkileyen yönleri de vardır. Din adamları, ekonomistler, doktorlar veya sosyologlar konuyu farklı yönlerden ele almaktadır.

Kadın üzerine yapılan onca tartışmada genel olarak ihmal edilen husus erkeğin görüşüdür. Her ne kadar kadınlar mağdur olan taraf olarak yalnızca kendilerinde söz hakkı olduğunu ifade etseler de erkekler de karar alma sürecinde ve aile birlikteliğinde bu durumdan etkilenmektedir. Erkeklerin fazla çocuk talebinde bulunması kadınlar tarafından baskı unsuru gibi görülebilmektedir.

Kadının ilk çocuğunu yetiştirmesi sürecinde edindiği tecrübe sonraki çocuk tercihinde çok etkili olmaktadır. Bu bakımdan devlet ve topluma düşen rol kadının mümkün olduğunda desteklenmesi ve yalnızlık hissetmesinin engellenmesidir. Kadınlar için çocuk sahibi olma kararı büyük bir karardır. Özellikle çalışan kadınların çocuk ve kariyer arasında seçim yapmak zorunda kalması duygusal güçlükleri beraberinde getirmektedir.

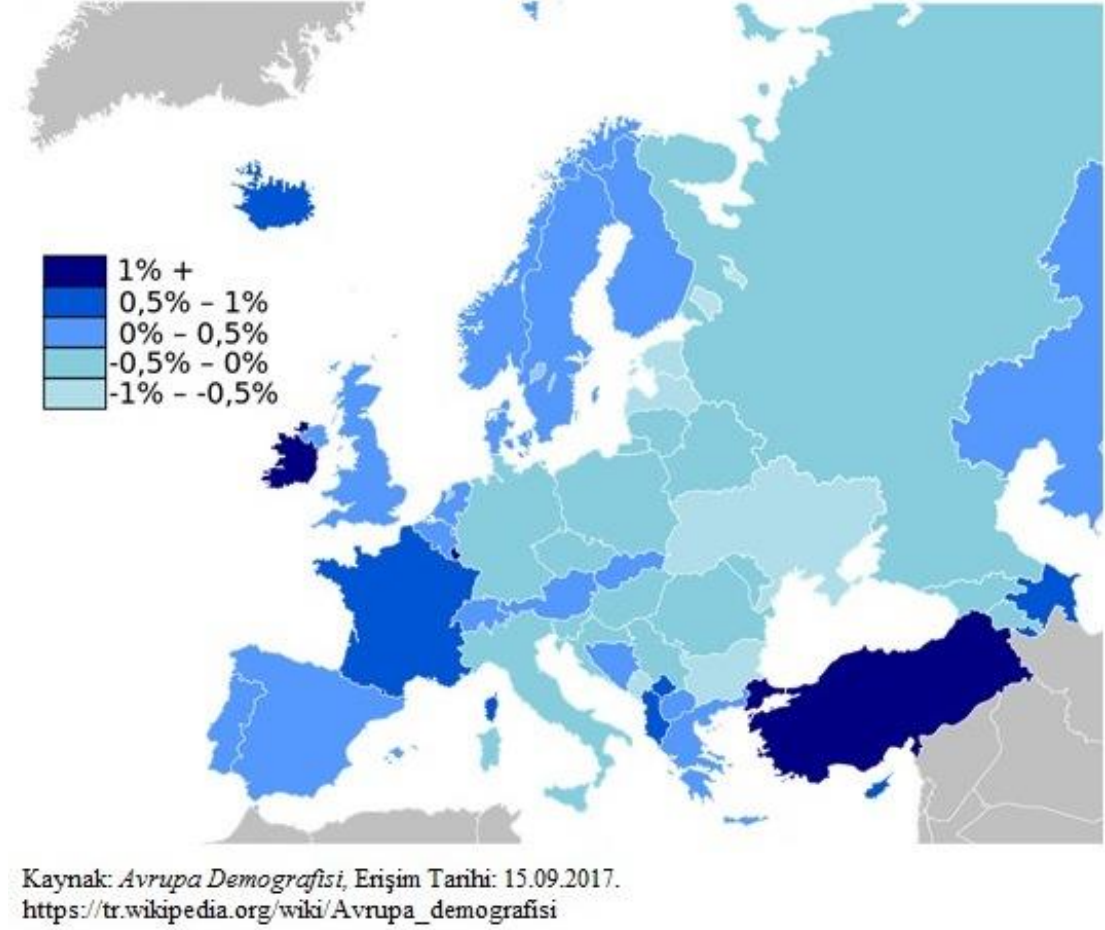
²³ *Benim bedenim benim kararım*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://eksisozluk.com/benim-bedenim-benim-kararim--3407229>

Diğer yandan sayısı hiç azımsanamayacak olan ve çalışabileceği halde çalışma hayatının dışında kalmayı hür iradesiyle tercih etmiş kadınlar da vardır. İş hayatına atılmış olmakla birlikte çocuk sahibi olunca annelik içgüdüğü ağır basarak iş hayatını terk eden kadın sayısının yıllar geçtikçe artacağı kanaatindeyim. Çalışma hayatının giderek zorlaşması ve kadınların zamanla çocukları arasında kurduğu bağın daha da güçlenmesi neticesinde gelecekte kadının iş hayatında bulunması zorlaşabilecektir.

Kadınlara iş hayatında sağlanan kolaylıkların özel sektörde işverenlerin kadın çalışan tercihini olumsuz etkilediği bilindiğinden kadınların kamu sektöründe daha çok rol alması sağlanabilir.

Avrupa'da kadın iş hayatında etkin bir durumdadır. Ancak Avrupa'da asıl sorun nüfusun yenilenme düzeyinin çok altında olmasıdır. Bugün Avrupa kendi nüfusunun artmasını sağlamanın yollarını ararken gelişmemiş ülkelerin de nüfusunun azalmasını istemektedir.

Şekil 5: Avrupa Demografisi

2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planında Kalkınmanın amacı insanların refahını artırmak, hayat standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerini güçlendirerek adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamını tesis etmek ve bunu kalıcı kılmaktır şeklinde tanımlanmıştır. En hızlı kalkınan ülkelere bakıldığında nüfus artış hızının iyi seviyelerde olduğu görülmektedir. Sanıldığı gibi hızlı nüfus artışı kalkınmanın önünde bir engel değildir.²⁴

Nüfusun kalkınmanın önünde bir engel olarak görülmesi yerine bilakis itici kuvvet olarak görülmesi gerekir. Özellikle ülkemizde nüfusu besleyecek kaynaklar

²⁴ Zaim S. (1973). *Türkiye’de nüfus meselesi/siyasi, iktisadi ve sosyal yönleriyle*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları

bol miktarda bulunmaktadır. Önemli olan bu kaynakların nüfusun büyümesiyle birlikte doğru şekilde kanalize olmasını sağlamak ve nüfus gücünü gelişmenin itici gücü olarak kullanmaktır. Bugün devletlerin nüfus artışını savunmasının arkasında sermayeye ucuz işgücünün sağlanması isteğinin geldiğini savunanlar vardır. Ancak unutmamak gerekir ki gerekçe ne olursa olsun toplumların kendini yenileyebilecek bir nüfus artış hızına sahip olması gerekir.

Nüfus salt kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilmemelidir. Aynı zamanda güçlü bir iç pazar anlamına da gelmektedir. Güçlü bir iç pazar olmadan ekonominin güçlendirilmesinin bir manası olmayacağı açıktır.

7.2. Aileye Yönelik Politika

Aileye yönelik her türlü politika girişimi tüm toplumların her zaman gündeminde olmuştur. Nüfus ve istihdamla yakından ilgisi olan aile, toplumun en çekirdek yapısı olması nedeniyle devletin de müdahale aracı olarak önemsendiği kurumlardan biridir. Gerçekten de güçlü ve gelişmiş bir toplum yapısının oluşturulmasının ilk şartı güçlü bir ailenin oluşturulmasıdır. Aile üzerine yapılan en küçük bir iyileştirmenin sonucunu toplum üzerinde doğrudan görebilmekteyiz. Nitekim Türkiye’de aileye verilen önemin en önemli göstergesi 08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır. Türkiye’de temel politika aile birlikteliğinin sağlanarak nüfus artış hızının artırılmasıdır.

Aile politikaları her ülkede farklı uygulanmaktadır. Türkiye’de asıl hedef ailenin devamlılığını sağlamak ve güçlendirmektir.²⁵ Ailenin devamlılığını sağlamak çeşitli araçlarla mümkündür. Evlilik danışmanlığı, çocuk sahibi olma teşviki, çocuk yardımları, eş ve aile yardımları gibi araçlarla ailenin devamlılığı sağlanmaktadır. Türkiye’de aile politikaları anne ve baba birlikteliğinin korunma amacına yönelik

²⁵ 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

durumdayken Avrupa’da tek ebeveynli aileyi gözeten yardımlar ciddi durumdadır. Avrupa’da tek ebeveynli aile sayısı çok ciddi sayılara ulaşmıştır.

Aileye yönelik politikalar çeşitli kanunlarla da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Devlet Memurları Kanunu, Medeni Kanun ve İş Kanunu gibi kanunlarda aile yapısının korunmaya çalışıldığını görmekteyiz. Yine de devlet özel sektöre yönelik düzenlemelerde işverenin de hakkını korumaya özen göstermektedir.

Ülkemizde kadınların doğum öncesi ve sonrası daha rahat etmelerine yönelik düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak asıl mesele genelde ailenin özelde kadının çocuk yapma kararı almasını sağlamaktır. İş Kanunu ile 12 hafta olan doğum izni 16 haftaya çıkarılarak kadınların doğum öncesi ve sonrası çocuklarıyla daha çok vakit geçirmesi sağlanmıştır. Ancak bu gibi düzenlemeler kadınların çocuk sahibi olma tercihlerinde çok da etkili değildir. Kadınlar içgüdüsel olarak çocuk sahibi olmak istemektedir ancak ikinci veya üçüncü çocuk tercihlerinde daha çekingen davranabilmektedirler.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda erkek memura eşinin doğum yapması halinde verilen 3 günlük izin 10 güne çıkarılmıştır. Bu düzenleme olumlu bir adım olmakla birlikte yetersiz bir adımdır. Her ne kadar annelik paha biçilemez bir duygu olsa da babalık da erkekler için tarif edilemeyecek kadar önemlidir. Baba olan memurun çocuğunun ilk zamanlarında çocuğuyla daha çok zaman geçirmesi gerekmektedir.

Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması konulu 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi 25.05.2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalılık imkanı getirmiştir. Düzenleme primlerin yüksek olması sebebiyle eleştirilmiş ve kadınların yine kocasının eline bakan durumunda olduğu ifade edilmiştir. Kocasının eline bakan kavramı aslında erkeklere ayrımcılık ithamı taşıyan ve kadınları aşağılayıcı ifade

olarak hoş bir kavram olmamakla birlikte ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalılık imkanı çok önemli bir düzenlemedir.

Aileye yönelik olarak devlet tarafından yapılan düzenlemeler iyileştirici roller sağlasa da doğum zamanına ve çocuk sayısına ilişkin kararlar kariyer, gelir miktarı, mesleki koşullar gibi unsurlar göz önüne alınarak verilmektedir. Bu gibi kararlarsa kadına bağlı olarak alınıyor. Her ne kadar çalışmayan kadınların olduğu aile yapılarında doğum zamanı ve çocuk sayısına ilişkin kararlarda genelde kadının kaçınması görölmese de çalışan kadınların olduğu ailelerde çocuk kararı verilirken mesleki durum ve kariyer önemli bir engel olarak göz önünde bulundurulmaktadır.

Kadınlar için çocuk yapma tercihlerinde rol oynayan bakılabilecek kadar çocuk sayısı kavramı aslında muğlak bir kavramdır. Bakılabilirliğin ölçüsü nedir ya da bu ölçüt kimlere göre belirlenmektedir? Çocuklara daha iyi kıyafetler alarak ya da son model teknolojik aletler sağlayarak daha iyi bakmış olur muyuz? Zor şartlar altında yetişen çocuklar topluma daha az faydalı mı oluyor? Bütün bunların cevabını vermek güç ancak kişisel görüşlerden yola çıkarak toplumsal sonuçlara varmak yanlış olacaktır. Ayrıca istemediği bir evlilik yapan kadın için tek çocuk dahi bakılabilir bir çocuk değildir.

7.3. Üç Çocuk Politikası

İlk başlarda Başbakan aile içi mevzulara kadar karışıyor veya yatak odamıza kadar müdahale ediyor eleştirilerine maruz kalan 3 çocuk siyasal söylemi artık gerçekliğini kanıtlamış durumdadır. Gerek TÜİK verileri gerekse bağımsız araştırma şirketleri veya sivil toplum kuruluşlarınca nüfusa yönelik yapılan araştırmalar Türkiye'nin nüfus artış hızının düştüğünü göstermektedir.

Üç çocuk söyleminde bulunan ve o dönem Başbakan olan Cumhurbaşkanı Erdoğan Haliç Kongre Merkezinde *“Onun için ben iş işten geçmeden, en azından kendi adımıza mevcut durumumuzu koruyabilmemiz için her ailede en az 3 çocuk*

*olması gerektiğini ifade ettim. Hala aynı yerde duruyorum. Bu görüşlerimi muhafaza ediyorum. Bilimsel rakamlara göre 2 olması bile gerileme demek. Bu, durumu asla korumaz. Ve 2030 yılından sonra, bırakın 2050'yi, yaşlı bir nüfusa sahip Türkiye oluruz. 3 olursa bu Türkiye'nin mevcut durumunu koruyacak, avantajlı durumumuzu muhafaza edecektir. Yaşlı vatandaşların güçlü bir ülke, güçlü bir toplum için son derece önemli olduklarının bilincindeyim. Yaşlılarımızın çok daha iyi şartlarda hayatlarını idame ettirebilmeleri için güçlü bir sosyal yapının yanı sıra güçlü bir ekonomik yapının da gerekli olduğunu hepimiz biliyoruz.'*²⁶ ifadelerini kullanmıştır.

Bu söylemde yer alan iş isten geçmeden ifadesi önemlidir. Gerçekten de ülkeler bir zaman çocuksuz yaşamaya alıştığında artık o ülkede nüfus artışının sağlanması imkansız bir hal alıyor. Bugün ülkemiz kritik bir durumda olmasa da bu durum nüfusa yönelik etkili politikalar uygulanmasına engel değildir. Zaman geçtikçe nüfus artış hızı daha sert düşüşlere uğrayacaktır.

Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı fazla olmakla birlikte bu oran sürekli de artmaktadır. Yaşlı nüfusun fazla olması üretimde düşüş, vergi gelirlerinde azalış, sağlık harcamalarında artış ve sosyal güvenlik sisteminde dengesizlik anlamına gelmektedir. Yine yaşlı nüfusun artması kamunun karşılıksız transfer anlamına gelen sosyal hizmet sunma durumunu mecburi hale getirecektir. Devlet yaşlı bakım masrafları ve sosyal güvenlik harcamalarını telafi edebilmek için üreten yeni genç nesile ihtiyaç duyacaktır.

Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte gelir düzeyinin yükselmesi, sağlık bilincinin gelişmesi ve sağlık teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sağlık hizmetlerine talebi artıracaktır. Artan sağlık harcamalarının sosyal güvenlik sistemi üzerinde yaratacağı baskı aşırıdır. Bu durumda ülkeler kamu borçlanması

²⁶ Erdoğan: İş isten geçmeden en az 3 çocuk, Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-is-isten-gecmeden-en-az-3-cocuk,ZEQhCeWHVks06IEDhd72Ng>

altına girecek hatta zayıf kamu bütçesine sahip ülkeler krize girebilecektir. Sonuçta ülkeler açmaza girecek ve tehlikeli tercihler yapmak durumunda kalabilecektir.²⁷

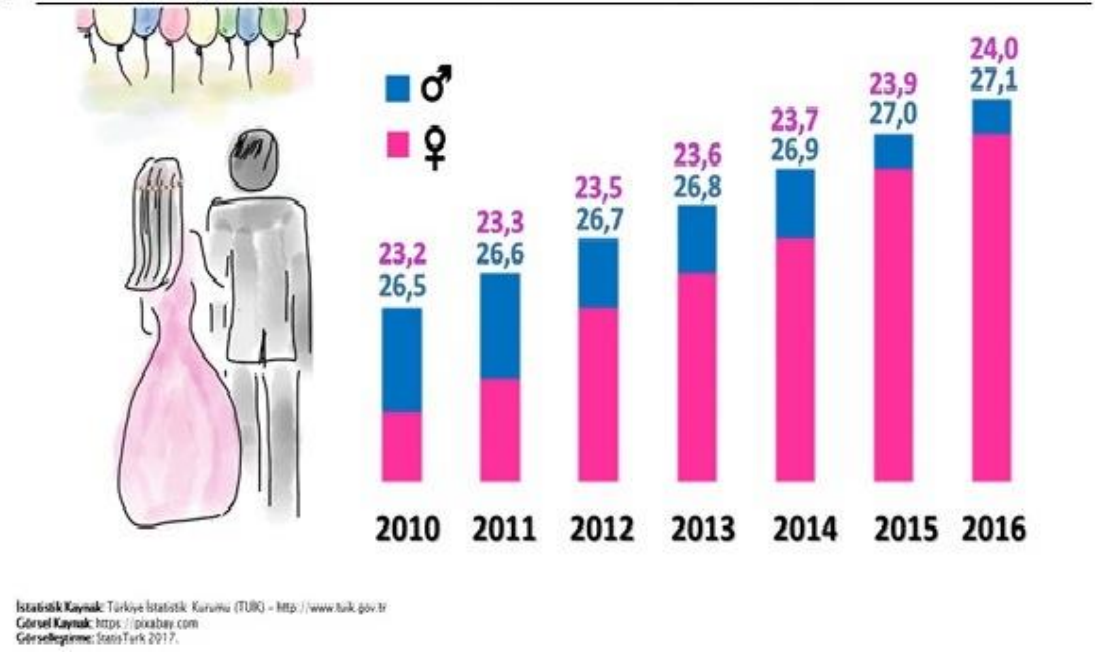
Ortalama yaşam süresi de artmaya devam etmektedir. Bugün erkekler 80 yaşına kadınlar 85 yaşına kadar hayatta kalabilmeyi beklemektedir. Yani yaşlı nüfus sadece artmakla kalmayacak aynı zamanda uzun yıllar boyunca bağımlı olarak kalmaya devam edecektir.

Kültürel değerlerde yaşanan aşınma, bireyselleşme, aile eğitiminde yaşanan eksiklikler, aile üyeleri arasında yaşanan iletişimsizlikler ve benzeri nedenlerle boşanmalar artmış durumdadır. Aile kurumu giderek zayıflamakta ve tek ebeveynli aile sayısı hızla artmaktadır. Bütün bu durumun sonucunda sosyal refah ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Tabi bu durumun oluşmasında toplumda oluşan düzenin etkisini görmezden gelemeyiz. Evlilik ve çocuk sahibi olma yaşı gerçekten de son yıllarda iyice arttı.

²⁷ (6 Kasım 2014), *10.Kalkınma Planı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc

Şekil 6: Evlilik Yaşı

Eğitimin artık zaman alması ve gençlerin üniversite eğitimiyle yetinmemesi, gençler arasında işsizliğin yaygın olması, artan konut fiyatları, evliliklerin artan külfeti evlenmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca gençler artık kolay beğenmez bir durum içindeler. Mükemmelliyetçilik aşıl原因an çocuklar evlenme çağına geldiklerinde artık kolay beğenemez duruma geliyorlar. Mükemmel olmayacaksa hiç olmasın algısı ve toplumda artan evlilik içi şiddet gibi kötü örnekler özellikle kadınları yuva kurmaktan alıkoymaktadır.

Evlenme yaşının yükselmesi hamile kalma olasılığının da düşmesi demektir. Geç yaşlarda çocuk sahibi olan aileler için ikinci veya üçüncü çocuk fikri filizlenme aşaması bile bulamamaktadır. Genç bir kadın ile yaşlı bir kadının hamile kalma olasılığı aynı değildir. Ayrıca geç yaşta çocuk sahibi olan kadınların çocuk sorumluluğuna karşı toleransı çabuk tükenebilmektedir. Aynı durum erkekler için de geçerlidir.

Erdoğan yine 21 Ekim 2016'da katıldığı bir düğünde *‘‘Bir olur garip olur, iki olur rakip olur, üç olur denge olur, dört olur bereket olur, gerisi Allah kerim’’* ifadesini kullanmıştır. Erdoğan'ın bu söylemleri haklı bir söylem olmakla birlikte toplumda tam olarak karşılık bulmuş değildir. Söz konusu politik söyleme karşın devlet dahi henüz tam anlamıyla bu söyleme yeterince sahip çıkabilmiş değildir. Çalışan kadınlar için hala yeni doğumları teşvik edecek düzenlemeler gerçekleştirilmiş değildir. Peki Avrupa'da çocuk sahibi olan ailelere yapılan teşvikler ne durumdadır?

Rusya'nın 143 milyon olan nüfusu her yıl 700 bin kişi azalıyor. Bu rakam Rusya için bile ciddi bir rakam. Devlet Başkanı Vladimir Putin, kadınların çocuk yapmasını teşvik amacıyla her doğum için 9 bin dolar vermeyi kanunlaştırdı. Ayrıca çocukların bakımı için de ülkede para yardımı yapılıyor.

Danimarka, Hollanda ve Finlandiya gibi ülkelerde doğumla birlikte erkekler de kadınlar gibi 10 haftaya kadar izin yapabiliyor.

İsveç'te her aileye çocuk başına ayda 106 Euro veriliyor. Dördüncü çocuk için de 190 Euro ödeniyor. Yani 4 çocuk sahibi olan bir aileye ayda 500 Euro destek sağlanıyor. Ayrıca doğum yapan anneye 15 ay ücretli izin veriliyor.

İngiltere ilk çocuk için ailelere 84 Sterlin, diğer çocuklar için 55 Sterlin veriyor. Eğitimine devam eden çocuklar 19 yaşına kadar bu yardımdan faydalanabiliyor.

Ortalama doğurganlık oranının 1,3'ün altına indiği ve çok kritik bir eşikte yer alan İspanya'da kadınlara 2 bin 500 Euro doğum yardımı veriliyor.

Almanya, vatandaşına bebeklikten 25 yaşına kadar bakıyor. İlk 2 çocuk için kişi başına ayda 184 Euro yardım yapılıyor. Üçüncü çocukta bu rakam 190 Euro'ya çıkıyor. Üç çocuktan sonra ise her bir çocuk için ailelere 215 Euro veriliyor.

Fransa ailelere çocuk yardımından eğitim ve konut yardımına kadar uzanan teşviklerde bulunuyor. Fakir ve zengin ayrımı yapılmadan herkese tek çocuk için 320 Euro, iki çocuk için 430 Euro, 3 çocuk için de 540 Euro yardım veriliyor. Bu yardımlar üniversiteyi bitirene kadar sürüyor. Doğum yapan kadın 16 hafta maaşlı izine ayrılıyor.²⁸

Tüm bu yardımlar nüfus konusunda ülkemizden daha ciddi durumda olan Avrupa ülkelerinin meseleyi ciddiyetle ele alış biçimlerini göstermektedir.

Bugün görülüyor ki hiçbir kadın salt teşviklerle çocuk yapma tercihinde bulunmamaktadır. Yapılması gereken, çocuk yapma tercihinde bulunmaya teşvik etmenin yanında kadınlara çocuk bakımı konusunda toplum ve devlet olarak destek çıkmaktır.

10. Kalkınma Planında Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması başlığı altında ülke hedefleri beş madde halinde sayılmıştır. Bu hedefler;

*Aile refahının korunması ve aile kurumunun güçlendirilmesi,

*Kuşaklar arası dayanışmanın güçlendirilmesi,

*İş ve aile yaşamının uyumlaştırılması,

*Toplam doğurganlık hızının artırılması,

*Nüfusa ilişkin kayıt sistemlerinin geliştirilmesidir.

²⁸ (2017), *Ülkelere göre çocuk yardımı ücretleri*, Erişim Tarihi:15.09.2017
<http://www.memurhaber.com/ulkelere-gore-cocuk-yardimi-ucretlerti-foto-galerisi-1553608.htm>

Yine bu programın başarı oranının hesaplanabilmesi için bazı göstergeler hazırlanmış ve programda yer verilmiştir. Bu göstergeler;

- *Boşanma oranı,
- *Evlenme oranı,
- *Aile danışmanlığı alan kişi sayısı,
- *Evlilik öncesi eğitimi alan kişi sayısı,
- *Toplam doğurganlık hızı,
- *Çalışan kadınlarda toplam doğurganlık hızı.

Göstergeler arasında çalışan kadınlardaki toplam doğurganlık hızının yer almasını önemli bulmaktayız. Çalışan kadınlar Türkiye’de var olma mücadelesini tam anlamıyla olmasa da hatırı sayılır ölçüde aşmış durumdadır. Çalışan kadınların toplam doğurganlık hızının artırılması bile tek başına nüfus sorununun çözümünde başat rol üstlenebilecektir.

Tablo 4: Kadın ve Erkeklerin İstihdam ve İşgücüne Katılım Oranı

Seçilmiş göstergeler	Toplam	Erkek	(%)
			Kadın
Okur-yazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	5,4	1,8	9,0
Yüksekokul veya fakülteden mezun nüfus oranı (25+ yaş)	15,5	17,9	13,1
İstihdam oranı (15+ yaş)	46,0	65,0	27,5
İşgücüne katılım oranı (15+ yaş)	51,3	71,6	31,5
İşsizlik oranı (15+ yaş)	10,3	9,2	12,6
Genç işsizlik oranı (15-24 yaş)	18,5	16,5	22,2

(2017), Kadın ve erkeklerin istihdam ve işgücüne katılım oranı,
Erişim Tarihi: 15.09.2017, www.tuik.gov.tr

Yüzde 9 gibi yüksek bir oranda okur yazar olmayan kadının bulunduğu ülkemizde kadınların yüzde 31'i işgücüne katılabilmektedir. Erkeklerde bu oran yüzde 71'dir. Dolayısıyla kadınlar için yapılması gereken daha çok şey vardır.

7.4. Kadınlar Çocuk Sahibi Olma Tercihinde Özgür Müdür

Üç çocuk siyasal söylemi ile birlikte daha önce ifade ettiğimiz gibi kadınların çocuk konusundaki iradeleri de sorgulanmaya başlanmıştır. Tüm kadınlar denilemese de toplumda bazı kadınlar tarafından çocuk konusundaki tercihin kadının bedeni ile ilgili olduğu ve yalnızca kadının kararı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Son zamanlarda gündemde olan benim bedenim benim kararım söylemi gerçekten haklı bir söylem midir? Devletin müdahalesinin olmadığını varsaydığımız zaman bile çocuk konusundaki kararda erkeğin iradesinin görmezden gelindiği anlaşıldı. Öncelikle ifade etmek gerekir çocuk tercihindeki karar yalnızca kadına ait olan bir karar değildir. Nasıl ki eğitimsiz toplumlarda kadının iradesinin hiçe sayılarak çocuk yapma tercihinin yalnızca erkeğin kararına bırakılması yanlış durumsa aynı paralelde çocuk yapma kararının yalnızca kadının tercihi olduğunu ifade etmek de yanlış bir düşüncedir.

Ailede alınacak olan çocuk yapma konusundaki kararın kamusal sonuçları varsa bu kararı yalnızca aile içi bir karar olarak görmek yanlış olacaktır. Bu konu özgürlük alanındaki tartışmalar ile benzerlik göstermektedir. Özgür alandaki kararımız başkasını da etkiliyorsa artık kararımızı özgür bir şekilde alabileceğimiz söylenemeyecektir. Dolayısıyla devlet artık kamusal etkileri olan çocuk kararına mecburi olarak müdahale etmeye başlamıştır. Kim bilir gelecekte çocuk yapma konusunda devlet zorunluluk bile getirebilir.

Son zamanlarda Devlet kadın üzerinde söylemler geliştirdikçe feminist söylem kendi mülkiyetini daha yüksek sesle ifade eder oldu. Bedenimiz bizimdir söylemi kadınların tarihteki ezilmişlikleriyle desteklenir oldu. Ancak ortada birbiriyle örtüşmeyen olgular mevcut. Kadınlar tarih boyunca ezilmiş olmakla

birlikte eşitlik talebiyle seslerini duyurmaya çalışmakta ancak söylemlerini erkek düşmanlığı üzerine kurmaktadırlar. Var olmak erkekleri yok saymakla kazanılabilecek midir? Feminist söylemlerle erkekler yok sayılmakla gerçekten de erkekler yok mu olacaklar?

Kadınlar özerklik talepleriyle yalnızca nüfus üzerine olumsuz sonuçlara davetiye çıkarmamakta aynı zamanda aile bütünlüğünü de sarsmaktadırlar. Evli kadınlar eşlerden habersiz doğum kontrol yöntemlerine başvurabilmektedir. Yine evlilik dışı birlikteliklerin mümkün olması ile boşanmaların kolaylaşması aile birlikteliğini derinden sarsmıştır. Feminist söylem kadın özgürlüğünü savunmakla birlikte hala nüfusa ilişkin gelecek hakkında etkili bir söylem geliştirememiştir. Ayrıca ileri boyutta kadının doğurma fonksiyonundan tamamen kurtulduğu çok uç görüşleri savunanları da bulunmaktadır.

Kadın hakları konusunda savunma getiren çevreler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması aşamasında da karşıt görüş ortaya koymuşlardı.²⁹ Meselenin sadece kadın temelli değerlendirilmesi bile sığ bir görüş olarak ele alınabilir. Öncelikle kadına yönelik politikaların yanında erkeğe yönelik politikaların da geliştirilmesi gerekmektedir. Kadına şiddet konusunda kadın ne kadar bilinçlendirilirse bilinçlendirilsin erkek yeterince bilinçlendirilmediği ölçüde politika başarısızlığı ortaya çıkacaktır. Bugün hala kadına şiddete karşı çıkan onlarca erkek potansiyel suçlu gözüyle itham edilmektedir.

Türkiye’de sayıları az da olsa erkeklere potansiyel suçlu muamelesi yapan kadınlar da bulunmaktadır. Özellikle farklı yerlerde kullanılan; erkekleri öldüreceğiz hazır olun, her erkek biraz da devlettir aslında, erkeklik öldürür, özgürlük evlilikten

²⁹ (2017) *Kadın bakanlığı kaldırıldı, kadın örgütleri öfkeli*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://m.bianet.org/bianet/kadin/130585-kadin-bakanligi-kaldirildi-kadin-orgutleri-ofkeli>

güvenli, özgürlük evlilikten eğlenceli, bütün devletler erkektir,³⁰ pandalar yerine erkeklerin soyu tükensin³¹ ifadeleri aslında açıkça ayrımcılık ve suç barındıran ifadelerdir. Gerçekten bu tür ifadeleri kullanan kadınların hem erkekleri ayrımcılıkla suçlayıp hem de ayrımcı ifadeler kullanması ironiktir. Bugün Türkiye’de hangi erkek açık açık kadınlık öldürür diyebilir? Hangi erkek kadınları öldüreceğiz hazır olun gibi şiddet içeren bir ifade kullanabilir? Nasıl olur da kadınların soyu tükenir diyebilir?

Klasik aile yapısının değiştirilmesi hatta aile kurumunun toptan kaldırılması artık radikal feministlerce savunulmaktadır.³² Bu durumda aile bütünlüğünü savunan ve buna kalkınma planlarında yer veren devletin radikal feminist gruplar ile daha etkin mücadele etmesi gerekir. Devlet nasıl ki nüfus artış hızını artırmaya yönelik olarak teşvikler getirmekteyse aynı şekilde aile bütünlüğünü tehdit eden bu tür ayrımcı gruplara ağır yaptırımlar uygulamalıdır.

Feminist akım kürtaşı yasallaştırmak için taleplerini cinsel sağlık ve üreme hakkı şeklinde lanse etmişlerdir. Onlara göre cinselliğin bir sonucu olan hamilelik kadının bedenini ilgilendiren bir husustur ve karar yalnızca kadına aittir.³³ Kadının tercih hakkı olmakla birlikte erkeğin tercih hakkı da bulunmakta hatta hamileliğin ileriki evrelerinde artık konu karar verilecek aşamadan çıkmaktadır. Çünkü bebek yaşam hakkı elde etmiş ve artık kadın ile erkeğin söz hakkı bitmiştir.

³⁰ (21.05.2016), *Erkeklerin böğrüne hançer gibi saplanan 25 feminist duvar yazısı*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://onedio.com/haber/erkeklerin-bogruna-hancer-gibi-saplanan-25-feminist-duvar-yazisi-711996>

³¹ (8.03.2017), *Feministlerin 8 Mart gece yürüyüşünden atarlı giderli 25 pankart*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://onedio.com/haber/feministlerin-8-mart-gece-yuruyusunden-atarli-giderli-25-pankart-760540>

³² Şişman, N. (2003), *Emanetten mülke kadın-beden-siyaset*, İstanbul: İz Yayıncılık

³³ Şişman, N. (2003), *Emanetten mülke kadın-beden-siyaset*, İstanbul: İz Yayıncılık

7.5. Nüfus Politikası Ekseninde Kadında Üç Çocuk Algısı

Türkiye’de kadının gerek kendiliğinden üstlendiği gerekse toplum tarafından benimsetilmiş ev içi rolleri çalışmayan bir kadın için üstesinden gelinebilecek bir durum olsa da çalışan kadın için durum hiç de öyle değildir. Bulaşık ve çamaşır yıkamak, yemek pişirmek, evin temizliğini yapmak ve bununla birlikte çocuk olması durumunda çocuğun bakımını yapmak bedensel olmanın yanında psikolojik olarak da yıpratıcı bir süreçtir. Üstüne üstlük bu süreçte bir de erkeğin yani kocasının bakımını da gerçekleştiren kadınlar bulunmaktadır. Özellikle çalışan kadın için tüm bu yükün altından kalkmak kolay değildir.

Çalışan anneler bu yükü üstlenmekle birlikte aynı zamanda çocuklarıyla fazla zaman geçirememesi riskiyle karşı karşıyadır. Hatta bu durum neredeyse bebekliğe kadar inmiştir. Anne doğum yaptıktan sonraki iki yıl çocuğuyla birlikte olabilmekte ancak bundan sonraki süreçte çocuğunun nasıl büyüdüğünü bile anlayamamaktadır.

Büyük bir sorumluluk üstlenen çalışan kadının üstlendiği rollerin gerek eş ve yakın aile fertleri gerekse devlet tarafından üstlenilmesi kadını bir nebze olsun rahatlatılabilecektir. Örneğin çocuğun bakımının çalışan kadının annesi ya da kaynanası tarafından desteklenmesi, ev işlerinde erkeğin etkin roller üstlenmesi ile devletin mali destekler ile çalışma hayatında esneklikler sunması sonucu çalışan kadın bir nebze ferahlayacak ve çocuk sahibi olma tercihlerinde daha özgür davranılabilecektir. Aksi durumda çocuk sahibi olmak kadın için tercih olmaktan çıkıp lüks gibi algılanacaktır. Bir de sahip olacağı çocuğun geleceğine dair endişeleri olan kadın için çocuk sahibi olmak imkansız gelecektir.

Çocuk sahibi olmanın her şeyle birlikte eşler arasındaki bağı kuvvetlendirdiği de bir gerçek. Ancak ülkemizde bazı kadınların çocuk sahibi olarak kendini ailelere kanıtlama peşinde olması onur kırıcıdır. Özellikle kocasının gözünde daha değerli

olacağı ve toplumda saygı göreceğini bilerek erkek çocuk sahibi olmaya çalışan kadın sayısı da az değildir.³⁴

7.6. Medeni Durumuna Göre Kadında Üç Çocuk Algısı

Üç çocuk algısı hakkında kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada³⁵ medeni durumu evli olan kadınlar, kendilerine sorulan sorulara cevap verirken eşlerinin de bu konu hakkındaki düşüncelerini belirtmişlerdir. Boşanmış olan kadınlar ise bir ev ya da çocuğun sorumluluğu taşımak istememektedirler ancak iyi bir alternatif çıkması durumunda yeniden değerlendirme yapabileceklerini belirtmişlerdir. Yine boşanmış kadınlar eski eşlerinin sorumsuzluğundan yakınmışlardır.

Toplumumuzda bekar kızların çalışması hoş karşılanmazken zamanla bu algı değişmeye başlamıştır. Eğitim alan kızlar için artık çalışma meşrudur. Eğitim alamamış kızlar ise çalışmak zorunda olduklarından çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Eğitim almayıp çalışmayan ve ev kızı olarak tanımlanan kızlar evde ailelerine yardımcı olarak bir nevi evlilik stajı yaparlar.³⁶ Ancak gerek toplumsal gerekse ekonomik şartlar gereği ev stajını bırakmıştır ev kızları. Eğitimin peşinde koşmuştur. Hatta bugün bir çok erkeğin ev işleri konusunda ev kızının çok ilerisinde olduğunu görmekteyiz.

Aynı çalışmada 35 yaşında ve bekar olan katılımcı üç çocuğa ilişkin bir teşvikten haberi olmadığını belirtmiştir. Öneri olarak günlük çalışma saatlerinin düşürülmesini, süt izninin artırılması gerektiğini ve bakım ücreti verilebileceğini belirtmiştir. Annenin hiç olmazsa ilk yılını bebekle geçirmesi gerektiğini ifade

³⁴ Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri/Türkiye’de değerler ve doğurganlık*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi

³⁵ Şener, C. *Sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde “Üç Çocuk Söylemi” ve çalışan kadınların algısı*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014)

³⁶ Lüküslü D. ve Çelik K. (2008) Sessiz ve görünmez, genç ve kadın ev kızı, *Toplum ve Bilim*, (112) s. 101-118

etmiştir. Yine katılımcı önemli bir tespitte bulunmuştur. Çocuğa anne dışında kayınvalideler bakıyorsa çocuğun şımarık yetiştiğini kreşte bakımda ise güvenlik sıkıntısı yaşandığını ifade etmiştir. Ayrıca çocuğun ihtiyaçlarının evleneceği eşi tarafından karşılanması durumunda çalışmayabileceğini ifade etmiştir. Bu düşüncenin özellikle bir kadından çıkması önemlidir. Çalışan anne konusunda en çok mağdur olanlar çocuklar. Pek çok anne işe gelirken çocuğundan ağlayarak ayrılıyor diye görüşünü ifade eden katılımcı çocuğa bakmanın maddi olmanın ötesinde manevi anlamından da bahsetmiştir. Çalışan kadının artık kendine daha fazla vakit ayırdığından, kendini daha çok önemseydiğinden ve iyi yetiştirme kaygısından dolayı artık çocuk tercihinin farklılaştığını ifade etmiştir.

Katılımcının imkan durumunda çalışmama tercihinde bulunması çok önemli bir tespittir. Ayrıca çocuk konusunda manevi unsuru ifade etmesi son derece önemlidir. Gerçekten de çocuk sahibi olma durumuna genelde anne tarafından bakmaktayız ancak çocuk doğduktan sonra fiziksel gelişiminin yanında duygusal gelişimde göstermektedir. Annesiyle sürekli olarak az zaman geçirmesi yetişme ortamının aile yerine kreş ortamı olması ister istemez çocuğu etkilemektedir. Günlük çalışma süresinin azaltılması önerisinin özel sektörde karşılık bulması gerçekten zor. Bu konu kar marjıyla hareket eden girişimcilerin çalışan konusunda erkek tercihinə yönelebileceği riskini barındırıyor. Çalışan kadınlar artık zamanla çalışma ve çocuk büyütme ikileminde çocuk konusunda daha hassas duruma gelmektedir. Modernleşme ve çocuğa bağlılığın artması sonucunda kadınların çalışma hayatına gösterdikleri rağbetin düşeceğini düşünmekteyim. Yine çalışma şartları ağırlaşıyor ve zorlu şartlar bireyleri çalışmadan kaçınmaya itiyor.

Aynı çalışmada bekar ve 35 yaşında olan bir diğer katılımcı bu yaştan sonra evlenirse en fazla 2 çocuk yapabileceğini belirtmiştir. Biyolojik nedenlerle bu düşüncesini ifade eden katılımcı şayet daha erken evlenseydi 3 çocuk da yapabileceğini ifade etmiştir. İşyerlerinde çocukların görülebileceği bir kreş bulunması durumunda çalışan kadının çocuk sahibi olmaktan çekinmeyeceğini ifade etmiştir.

Katılımcının 35 yaşında ve bekar olması sonucu çocuk konusunda geç kaldığını ifade etmesi önemlidir. Türkiye’de kadınların ilk evlenme yaşı giderek yükselmektedir. TÜİK verilerine göre 2016 yılında erkek ilk evlenme yaşı ortalaması 27,1 iken kadında bu oran 24 olarak gerçekleşmiştir. Kadında bu yaşı yükselmesi özellikle çocuk sahibi olma durumunu büyük ölçüde etkilemektedir. Çalışan kadınlar evliliğin ilk yıllarında çocuk sahibi olma tercihinde bulunmamakta sonraki yıllarda ise ancak 2 çocuğa kadar bakabilir hale gelmektedirler.

Çalışmada bekar ve 26 yaşında olan diğer katılımcı çok çocuğa karşı olmadığını belirtmiştir. Ayrıca evlendiğinde kendisinin çalışıp çalışmayacağı hususunda tereddütlü olduğunu ifade etmiştir. 3 çocuk büyütmek istediğini de belirterek çalışmasının buna mani olmayacağını yinelemiştir.

Görüldüğü üzere bekar olup çok çocuk tercihinde bulunan kadınlar da toplumumuzda mevcuttur. Yine katılımcının çalışma konusunda tereddütlerinin olması kadınların sanıldığı gibi çalışma hayatını çok istediği tezinin destekten yoksun olduğunu kanıtlaması bakımından önemlidir. 3 çocuk konusunda asıl dikkat edilmesi gereken görüşler evli ve çalışan kadın görüşleridir. Çocuk sahibi olmak istediklerinde bunu uygulamaya geçirebilecek duruma sahipler. Söz konusu çalışmada görüş belirten çalışan kadınların çoğu erkeklerin çocuk büyütürken yardımcı olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmada görüş belirten 32 yaşında, 12 yıllık evli ve bir kız çocuğu sahibi katılımcı, çok çocuk taraftarı olmadığını ifade etmiştir. Hem çocuk hem çalışma zor geliyor diyen katılımcı gençliğini çocuk bakarak geçirdiğini belirterek artık kendine zaman ayırması gerektiğini düşünmektedir. Yine de kızı üniversiteye gidince yalnız kalırım korkusuyla bir çocuk daha isteyebileceğini belirten katılımcı devletin fikirlerini çok etkileyemeyeceğini düşünmektedir. Eşinin diğer erkeklere nazaran her zaman yanında olduğunu çocuk konusunda hep desteklediğini belirtse de bunun bir yere kadar olabileceği söylemiştir. Çocuk anneye bağımlıdır ve üç çocuk sahibi

olunca kadın bu sefer eşini veya işini ihmal etmekte ve sağlıksız durum oluşmaktadır demiştir.

Katılımcının çalışan kadın olarak özellikle erkek ve iş konusundaki fikirleri oldukça önemlidir. Öncelikle çocuk tercihinde devletin çok da önemli bir rolünün olamayacağını belirten katılımcının maddi teşvik veya kreş gibi yardımcı araçların fikrini değiştirebilmesi mümkündür. Erkek konusunda ise ne kadar yardımcı olurlarsa olsunlar ancak bir yere kadar varılabileceğinin düşünülmesi önemli. Çünkü erkek asla kadının yerini tutamaz sadece yer kaplayabilir. Yemek yapabilir ancak çocuğu ilk zamanlarda besleyemez. Yalnızca kendisini ve eşini besleyerek yardımcı olabilir. Ayrıca çocuk sayısı arttıkça erkek ile kadının ilgisi birbirlerinden uzaklaşmakta ve aile dinamikleri etkilenmektedir. Sonuçta aileyi bir arada tutan ve önemli bir faktör olan eşlerin ilgisi zayıfladıkça evlilikler sarsılabilmektedir. İş konusu da aynı minvalde değerlendirilebilir. Çocuğa özgülünen kadın iş konusunda ilgisiz olabilmektedir. İş konusunda yaşanan ilgisizlik kadının işveren tarafından baskılanmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte hem işe hem çocuğa ilgi gösteren kadında psikolojik çöküntü görülebilmektedir. Hem iş hem aile konusunda sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmek isteyen kadın ister istemez aşırı biçimde yıpranabilmektedir.

27 yaşında bir çocuk annesi ve boşanmış olan bir katılımcı boşanmamış olsaydı üç çocuk yapabileceğini belirtmiştir. İdeal olan sayının üç olduğunu belirten katılımcı çocuğunun bir kardeşi olmasını çok istiyor ve yeniden evlenebilmeyi diliyor. Ayrıca önceki eşinin sorumsuzluğunu ifade ederek huzurlu bir eş bulması halinde yeniden evleneceğini belirtmiştir.

Toplumumuzda boşanma aile kurumunu ortadan kaldırdığından dolayı istenen bir durum olarak karşımıza çıkmamaktadır. Yine Türkiye’de etkin bir nüfus politikası uygulanabilmesi için boşanmaların nedenleri çözüme kavuşturularak ailenin sarsılmasının önüne geçilmelidir. Türkiye’de eşi vefat etmiş bir kadına yönelik algı ile eşinden ayrılmış kadına yönelik algı aynı değildir. Kocasından

ayrılan kadın toplum nezdinde suçlu olarak değerlendirilmektedir. Katılımcı, çocuk sahibi olmayı istemekte ancak medeni durumundan ötürü bu isteğini gerçekleştirememektedir.

37 yaşında üç çocuk sahibi ve boşanmış olan bir katılımcı doğum izninin artırılması gerektiğini söylemiştir. Annelerin işyerlerine çocuklarını götürebilmeleri gerektiğini ifade etmiş ve yeniden evlenmesi halinde eşi isterse çocuk sahibi olabileceğini belirtmiştir.

Katılımcının yorumundan işyerlerinde çalışan kadınların çocuklarına olan özleminin fazla olduğu savını çıkarmaktayız. Gerçekten de çalışan kadınlar için işyerlerinde olabilecek bir kreşin faydası çok olurdu. Böylece kadın dilediğinde çocuğunu görebilecek bir ortama sahip olabilirdi.

44 yaşında ve bir çocuk sahibi boşanmış olan bir diğer katılımcı çalışma hayatından dolayı çocuğuyla yeterince ilgilenemediği belirtmiş ve bundan dolayı çocuğuyla zaman zaman sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir. Çocuğuyla ilgilenemediğinden vicdan azabı çektiğini bugün olsaydı çalışma hayatına hiç girmeyeceğini söylemiştir. Yine katılımcı yeniden evlenirse çocuk sahibi olmak istediğini ifade etmiş ve gerekçe olarak çocuğuna bir kardeş gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcıların tek çocuklu olması durumunda genellikle ikinci çocuğu istedikleri ve buna gerekçe olarak çocuklarının kardeş sahibi olmaları gerektiğini belirtmeleri önemlidir. Yine bakabilmek önemli bir kavram. Yalnızca maddi olarak değil de manevi olarak da katkı sağlayabilmek önemli. Nitekim duygusal yönden yetersiz gelişim gösteren anne çocuk ilişkisi ileriki zamanlarda sorun gösterebilmektedir. Kadın ve çocuk yıllar sonra ortak bir fikir etrafında buluşamaz olmakta bu durum çocuğun yanlış durumlarda nasıl davranması gerektiği hususunda kötü sonuçlara yol açabilmektedir.

7.7. Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Kadında Üç Çocuk Algısı

Evlenmekle birlikte çocuk sahibi olmak istemeyen kadın sayısı neredeyse hiç yoktur denebilir. Bunun nedeni her bir ferdin böyle büyük bir deneyimi yaşamak istemeleri ve bunu toplumun meşru gördüğü evlilik yoluyla yapmak istemeleridir.

Yapılan çalışmada³⁷ 39 yaşında, bir çocuk annesi, evli ve çalışan olan bir katılımcı çocuğunun bakımıyla yeterince ilgilenemediği belirtmiş ve çocuğunu annesi büyüttüğünden dolayı vicdan azabı yaşadığını söylemiştir. Şayet çalışmasaydı ikinci çocuğu da isteyebileceğini belirten katılımcı çalışmak istemediğini ve çalışmama tercihi olmadığından mecburen çalıştığını yinelemiştir. Çocuğuyla ilgilenemediği için kendisini sorumlu hisseden katılımcı biyolojik olarak anne olmanın kolay olduğunu ancak iyi bir anne olmanın çok başka bir şey olduğunu belirtmiştir.

Görüldüğü üzere çalışan kadınlar çocuklarına karşı hep bir duygusal eksiklik içindeler. Tek çocuk sahibi olmasına rağmen onu bile yeterince iyi yetiştiremediğini ifade eden katılımcı duygusal eksiklik yaşamakta. Peki Türkiye’de çalışma durumu kadınlara seçenek olarak sunuluyor mu? Kadınlar çalışmamayı özgür iradeleriyle tercih edebiliyorlar mı? Toplumda çalışmak isteyip de işsiz olan kadınlar mevcut ancak çalışma isteklerinin sebebi ne? Bu sorular hem modern toplum için hem de nüfus politikası açısından kritik sorular. Yapılan çalışma göstermiştir ki çalışan kadınların azımsanmayacak bir kısmı tercih hakları olması durumunda çalışmayabilecektir. Oysa modernliğin ölçütlerinden biri de kadının çalışma hayatında ne kadar rol aldığı değil midir? Nüfusun modernlikten bile daha önce geldiği tezinde olduğundan dolayı kadınlara tercih hakkı verilmesi kanaatindeyim. Nüfusu etkin olmayan modern toplumlar er ya da geç bu gerçekle yüzleşecekler. Maalesef toplumumuzda çalışmayan kadın erkeğine bağımlı diye küçümsenmektedir. Bağımlılık tartışmalı bir kavram. Ayrıca zor şartlar altında

³⁷ Şener, C. *Sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde “Üç Çocuk Söylemi” ve çalışan kadınların algısı*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014)

alışan ve duygusal bir varlık olan kadının hangi durumda daha çok mağdur edildiği tartişılmalıdır. Yine ocuğun durumu da ayrı bir değerlendirme konusudur. Katılımcıların belirttiği gibi zor şartlar altında çalışan kadın hem çocuğuna bakma hem de iş hayatında bir denge kurmaya çalışmakla duygusal olarak yıpranmakta diğer yandan ocuk da annesinden yoksun büyümekle sakıncalı bir durumla karşı karşıya kalabilmektedir.

Aynı çalışmada 27 yaşında ve 1 bebek sahibi katılımcı özellikle akrabalarla olan ilişkisine de değinmiştir. Doğumdan sonra ablası ve eniştesiyle görüşen katılımcı sonraları iş yoğunluğu gibi sebeplerle tekrar grşememiş. Çocuğunun büyüdükçe öz teyzesi yerine artık işyerindeki kadınlara teyze diyeceğinden bahsetmiştir. Ayrıca iş yoğunluğu nedeniyle çocuğuna yeterince vakit ayıramaması da katılımcıyı diğer katılımcılar gibi rahatsız etmekte. ocuğunu kendi annesi bytse de yeterince ilgilenemediğinden ve kendi usulünce bytemediğinden şikayetçi. İkinci çocuğu doğurmayı kendi düşünüyor ve bunu ilk çocuğunun hakkı olarak görüyor. Sebebiyse tek ocuk olarak dünyada yalnız kalmasını istemiyor. Ancak bu kararını annesine danışarak verebileceğini bunun nedeni olarak da çocuğuna onun bakması gibi bir gerekçeden yola çıkmıştır. İşyerinde kreş bulunmamasını en büyük eksiklik olarak görmektedir.

Bakıldığında alışan kadında çocuğuyla yeterince iletişim kuramamanın verdiği bir eksiklik var. Bunun kreş yoluyla sağlanabileceğini düşünüyor. En az iki ocuk sahibi olmak istemesi iyi bir gösterge. Aslında devlet için doğru araçlarla nüfus artış hızının artırılabilceği çok açık. alışan kadınlar genelde bir ocuk sahibi olunca ikinci çocuğu da düşünebiliyor. Kreş konusu yine karşımıza çıkıyor. Genelde anneler çocukları için kendi ebeveynlerini tercih ediyor. Bakıcılar konusunda kararsızlar. alışan annelere Allah analı babalı bytsn duası gerçekten ilginç. ocuğu anne baba dışında herkes büyütüyor.

Yine tek çocuklu 29 yaşındaki başka bir çalışan katılımcı tek çocuğa dahi bakmakta zorlandığı ifade etmiştir. Geçim derdiyle uğraştığından  çocuğun hayal

olduğunu ifade etmiştir. Asgari geçimle ikinci çocuk bile zor diyen katılımcı belki kendi evine sahip olursa ikinci çocuğu düşünebileceğini ifade etmiştir.

Karşımıza yine gelir durumu çıkıyor. Kadınlar çocuk sahibi olma tercihlerinde bakabilmelerinin yanında sahip oldukları gelire de önem veriyor. İkinci çocuk tercihinin ev sahibi olmasına bağlı olması bile ilginç bir durum. Yalnızca duygusallık yeterli olmuyor.

Çalışmada 2 çocuk annesi 36 yaşındaki bir katılımcı eşinin yeterli desteği olması durumunda üçüncü çocuğa da bakabileceğini belirtmiştir. İdeal çocuk sayısının ise kişiden kişiye statü ve imkanlarına bağlı olarak değişebileceğini belirtmiştir. Yine çocuklara anneanne veya babaannenin bakması durumunda çocukların şımarık yetiştiğinden bahsetmiştir. Ayrıca büyüklerin çocuk bakımında daha çabuk yorulabildiğinden bahsetmiştir.

İkinci çocuğuna hamile 36 yaşındaki diğer katılımcı mesleği itibariyle çocuğuyla akşama kadar vakit geçirebiliyor. Nüfusun yaşlandığını bilmekle birlikte herkesin bakabileceği kadar çocuk sahibi olması gerektiğini düşünüyor.

Çalışmada asıl dikkat çeken görüşler üç çocuk sahibi katılımcılara ait. Üç çocuk sahibi 36 yaşındaki katılımcı eşi için erkek veya kız çocuğu ayrımının olmadığını belirtmiş ve eşinin yardımıyla çocuklarına bakabildiğini ifade etmiştir. Akşamları eşinin ilgilendiğini sabahları ise çocukları okula gönderip işine gittiğini söylemiştir. Nüfusun artmasından ziyade niteliğinin artırılması gerektiğini belirten katılımcı işsizlik oranına dikkat çekmiştir.

Türkiye’de nüfus artış hızı kritik eşikte olmakla birlikte katılımcının ifade ettiği gibi nüfusun içselleştirebildiği iş imkanları da Türkiye’de kritik düzeydedir. Yüzde 10 etrafında seyreden işsizlik seviyesi Türkiye için yüksek bir orandır. Genç nüfusa sahip olan ülkemizde bu oranın düşürülmesinin dolaylı olarak nüfusa etkisi pozitif olacaktır. Ülkemizde iş sahibi olmayan gençlerin evlenmekten kaçındığı

düşünüldüğünde özellikle gençlerin iş hayatına eklemelenmesi büyük önem taşımaktadır.

27 yaşında yedi yıldır evli ve üç çocuk annesi olup dördüncü çocuğuna hamile katılımcı toplumun üç çocuk sahibi olmasına şaşırdığını söylüyor. Eşinin hesabına çocuk bakım parasının yattığını söyleyen katılımcı paranın kadına verilmesinin daha doğru olacağı ifade etmiştir. Çocuk sayısında maddi imkanın önemli olduğunu belirten katılımcı çalışsa da çalışmasa da kadın için fazla çocuğun zor olduğunu söylemiştir.

38 yaşında ve üç çocuk annesi olan bir katılımcı annesinin kendisini büyütürken ihmal ettiğini düşündüğünden başlarda çocuk sahibi olma konusunda çekimser davranmış. Ancak işinden dolayı çocuklarına yeterince vakit ayırabilmiş. Ailelerin bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olması gerektiği ifade eden katılımcı bakmanın salt maddi olarak düşünülmemesi gerektiğini bunun içinde sevgi ve topluma faydalı birey yetiştirmenin de olduğunu söylemiştir.

Katılımcının belirttiği gibi çocuklar çalışan annelerinin kendilerini ihmal ettiğini düşünebiliyor. Özellikle ailesini nadir gören çocukların bireysel sorunları fazla oluyor. Bununla birlikte katılımcının bakabilme kavramına yüklediği anlam önemli. Genelde aileler için bakabilme kavramı maddi olarak anlaşılmakta ancak maddi olarak çocuklarına yeterli gelen ailelerin çocuklarını sevgiden mahrum yetiştirebildiği de bir gerçek.

7.8. Çalışma Zamanına Göre Kadında Üç Çocuk Algısı

Çalışma zamanına göre kadınların üç çocuk tercihleri farklılaşabilmektedir. Yoğun çalışan kadınlar tek çocuk konusunda dahi uzun düşünce evreleri yaşamakta iken çalışma zamanı nispeten az olan kadınlar daha çok çocuk sahibi olmayı düşünebilmektedir. Elbette kadınların çocuk sahibi olma tercihleri çok farklı değişkenlere bağlı olmaktadır ancak çalışma zamanı, kadınların çocuk tercihlerini

önemli ölçüde etkilemektedir. Çalışan kadınlar yalnızca iş ve çocuklarına zaman ayırmak istememekte, kendileri olabilecekleri ve yalnızca kendilerine ait zamanlarının olduğu bir hayatı da talep etmektedir.

Yapılan çalışmada³⁸ 33 yaşında ve 1 çocuk annesi olup ikinciye hamile olan tam zamanlı çalışan katılımcı, üç çocuk politikasının gerçekçi olmadığını belirtmiştir. Eşiyle mecburi hizmet nedeniyle farklı şehirlerde bulunduklarına değinen katılımcı kızının babasını ilgisiz gördüğünü söylemiştir. Kendisinin sanki boşanmış gibi çocuklarına baktığını, eşinin sırf çocuklarını ve kendisini görebilmek için hafta sonları uzun yolculuk yaptığını, aile birlikteliklerinin bile sağlanamadığını söylemiştir. En önemli beyanı ise üç çocuk isteniyorsa kadın çalışmamalı olmuştur.

Katılımcının üç çocuk politikasının uygulanabilirliğine kadının çalışmama şartını getirmesi önemli bir argümandır. Gerçekten de kadınlar çalışma hayatıyla birlikte iş ve çocuk arasında tercih yapmaya zorlanmaktadır. Modernlikle birlikte her ne kadar kadının çalışmamasını savunabilecek bir siyasetçi olamayacağı düşünülse de yine de kadınların çalışmama seçeneğinin tartışılması gerektiğini düşünmekteyim. Kadının eğitilmiş ve kültürlü olması mıdır önemli olan yoksa çalışma hayatında olması mı? Çoğu zaman bu kavramların karıştırıldığına şahit olmaktadır. Ayrıca kadınların tümüyle iş hayatında olmayı istediği gibi bir düşünce var. Ancak burada yer verdiğimiz katılımcının mesleği doktor ve toplumda saygın kabul edilen bir mesleğe sahip. Ancak buna rağmen çalışmamanın da bir seçenek olduğunu düşünebiliyor.

29 yaşında ve bir çocuk annesi olup yarı zamanlı çalışan bir katılımcı çocuğu kardeşiz kalmasın diye ikinci çocuğu da düşünüyor ancak isteksiz. Rahat olmadığı için bir çocuğun bile kendisini zorladığını çocuğunun her şeyinin kendisini merakta bıraktığını ifade etmiştir. Bakıcı problemine de değinen katılımcı güvenilir

³⁸ Şener, C. *Sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde “Üç Çocuk Söylemi” ve çalışan kadınların algısı*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014)

bir bakıcı bulmanın zor olduğu söylemiştir. Ayrıca çocuğuna olan ilgisinden dolayı eşini de ihmal ettiğini düşünüyor.

42 yaşında iki çocuk sahibi katılımcı çocuklarından ayrıldığında ağlayarak işe gittiğini belirtmiştir. Her ailenin bakabileceği kadar çocuk sahibi olması gerektiğini ve çocukların nitelikli büyümesi gerektiğini ifade etmiştir. Sırf nüfus azalıyor diye çok çocuk doğurmanın doğru bir yöntem olmadığını belirtmiştir. Yine eşinin çocuk büyütmede ve ev işlerinde yardımcı olmadığını ifade eden katılımcı iş, ev ve çocuk büyütme durumunda yıprandığını söylemiştir.

Sonuç olarak kadında üç çocuk algısı içinde bulunduğu duruma ve fikir dünyasına göre değişiklik göstermektedir. Aynı gelire ve aynı çocuk sayısına sahip olan kadınlar bile ideal çocuk sayısı konusunda farklı fikirler öne sürebilmektedir. Çocuk bakma konusunda yaşanan her türlü sorunun çözülmesi yolunda devlete büyük roller düşmektedir. Devlet her türlü soruna azami ölçüde müdahale etmek durumundadır. Şayet nitelikli bir nüfus artışı isteniyorsa devletin bu hedefi sağlamaya yönelik araçları öne sürmesi kaçınılmazdır.

8. TÜRKİYE’DE KADININ STATÜSÜ VE YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye’de kadının konumu yeterince bilinmeden sağlıklı bir nüfus politikasının uygulanmasına olanak bulunmamaktadır. Kesin olan bir şey varsa o da ailelerin çocuk sahibi olma kararında kadının statüsünün ana konumda yer aldığı gerçeğidir. Kadın eğer çalışmıyorsa ve aile yoksullukla mücadele ediyorsa kadın için tercihte bulunmak zor bir durumdur. Yine aynı şekil kadın çalışma hayatında yoğun tempoda çalışıyorsa çocuk sahibi olma tercihinde bulunması zor olacaktır.

Türkiye’de 10. Kalkınma Planında “*Kadın erkek fırsat eşitliği konusunda, başta istihdam ve karar alma mekanizmalarına daha aktif katılım olmak üzere şiddetin önlenmesi, eğitim ve sağlık konularında yapılan iyileştirmelerin*

sürdürülmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir” tespitine yer verilmiştir. Yine aynı raporda *“Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır. Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir”* hedeflerine yer verilmiştir.

Ülkemizde her alanda gerek devlet kurumları marifetiyle gerekse sivil toplum kuruluşları marifetiyle kadının statüsü iyileştirilmeye ve hak ettiği seviyeye getirilmeye çalışılmaktadır. Kadınların toplumsal hayatın her alanında çok daha aktif, üretken ve güçlü bir şekilde yer almalarını ve hak, fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak, kadına karşı ayrımcılığı önlemek amacıyla ulusal mekanizma olarak kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ana hizmet birimlerinden biri olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılanmayla birlikte, kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek görevini de üstlenen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, faaliyetlerini daha etkin ve verimli bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir.³⁹

Anayasanın 10 uncu maddesinde;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-

³⁹ (2013), *Türkiye’de kadın raporu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>

5982/1 md.) *Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.”*

hükmüne yer verilmiştir. 2010 yılında yapılan ve anayasa ile getirilen eşitlik konusundaki değişiklik devletin kadın erkek eşitliği konusuna verdiği önemin en net göstergesidir. Devlet en üst norm yoluyla kendine eşitlik konusunda ödev yüklemektedir.

Yine Anayasanın 41 inci maddesinde;

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

hükümlerine yer verilmiştir. Bu maddede yer alan eşler arasında eşitliğe dayanır ibaresi 2010 Anayasa değişikliği ile gelmiştir. Artık devlet aile kurumunda eşler arasında var olan eşitliği en üst norm olan Anayasa ile güvence altına almıştır. Her ne kadar uygulamada devlet kadın erkek eşitliği konusunda pasif kalmakla suçlansa da Anayasa metninde yapılan düzenlemeler kadın erkek eşitliği konusunda ülkemizin geldiği noktayı ifade etmesi bakımından önemlidir.

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu kadın erkek eşitliği konusunda yapılan düzenlemeler bakımından büyük yenilikler getirmiştir. Bu düzenlemelere baktığımızda;

- *"Aile reisi kocadır"* hükmü değiştirilerek *"evlilik birliğini eşler beraber yönetirler"* hükmü getirilmiştir.
- Eski Kanunda evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, Yeni Kanunda evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.
- Evin seçimini kocanın yapacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri hükmü getirilmiştir.
- Kadına önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanabilme hakkı veren ve 1997 yılında yapılan değişiklik yeni yasada aynen benimsenmiştir.
- Eski Kanunda yer alan eşlerin, çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyinin üstün olacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Evlilik dışında doğan çocuğun velayeti anneye aittir.
- Yeni Kanunda eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Ayrıca maddenin devamında *"eşlerin meslek seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması"* gerektiği yer almıştır.
- Yeni Kanun, vesayeti kabul yükümlülüğünü sadece erkek ve koca için öngören maddeyi kadın-erkek eşitliğini zedelediği için tamamen kaldırmıştır.

- Yeni Kanun mirasın taksiminde, tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya özgüleneceği konusunda erkek çocuklara kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.
- Eski Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi "*mal ayrılığı*" iken, Yeni Kanunda "*edinilmiş mallara katılma rejimi*" getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşma girmez.
- Eski Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Kanunda, "*Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıklarıyla birlikte katılırlar.*" şeklinde düzenleme yapılmıştır.
- Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenerek yükseltilmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.
- Daha önce evlenme için müracaat yeri erkeğin oturduğu yerin evlendirme memurluğu iken Yeni Kanunda kadın veya erkeğin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğu olarak düzenlenmiştir.
- Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgah yeri mahkemesidir. Yeni Kanunda, boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkili kılınmıştır.

- Yeni Kanuna göre tarafların talepleriyle boşanma davaları gizli celse ile yapılabilecektir.
- Yeni Kanuna göre sağ kalan eş, ölen eşine ait olan, birlikte yaşadıkları konut üzerinde, kendisine katılma alacağı mahsup edilmesi, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa ya da oturma hakkının tanınmasını isteyebilmektedir.
- Mirasın paylaşımında haklı sebeplerin varlığı halinde, sağ kalan eşin veya miras bırakanın diğer yasal mirasçılarının birinin istemi üzerine mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı tanınması imkanı getirilmiştir.
- Aile konutu ile ilgili yapılan düzenlemede, eşlerden birinin diğerinin açık rızası olmadan aile konutu üzerindeki tasarruflarına sınırlandırma getirilmiştir. Kiralık bir konut bile olsa diğer eşin rızası olmadan kira akdi feshedilemez.
- Evlilik dışında doğmuş ve soy bağı tanıma veya hakim hükmüyle kurulmuş olanlara, baba yönünden, tıpkı evlilik içindeki çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir.
- Yeni Kanuna göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler. 18 yaşından küçükleri evlat edineceklerin çocuksuz olmaları koşulu kaldırılmıştır.

Toplum hayatını düzenleyen Türk Medeni Kanununda tamamen eşitlik üzerine kurulu bu düzenlemelerin, eşitlik konusunda devleti eleştiren çevrelerin dikkatle incelemesi yerinde olacaktır. Yalnızca kanuni düzenlemeler yoluyla kadın erkek eşitliğinin sağlanamayacağı bilinmekle birlikte devletin pasif kalmakla suçlanmasının adil olmadığı açıktır.

Yeni Türk Medeni Kanununun ardından Aile Mahkemesi tartışılmaya başlanmış ve 9 Ocak 2003 tarihinde Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun kabul edilmiştir. Buna göre aile hukukundan doğan dava ve işlerin Aile Mahkemesinde görülmesi sağlanmıştır. Yine bu mahkemeler Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanması sonucu doğan davalardan da sorumlu kılınmıştır.

8 Mart 2012 yılında kabul edilen Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının koordinesinde tüm tarafların görüşü alınarak hazırlanmıştır.

Söz konusu kanunun 1 inci maddesinde kanunun amacı *“şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir”* şeklinde ifade edilmiştir.

Dikkat edileceği üzere şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar ve çocuklar aile bireyleri kavramı içinde de yer almasına rağmen özellikle ifade edilme ihtiyacı duyulmuştur.

Kadının çalışma hayatında daha adil koşullarda çalışmasına yönelik olarak 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni İş Kanununda da bazı düzenlemelere yer verilmiştir;

- İş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı,
- Cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği,

- Cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlölükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturmayacağı,
- İşyerinde işçinin, işveren, diğeri bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması halinde işçinin haklı nedenle işi derhal fesih hakkına sahip olduğu,
- Genel ekonomik kriz veya zorlayıcı nedenlerle kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneğı,
- Kadın çalışanlara verilen ücretli ve ücretsiz doğum izini ile süt izni sürelerine ilişkin hükümler Kanunda yer almıştır.

Gerçekten de yeni Kanun kadının çalışma hayatında yalnızca anne olmasından dolayı maruz kaldığı ayrımcılığı önlemeye yönelik tedbirler getirmiştir.

Babalık izniyle alakalı olarak 23 Nisan 2015 tarihinde yürürlüğe giren 6645 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğı Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değışiklik Yapılmasına Dair Kanun ile İş Kanununda değışiklik yapılarak eşi doğum yapan işçiye 5 gün babalık izni hakkı getirilmiştir.

Yine 10 Şubat 2016 tarihinde yürürlüğe giren 6663 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değışiklik Yapılmasına Dair Kanun ile çalışan ebeveynlere ilişkin önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Buna göre;

- Devlet memurlarının doğum nedeniyle ücretsiz izinde geçen süreleri derece kademe ilerlemesinde değılendirilecektir.

- Yapılan düzenleme ile analık izninin bitiminden itibaren çocuğun hayatta kalması kaydıyla birinci çocuk için 2 ay, ikinci çocuk için 4 ay, üçüncü çocuk ve diğerleri için 6 aya kadar ücretli yarı zamanlı çalışma imkânı getirilmiştir. Çoğul doğumlarda bu süreler birer ay ilave edilecektir. Çocuğun engelli olması durumunda 12 ay süre ile ücretli yarı zamanlı çalışma hakkı tanınmıştır.

Bu durumda işçiler için çalışılan süreler ait ücret ve prim ödemeleri işveren tarafından ödenecektir. Çalışılmayan süreler ait yarım çalışma ödeneği; günlük miktar, günlük asgari ücretin brüt tutarı kadardır ve işsizlik fonundan işçiye ödenecektir. İşçiler mevcut ücretsiz doğum izinlerini, ücretli yarı zamanlı çalışma süresinin bitiminde başlatabileceklerdir.

- Çalışan ebeveynlere kısmi süreli çalışma haklarının düzenlenmesi yapılmıştır.

Bu durumda çocuk mecburi ilköğretim çağına gelinceye kadar memur ve işçi ebeveynlere her bir çocuk için kısmi süreli çalışma hakkı getirilmiştir. Kamu ve özel sektörde iş ve insan kaynağı planlaması açısından ebeveynlerden biri her bir çocuk için bu haktan bir kez yararlanabileceklerdir.

- Memurlarda olduğu gibi doğumda veya doğum sonrasında işçi annenin ölümü halinde babanın da kalan analık izni haklarından aynen yararlanması sağlanmıştır.
- Evlat edinme durumunda doğuma bağlı söz konusu izinlerden kıyasen yararlanma sağlanmıştır.

Özellikle İş Kanununda yer alan kadına yönelik düzenlemeler eşitlik bağlamında önemlidir. İşverenler çalışan kadının aynı zamanda bir anne olduğu gerçeğini kabul etmek istemiyorlar. Çalışan kadınlar için annelik görevi Türkiye’de

zor bir görev ve çocuğun bakımının sağlanması çok önemli bir konu. Türkiye’de son yıllarda kreş sayısı kısmen artsa da henüz istenilen seviyeye gelinebilmiş değil. Büyük şirketlerin talep olmasına rağmen kreş bulundurmaması anlaşılabilmiş değil.

Bugün bazı kesimler işsizliğin gerekçesi olarak kadınların çalışma hayatına dahil olmasını göstermektedir. Yine toplumun bir kesimi bozulan toplum yapısının nedeninin kadınların çalışarak annelik görevini ihmal etmesine bağlamaktadır. İşsizliğin gerekçesini kadınların çalışma hayatına atılmasına bağlayanlara savaştan çıkan devletlerin yetersiz erkek işçi nedeniyle kadınlar sayesinde krizden kurtulduğunu hatırlatmakta fayda var. Ancak kadınların iş hayatında yer almasının topluma katkısını görmekle birlikte kadının annelik görevinde zorluk yaşadığını da kabul etmek gerekir. Hatta çalışan kadın bu görevi yeterince yerine getiremeyeceğini gerekçe göstererek anne olmaktan da kaçınabilmektedir.

Toplumlar ilerledikçe ve zaman geçtikçe artık ülkeler kritik bir karar eşiğine gelecektir. Bu eşiğe ülkeden ülkeye farklı zamanda gelinecektir. Ancak nihayetinde her ülkenin nüfusu kendini yenileyemez duruma gelecek ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalınacaktır. İşte bu durumda ülkeler sonuçları ne olursa olsun sert tedbirlere yönelmek durumunda kalacaktır. Bu eşikte ekonominin ne olduğu teknolojinin ne kadar ilerlediği toplumun ne aşamada olduğu artık manasız hale gelecektir.

Kadın yaşadığı toplumda şekillenmektedir. Ailede, okulda veya sosyal çevrede kendi rolüne bürünmektedir. Annelik, kadınlık, kendini eşine ve çocuklarına adama, aileyi koruma gibi yargılara toplumda bürünmektedir. Kadın bu rollere çok farklı şekilde ve anlamda hazırlanabilmektedir. Erkek için de aynı durum geçerlidir. Erkeğe ev reisiği ailede benimsetilir toplumda da bu rol vurgulanır. Erkek veya kadın bu rolleri unuttukça toplum tarafından bu roller hatırlatılır.

Kadınlar eğer iş hayatında etkili ve kalıcı olmak istiyorlarsa ev işi gibi bağlardan kurtulmaya çalışıyorlar. Dengeyi sağlamak çoğu zaman mümkün olmuyor.

Çalışan kadının en büyük zorluğu ise toplumun kendisine bakışında ortaya çıkıyor. İş hayatında anne olan kadın işe yeterince önem vermemekle suçlanırken aynı suçlama aile hayatında da karşısına çıkıyor.

Çalışan kadın oranı arttıkça ev işlerinde rollerin dağılımı da tartışılmaya başlanmıştır. Eski dönemlerde insan doğası gereği erkek ev dışı işlerle ilgilenirken kadın evin düzeninden sorumluydu. Genetik ve biyolojik farklılıkların olağan sonucu olan bu durum modern zamanla birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Artık erkek ve kadın evin dışında aynı sorumlulukla evin gelirini temin edebilmektedir.

Çalışan kadın hem iş, hem ev hem de çocuk konusunda kendisini sorumlu hissettikçe yetersizlik duygusuna kapılmaktadır. Yapılan çalışmalarda kadınlar evli olsun veya olmasın aile içi huzuru sağlamanın kendi görevleri olduğunu ifade etmişlerdir.

Son yıllarda çalışan kadın sayısındaki artışla birlikte evdeki iş bölümünde kadının rolü büyük olsa da artık erkekler de rol almaya başlamıştır. Erkekler toplumun kendilerinde oluşturduğu baskı karşısında hayat müşterektir söylemini geliştirmiştir. Hayat müşterektir söylemini arkasına alan erkek artık ev işlerinde daha çok rol almış, çocuğun bakımıyla daha fazla ilgilenir olmuştur. Ancak rol paylaşımına baktığımızda erkeklerin devamlılık arz etmeyen işlere meylettikleri görülmüştür. Yemek pişirme ve temizlik gibi işler yine kadının sorumluluğundadır.

Rol paylaşımı konusunda erkeğin isteksiz bir tutum sergilediği ifade edilse de bazı aileler için durumun tam tersi olduğunu söylemek mümkündür. Bazı kadınlar sorumluluk duygusuyla erkek talep etse dahi ev işlerinde rol paylaşımına gitmemekte, temizlik ve yemek yapma gibi konulardan erkeğin uzak durması gerektiğini düşünmektedir.

Kadınlar bakım ve ev işlerini o kadar benimsemiştir ki başka birinin yaptığı bakımı beğenmezler. İlla bir kadın elinin değdiğini görmeleri gerekir. Çalışan

kadınların bir kısmı tarafından hor görülen ‘‘ev hanımı’’ kavramı birçok kadın tarafından benimsenmektedir. Sayısı hiçte azımsanamayacak sayıda kadın tercihen iş hayatına girmemektedir. Bir işe sahip olup çocuk sahibi olduktan sonra annelik duygusuyla işi bırakan kadın sayısı da fazladır.

Erkeklerin ‘‘hayat müşterektir’’ ifadesi ile kadınların sıklıkla başvurduğu ‘‘sorumlulukların paylaşımı’’ ifadeleri aslında kavramsal olarak yanlıştır. Çünkü evelden beri kadın ve erkek aile hayatında müşterek hareket etmiş ve sorumlulukları paylaşmıştır. Modern zamanda olan ise evdeki rollerin paylaşımıdır. Evvelden beri erkek rol olarak eve beslenmek için malzeme getirir kadın ise evin düzenini sağlar. Değişen şey sorumlulukların paylaşım şeklidir. Yoksa erkeklerin tamamen sorumluktan kaçındığını ve evvelden beri böyle davrandığını ifade etmek yanlış bir ifade olacaktır.⁴⁰

Evli ve bekar kadınlara ev işlerini kimin yapması gerektiği sorulduğunda ev işlerini erkek yapmalıdır diyen kadına rastlanmamıştır. Evli kadınların %61,5’i ev işlerini kadınların yapması gerektiğini savunurken bekar kadınların %44’ü ev işlerini kadınların yapması gerektiğini söylemişlerdir. Yine evli kadınların %38,5’i ev işlerini erkek ve kadın birlikte yapmalıdır derken bekar kadınlarda bu oran %56’dır. Toplumda hatta özellikle kadınlar içerisinde dahi ev işlerini kadınların yapması gerektiğini savunanlar az değildir.

Tıpkı İş Kanununda yapılan düzenlemeler gibi 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu da cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konularında modern düzenlemeler içermektedir. Yeni Türk Ceza Kanununda yer verilen başlıca yeni düzenlemeler şunlardır;

- “Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanımlar Kanun metninden çıkarılmıştır.

⁴⁰ Şener, C. *Sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde ‘‘Üç Çocuk Söylemi’’ ve çalışan kadınların algısı*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014)

- Cinsel suçlar, kişilere karşı suçlar başlığı altında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir.
- Zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmıştır.
- Yapılan düzenleme ile eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlara ceza yaptırımını getirilmiş, ancak bu durumda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdur eşin şikayetine bağlı tutulmuştur.
- Cinsel saldırının tanımı yapılmış ve cinsel saldırı suçunun temel şekli tanımlanmıştır.
- Cinsel saldırının vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi bu suçun nitelikli hali olarak tanımlanmıştır.
- Cinsel suçlara ilişkin cezalar arttırılmıştır.
- İşyerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş, cinsel taciz suçunun nitelikli halleri belirlenmiş; buna göre hiyerarşi ve hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanarak kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması suçun temel şekline göre daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Bu düzenleme ile sadece üst değil, çalışanlar arasında da cinsel taciz suçu düzenlenmiştir.
- Dava veya cezanın ertelenmesini gerektiren etkin pişmanlık halleri düzenlenmiş, bu düzenleme ile kaçırılan veya alıkonulan ile sanık veya hükümlülerden biri evlendiği takdirde cezalarında indirim veya erteleme

yapılması ya da bu cezaların silinmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmıştır.

- Kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “*töre saikiyle*” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiştir.
- Haksız tahrik maddesi düzenlenerek bu maddeye göre haksız tahrikin ancak haksız bir fiil sonucunda meydana gelmesi durumunda uygulanmasına imkan veren bir düzenleme yapılmış; cinsel saldırıya uğrayan kadını namus gerekçesiyle öldüren aile bireyleri ve akrabalar ve diğer akrabaların haksız tahrik indiriminden yararlanamayacağı, her haksız fiilin de haksız tahrik oluşturmayacağı madde gerekçesinde açıklanmıştır.
- “*Kadının mağdur olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak bunun için, gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir.*” hükmü getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun ağırlaştırılmış halleri düzenlenerek, cinsel saldırı suçunun işlenmesi suretiyle mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasına neden olunması, daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Yürürlükteki mağduriyet kavramı kaldırılmıştır. Ruh sağlığı kavramı getirilmiştir. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun düzenlendiği maddede kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle suçun işlenmesi halinde daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsurlar tanımlanmıştır.

- Kasten yaralama suçu düzenlenmiş ve bu suçun üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı işlenmesi suçun nitelikli hali olarak kabul edilmiştir.
- “İşkence ve Eziyet” başlığı altında işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır. Suçun çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı işlenmesi halinde sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunmuştur. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence suçu düzenlenmiştir ve cezalarda artırım ve işkence sonucunda ölüm meydana gelmesi halinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının verileceği belirtilmiştir.
- Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Bu suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması şikayete tabi tutulmuştur. Maddede evli olsun veya olmasın gebe olan eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk eden, yani ona her türlü yardımı yapmaksızın ortada bırakan kişi cezalandırılmaktadır.
- Fuhuş suçu düzenlenerek kişilerin ve özellikle çocukların fuhşa teşviki, sürüklenmesi fiillerinin hangi koşullarda suç oluşturduğu hususunda düzenlemeler yapılmıştır.
- Genital muayene bağımsız bir madde olarak düzenlenmiş, yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.
- Reşit olmayan kişiyle cinsel ilişkide bulunmak bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

- Çocukların cinsel istismarı fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Cinsel istismarın üst soy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi gibi kişilerce uygulanması halinde verilecek cezalar yarı oranında artırılmıştır.
- İnsanlığa karşı diğer suçlar içerisinde işkence veya insanlık dışı işlemlere veya biyolojik deneylere tabi kılmak, cinsel saldırıda bulunmak, zorla hamile bırakmak, zorla fuhşa sevk etmek fiillerini işleyenlere ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesi ve bu suçlardan dolayı zaman aşımının işlemeyeceği hükme bağlanmıştır.
- Kadın ve çocuk ticareti ile mücadele için düzenlemeler yapılmıştır.
- Ayrımcılık suçu düzenlenerek insanlar arasında yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak bazı kişilerin hukukun sağladığı imkanlardan yoksun hale getirilmeleri cezalandırılmıştır.
- Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanununun 100 üncü maddesinde 6763 sayılı Kanunla değişiklik yapılmış olup değişiklik ile vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler suçlarda tutuklama kararının verilebileceği düzenlenmiştir.

Kadının korunamadığı ve kadına karşı işlenen suçların cezalandırılmadığı bir ülkede etkin bir nüfus politikasının uygulanamayacağı bilinmelidir. 10. Kalkınma Planında ifade edildiği üzere Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması ülkemizin öncelikli hedeflerindendir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için her alanda bütüncül harekete ihtiyaç bulunmaktadır. Kadının öncelikle toplumda saygın bir yer edinmesi sağlanmalı, buna yönelik taciz girişimleri engellenmeli, iş hayatı veya toplumsal hayatta kadını dışlayıcı her türlü davranış cezalandırılmalıdır.

Son günlerde devletin nüfus artışını teşvik için kullandığı söylemler, karşısında kadına şiddeti bulmaktadır. Bu bakımdan ceza kanunlarında yapılan etkin değişiklikler bir nebze olsun eleştirileri durdurabilir. Nitekim Erdoğan 3 çocuk söyleminde bulunduğu bu söyleme karşı çıkanlar, ülkede her geçen gün artan kadına karşı şiddet savunmasında bulunmuşlardır.

Toplumda kadının sürekli şiddet gördüğü şeklinde oluşturulan algı neticesinde aile yapısı da sorgulanır hale gelmiştir.

Şekil 7: 2010-2014 Yıllarında Meydana Gelen Aile İçi şiddet Olay Verileri

Yıl	Olay Sayısı	Mağdur				Kasten Öldürme Olay Sayısı	Ölen Mağdur			
		Kadın	Erkek	Çocuk	Toplam		Kadın	Erkek	Çocuk	Toplam
2010	51.739	45.738	8.787	5.832	60.357	168	94	85	15	194
2011	62.682	55.732	10.705	7.200	73.637	148	91	71	14	176
2012	90.177	82.600	14.545	9.203	106.348	167	98	84	20	202
2013	89.565	82.205	15.123	8.568	105.896	187	113	87	15	215
2014	119.018	118.014	29.410	16.140	163.564	235	133	76	25	234

Kaynak: TBMM, Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (2015)

8 Mayıs 2015 yılında yayımlanan Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporunda polis raporlarına yansıyan ilginç bir tabloya yer verilmiştir. 2014 yılında yaşanan ölümlü aile içi şiddet olayı 235 iken bu olaylar sonucu 133 kadın 76 erkek hayatını kaybetmiştir. 2012 yılında ise 167 ölümlü aile içi şiddet olayında 98 kadın 84 erkek hayatını kaybetmiştir. Kamuoyunun görmediği lakin resmi verilere yansıyan olaylar sonucu erkek ölümleri de azımsanacak kadar değildir. Ülkemiz artık aile politikalarını kadın eksenli çözmeye çalışmak yerine sorun eksenli çözmeye odaklanmalıdır. Kadına karşı şiddetin en ağır yaptırımlarla

cezalandırılması gerekmekle birlikte devlete düşen rol aile içi şiddet durumlarında kadından yana tavır almak değildir. Kadını kayıran bir anlayışla ailenin temelleri sarsılacak, kadın erkek ilişkilerinde güven sorunu ortaya çıkacak, aileler çocuk yapma tercihinden kaçınacaktır.

6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigorta Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Devlet Memurları Kanununda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu Kanun ile yapılan değişiklik şunlardır;

- Devlet Memurları Kanununun 101 inci maddesine *“Ancak, kadın memurlara; tabip raporunda belirtilmesi hâlinde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından önce ve her hâlde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki bir yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez. Engelli memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez.”* hükmü eklenmiştir.
- Devlet Memurları Kanununun 104 üncü maddesinde doğumdan önce ve doğumdan sonra 8’er hafta olmak üzere 16 haftalık *“aylıklı izin”* kavramı değiştirilerek *“analık izni”* olarak adlandırılmıştır. Türk Medeni Kanununda erken doğum ile ilgili bir hüküm bulunmaz iken; *“Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılmayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir. Çoğul doğum olması halinde bu sürelere birer hafta ilave edilir. Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü hâlinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir.”* hükmü Devlet Memurları Kanununa eklenmiştir.
- *“Memurun eşinin doğum yapması halinde, isteği üzerine on gün babalık izni verilir.”* hükmü getirilerek önceki yasada *“Erkek memura, karısının doğum yapması sebebiyle isteği üzerine üç gün izin verilir.”* hükmü değiştirilmiştir.

- Süt izni süreleri yeniden düzenlemiştir. Eski düzenlemede “Bir yaşından küçük çocuğunu emzirmek için günde 1,5 saat izin verilir.” hükmü değiştirilerek “Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde bir buçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır.” ifadesi getirilmiştir.
- Yine Devlet Memurları Kanununun 108 inci maddesine “Doğum yapan memura, 104 üncü madde uyarınca verilen doğum sonrası analık izni süresinin bitiminden; eşi doğum yapan memura ise, doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine yirmi dört aya kadar aylıksız izin verilir.” hükmü ile Evlat edinen memurların kullanabilecekleri izinler hakkında “Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşlerine, çocuğun ana ve babasının rızasının kesinleştiği tarihten veya vesayet dairelerinin izin verme tarihinden itibaren, istekleri üzerine yirmi dört aya kadar aylıksız izin verilir. Evlat edinen her iki eşin memur olması durumunda bu süre, eşlerin talebi üzerine yirmi dört aylık süreyi geçmeyecek şekilde, birbirini izleyen iki bölüm hâlinde eşlere kullandırılabilir.” hükmü getirilmiştir.

Getirilen yenilikler doğum yapan kadının çocuğuyla ilk zamanlarda daha çok zaman geçirebilmesine yöneliktir ve olumludur. Ancak tekrar belirtmekte fayda olan bir husus var. Çalışan kadın için anneliğin ilk yılları zor olsa da ilerleyen yıllarda çocuğunun bakımı konusunda da anneyi büyük zorluklar beklemektedir. Bu nedenle çocuk bakımında anneye yardımcı olan kreş ve gündüz bakımevi gibi kurumların yaygınlaştırılması ve bu kurumlardan yararlanacak annelere teşvikler getirilmesi de önemli bir düzenleme olacaktır.

10 Şubat 2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 6663 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kadın çalışanlar ve ebeveynlerin özlük haklarını düzenlemeye ilişkin olarak aşağıda yer verilen düzenlemeleri getirmiştir.

- Devlet memurlarının doğum nedeniyle ücretsiz izinde geçen süreleri derece kademe ilerlemesinde değerlendirilecektir.
- Çalışanların doğuma bağlı ücretli yarı zamanlı çalışma hakları düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme ile analık izninin bitiminden itibaren çocuğun hayatta kalması kaydıyla birinci çocuk için 2 ay, ikinci çocuk için 4 ay, üçüncü çocuk ve diğerleri için 6 aya kadar ücretli yarı zamanlı çalışma imkânı getirilmektedir. Çoğul doğumlarda bu süreye birer ay ilave edilecektir. Çocuğun engelli olması durumunda 12 ay süre ile ücretli yarı zamanlı çalışma hakkı tanınacaktır. İşçiler için çalışılan sürelere ait ücret ve prim ödemeleri işveren tarafından ödenecektir. Çalışılmayan sürelere ait yarım çalışma ödeneğinde günlük miktar, günlük asgari ücretin brüt tutarı kadardır ve işsizlik fonundan işçiye ödenecektir. Memurlar ve işçiler mevcut ücretsiz doğum izinlerini, ücretli yarı zamanlı çalışma süresinin bitiminde başlatabileceklerdir.
- Çalışan ebeveynlere kısmi süreli çalışma haklarının düzenlenmesi hakkında ise doğan çocuk mecburi ilköğretim çağına gelinceye kadar memur ve işçi ebeveynlere her bir çocuk için kısmi süreli çalışma hakkı getirilecektir. Kamu ve özel sektörde iş ve insan kaynağı planlaması açısından ebeveynlerden biri her bir çocuk için bu haktan bir kez yararlanabilecektir.
- Düzenleme ile prematüre doğumlarda, kadın memurlara erken doğum süresi kadar analık izni süresinin uzatılması hakkı düzenlenmiştir.

- Memurlarda olduğu gibi doğumda veya doğum sonrasında işçi annenin ölümü halinde babanın da kalan analık izni haklarından aynen yararlanması sağlanacaktır. Evlat edinme durumunda doğuma bağlı söz konusu izinlerden kıyasen yararlanması sağlanmıştır.

Devlet çocuğun doğumuyla birlikte çalışan anne üzerinde oluşan yüke kısmen de olsa ortak olmuştur. Yine kreşler konusunda da teşvik bağlamında bir düzenleme yapılmıştır. 07 Eylül 2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 6745 sayılı Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 5 inci ve 64 üncü maddelerinde yapılan düzenleme ile özel kreş ve gündüz bakımevlerinin faaliyete geçtiği dönem itibarı ile beş vergilendirme/hesap dönemi gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulması sağlanmıştır.

Ayrıca çeşitli mevzuat üzerinde de kadına yönelik olarak düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler;

- Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin “*Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi*” konulu 2004/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 22 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- “*Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik*” 16 Ağustos 2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- “*Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik*” 24 Temmuz 2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- Kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi ile kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak Türkiye’de ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda TBMM’yi bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde TBMM’ye sunulan kanun tasarı ve teklifleriyle kanun hükmünde kararnameler hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak amacıyla TBMM’de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun 24 Mart 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 2012/3305 Sayılı “*Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar*” Başlıklı Bakanlar Kurulu Kararı ile özel sektör tarafından kreş ve gündüz bakım evleri ile okul öncesi eğitim için gerçekleştirilecek en az 500 bin liralık yatırımlarının bölgesel desteklerden faydalanması imkanı getirilmiştir.
- Kadın konukevlerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin Kadın Konukevleri Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, ilgili tüm tarafların katkı ve katılımlarıyla hazırlanmış, 5 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, ilgili tüm tarafların katkı ve katılımlarıyla hazırlanmış, 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tüm bu yasal düzenlemeler kadının gerek toplumda gerekse çalışma hayatında devlet tarafından desteklenmesine yöneliktir. Devlet kadına yönelik oluşabilecek dezavantajlı durumlara karşı tedbirler almaktadır.

Ülke yönetimde söz sahibi olan hükümet kadın konusunda eleştiriler almakla birlikte kadının iş hayatında daha etkin olmasına yönelik önemli düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Mevcut durumda ülkemiz açısından geçerli olan politika kadının hem iş hayatında etkin konumda olması hem de asgari 3 çocuk sahibi olarak ülke

nüfusuna katkı sağlamasıdır. Bu sanıldığı kadar kolay bir hedef değildir. Ayrıca nüfus artışının önemin yanında nitelikli olması da yadsınamaz bir gerçektir.

65. Hükümet Programında kadın istihdamı konusunda;

- Kadınların konumunu daha da güçlendirmek ve uygulamaların etkinliğini artırmak üzere, kadına ilişkin mevzuatın ilgili tarafların görüşlerini alarak gözden geçirilmesi
- Kadın istihdamına yönelik getirilen istihdam teşviklerinin devamının sağlanması
- Kadın Girişimciliği Programı hazırlanarak uygulamaya konulması ve kadınların iş hayatına atılmalarının kolaylaştırılması
- Çalışanların ve işverenlerin kadın-erkek fırsat eşitliği bilincini güçlendirmeye yönelik farkındalık oluşturma programlarının artırılması
- İş ve aile yaşamını uzlaştırma politikalarının hayata geçirilmesi

hedeflerine yer verilmiştir. Bu hedefler arasında özellikle iş ve aile yaşamını uzlaştırma politikalarının başarıya ulaşması halinde nüfus artışına yönelik önemli bir engelin aşılabacağı kanaatindeyim.

9. TÜRKİYE’DE NİTELİKLİ NÜFUS ARTIŞINA YÖNELİK OLARAK EĞİTİM

Türkiye’de uygulanan nüfus politikası ile eğitim politikasını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ülkemizde nüfus artışına yönelik söylemler ve politikalar geliştirilirken eğitim konusunda da gelişmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir.

Türkiye’de nüfus artışına yönelik uygulanacak her politika kadar eğitime yönelik uygulanacak politikalar da önemlidir. Bu iki politika birbiriyle yakından ilişkilidir. Asıl hedefi kalkınmayı sağlamak olan ülkemizde hem etkin bir nüfus politikası uygulanmalı hem de eğitimin niteliğinin artırılması gerekir.

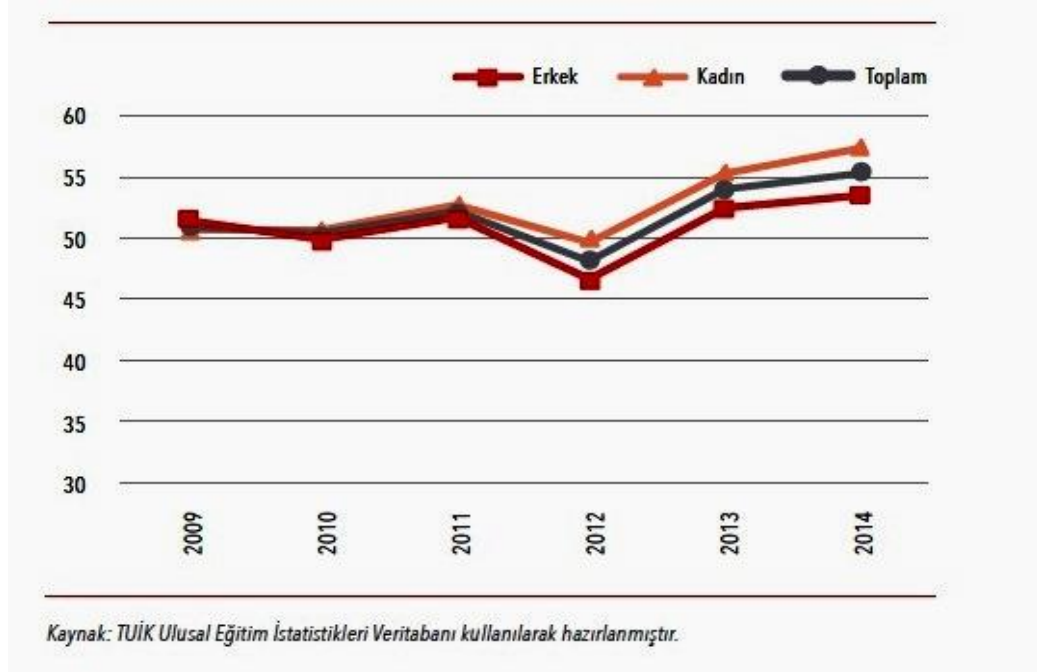
Ülkemizde her geçen gün eğitime verilen önem artmaktadır. Bununla birlikte ülke vatandaşlarının eğitim seviyesi de aynı paralelde artmaktadır. Ancak eğitimde alınan mesafe ile nüfus artışında sağlanan gelişme aynı ölçüde değildir. Eğitimin kalitesi her geçen gün artarken ülke nüfus artış hızı her geçen gün düşmektedir.

Türkiye’de gerçekleşen nüfus artışı kadar o nüfusun eğitimi de önemli bir konudur. Nüfus artışının istenmesinin sebebi neslin devamı olduğu kadar ekonomik gelişmenin de sağlanmasıdır. Ekonomi için nüfus işgücü anlamına gelmektedir. Bu nüfusun etkin bir şekilde ekonomiye etki edebilmesi için nitelikli olması gerekir.

Türkiye’de lise seviyesindeki öğrenci sayısındaki her %1’lik artışın Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı(GSYH) % 0,2 artırdığı, yükseköğretim seviyesindeki %1’lik artışın Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı(GSYH) % 3 artırdığı belirlenmiştir.⁴¹ Görüldüğü üzere eğitim alan öğrenci sayısında sağlanan her artış doğrudan ekonomik büyümeye etki etmektedir. Eğitim alan öğrenci sayısını artırmak içinse her şeyden önce eğitim alabilecek nüfusa sahip olmak gerekir. Eğitim alabilecek nüfus gücüne sahip olduktan sonra ancak buna yönelik harcama yapabilir ve insanları teşvik edebilirsiniz.

⁴¹ Çalışkan, Ş. Karabacak, M. Meçik, O. (2013). Türkiye’de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011 (kantitatif bir yaklaşım), *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, (21), s. 29-48

Şekil 8: Cinsiyete Göre 12-21 Yaş Grubunda En Az Lise Mezunu Olanların Oranının Değişimi (Yüzde, 2009-2014)

Ülkelerin gelişmişlik seviyesiyle eğitim arasında sıkı bir ilişki vardır. Gelişmiş ülkelerin eğitim kalitesinin de yüksek olduğunu görmekteyiz. Ancak eğitim ile doğurganlık arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Ülkeler geliştikçe ve eğitim seviyesi yükseldikçe nüfus artış hızları düşmektedir. Bu durum eğitim ile nüfus artışı arasındaki sıkı ilişkiyi göstermektedir.⁴²

Eğitim arttıkça doğurganlığın azalmasını şu şekilde açıklayabiliriz. Eğitimle birlikte kadının iş hayatında bulunma oranı artmakta, iş hayatında etkin bir biçimde yer alan kadın için zamanın değeri artmakta, bunun sonucunda çalışan kadın için aile kurmanın ve çocuk sahibi olmanın artan fırsat maliyeti sonucunda doğurganlık azalmaktadır. Bu noktada devletin aile kurma ve çocuk sahibi olmanın fırsat maliyetini düşürmesi gerekir.

⁴² Akça, H. Ela, M. (2012) Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi, *Maliye Dergisi*, (163), s. 223-242

Erkeklerin de eğitim seviyesi arttıkça çocuk sahibi olma istekleri azalmaktadır. Ancak bu durum kadınlara kıyasla düşüktür. Bunun nedeni çocuk bakımının genelde kadınlar tarafından yerine getirilmesi ve erkeğe daha az sorumluluk düşmesidir. Yine de erkekler çocuk sahibi olmanın getireceği sorumluluktan dolayı çocuk sahibi olma tercihlerini erteleyebilmektedir.

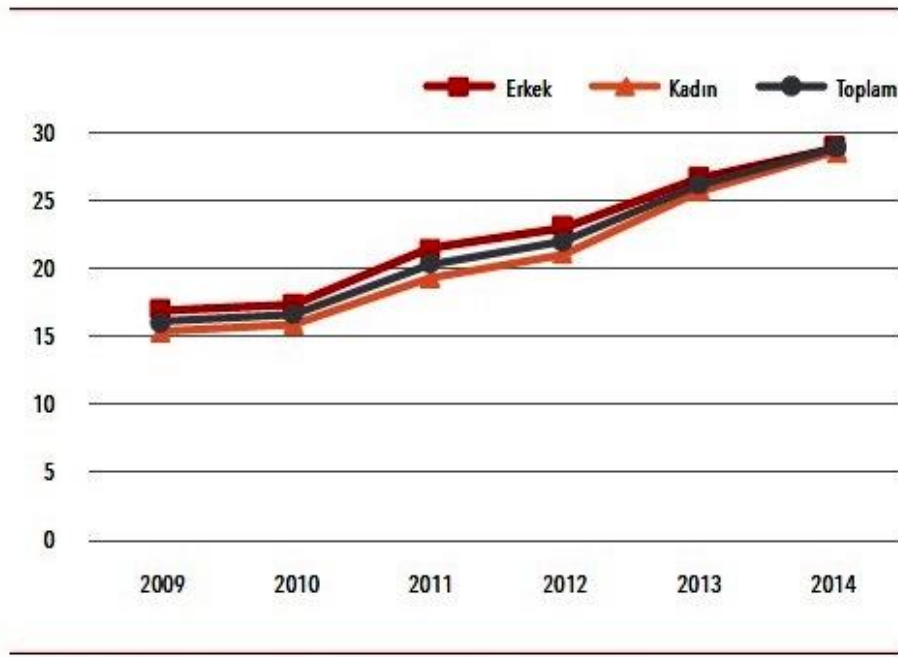
Eğitim ile çocuk sahibi olma arasındaki negatif ve güçlü ilişki bilinmesine rağmen eğitimin çocuk sahibi olma kararını tam olarak nasıl etkilediğini tespit etmek kolay değildir. Zira eğitim doğrudan ya da dolaylı olarak çocuk tercihinin etkileyebilmektedir. Ayrıca bu durumun uç örnekleri de mevcuttur. Eğitimli olmasına rağmen çok çocuk sahibi olan aileler de mevcuttur. Yine de eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım artmakta, gelir artmakta ancak çocuk sahibi olma isteği azalmaktadır.

Çocuk sahibi olma isteğinin azalması kavramının da detaylandırılması gerekir. Aileler çocuk sahibi olmayı istemediğinden değil de onlara hakkıyla bakamayacakları endişesi ile zaman ayıramayacakları gerçeğinden hareketle bu duruma yönelmektedir.

Farklı ülkelerde eğitim ve doğurganlık arasındaki ilişkiye baktığımızda Amerika'da 1973-2004 yılları arasında yüksekokul haricinde diğer eğitim seviyelerindeki artışın doğurganlığı kadın başına 1 çocuk azalttığı sonucuna varılmıştır. İspanya'da üniversite mezunu kadınların en az ilköğretim mezunu kadınlardan üçte bir oranında daha az çocuğa sahip oldukları görülmüştür. Artan eğitim seviyesine bağlı olarak kadınlar ve erkekler çocuk sahibi olma tercihlerini ertelemektedirler. Latin Amerika'da yedi yılın altında eğitime sahip kadınların

yarısından fazlası 19 yaşında anne olmuşken yüksekokul ve daha fazlası eğitime sahip kadınların 27 yaşında bu seviyeye geldikleri görülmüştür.⁴³

Şekil 9: Cinsiyete Göre 25-29 Yaş Aralığı Nüfusta En Az Yüksekokul Mezunu Olanların Oranının Değişimi (Yüzde, 2009-2014)

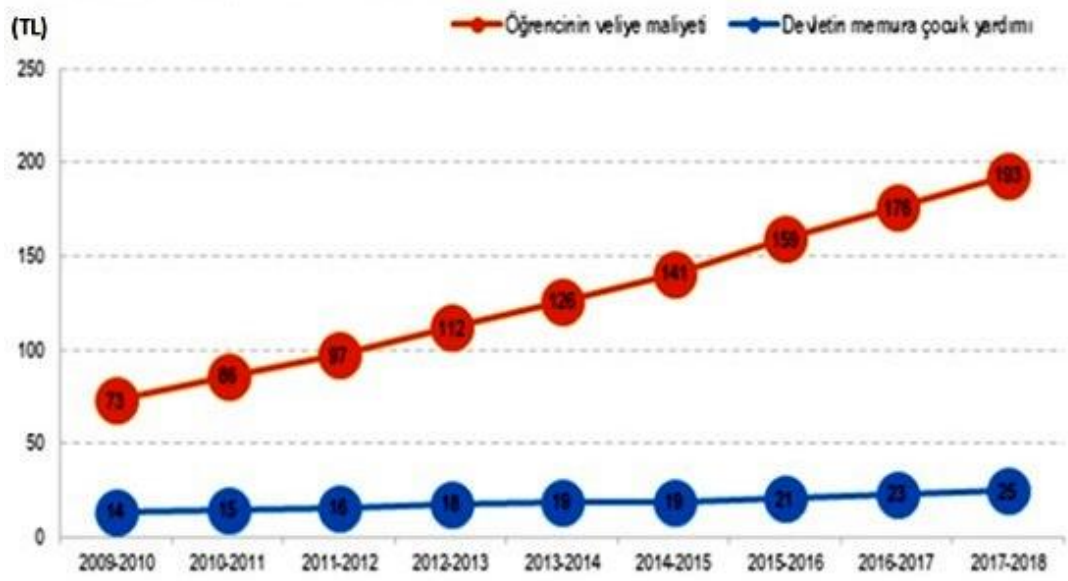
Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı kullanılarak hazırlanmıştır.

Eğitim alan kadınlar doğum kontrol yöntemlerinde daha bilinçli hareket etmekte ve eğitimsiz kadınlara nazaran daha geç yaşlarda evlenmektedirler. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere kadının özgür iradesiyle aldığı bu kararın etkileri toplumsal olduğu zaman o noktada devletin müdahalesi olağan hale geliyor. Kadınlar eğitimle birlikte daha geç yaşlarda evlendikçe çok daha geç yaşta da çocuk sahibi oluyor. Çocuk sahibi olma yaşının ilerlemesi çok çocuklu olma olasılığını düşürüyor.

⁴³ Akça, H. Ela, M. (2012) Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi, *Maliye Dergisi*, (163), s. 223-242

Günümüzde çocuk sahibi olma kararında çocuğa iyi bir eğitim verebilme durumu da çok etkilidir. Aileler gelirlerini ve çocuğa verebilecekleri eğitim ölçeğini değerlendirerek bir karara varmaktadır. Bu karar daha çok ikinci ve üçüncü çocuk tercihlerinde kendini göstermektedir.

Şekil 10: Öğrencinin Veliye Maliyeti ile Devletin Memura Çocuk Yardımı

(2017) Öğrencinin veliye eğitim maliyeti aylık ortalama 193 TL, Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.ebs.org.tr/manset/4253/ogrencinin-veliye-egitim-maliyeti-aylik-ortalama-193-tl>

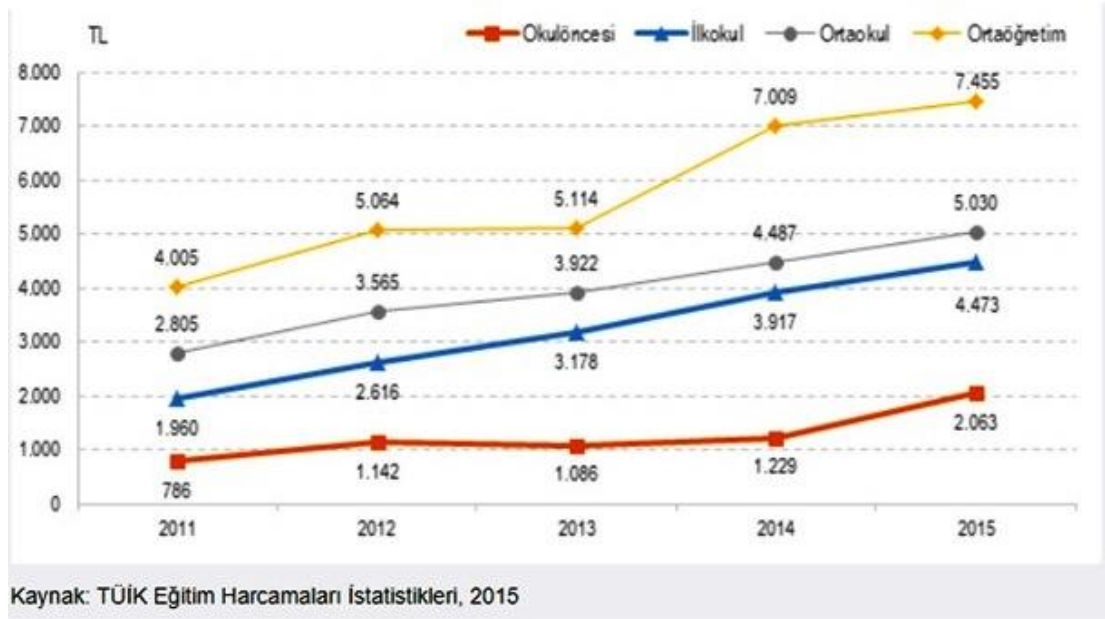
Aileler her şeyden önce çocuklarının iyi bir geleceğinin olmasını istemektedir. Bunun eğitim yoluyla olacağı da aşıkardır. İşte tam bu noktada yine eğitim ile nüfus artışı arasındaki sıkı ilişki devreye girmektedir. Devlet mümkün olduğunca eğitimin kalitesini artırmalı ve bunu yaparken ailelerin üsteleneceği mali yükü mümkün olduğunca azaltmalıdır.

Zamanla görülmüştür ki öğrencinin ailelere yükü her geçen yıl artmaktadır. 2009 yılında öğrencinin veliye eğitim yükü 73 TL iken 2017 yılında bu rakam 193 TL olmuştur. Hele ki günümüzde aileler imkan buldukça özel okulları tercih

etmektedir. Bu durum çocuk yetiştirme mali yükünü oldukça artırmaktadır. Özellikle iyi bir eğitim almış aileler çocuklarının eğitim imkanlarından en iyi şekilde yararlanması için olabildiğince harcama yapmaktadır. Bu durum ailelerin ikinci ve üçüncü çocuk tercihlerini olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizde ailelerin eğitime ayırdıkları kaynak gelire göre değişmektedir. Dar gelirli aileler bir çocuğa üniversiteye bitirinceye kadar 80 Bin TL'ye kadar harcama yapabiliyorken zengin ailelerde bu rakam 1 Milyon TL'nin üzerine çıkabiliyor.

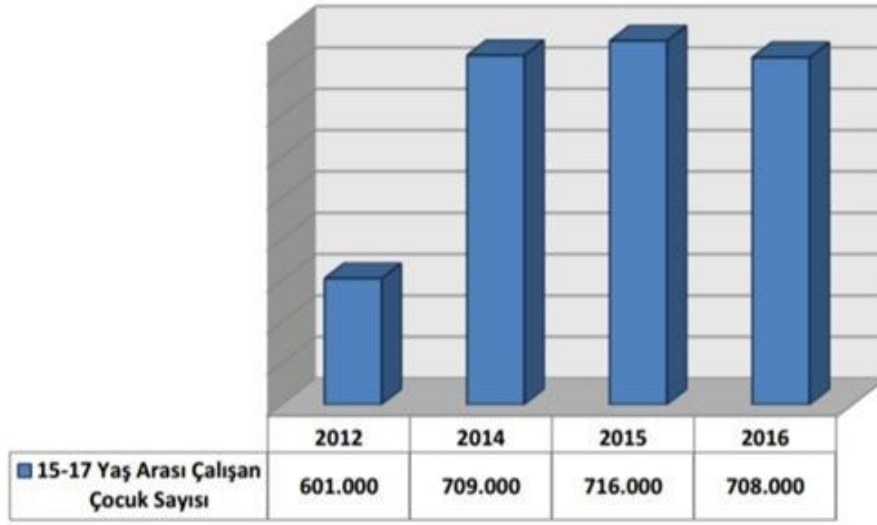
Şekil 11: Eğitim Harcamaları

Kırsal kesimde ise çocuğun bakım maliyeti farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kırsal kesimde çocuk sahibi olma artı emek gücü olarak görülmekteyken aileler daha çok çocuk sahibi olma yoluna gidiyordu. Ancak ülkemiz geliştikçe ve kırsal kesimde okullaşma arttıkça aileler artık çocuk sahibi

olmayı maliyet unsuru olarak görmeye başladı. Yine çocuk işçiliğiyle mücadele sonucunda artık aileler çocuklarını tarımda çalıştıramamaya başladı. Sonuçta kırsal kesimde de doğurganlık oranları eğitimle birlikte düşmeye başlamıştır.

Şekil 12: 15-17 Yaş Arası Çalışan Çocuk Sayısı

Demircan, U. (23.04.2017). Geçtiğimiz yıl 56 çocuk çalışırken hayatını kaybetti, çocuk işçi sayısı 2 milyona yaklaştı, Erişim tarihi:15.09.2017

Halen ülkemizde 2016 yılında 708.000 çocuk işçi bulunmaktadır. Bu rakamın kayıt dışı çalışan çocuk sayısı ile birlikte 2 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu çocukların eğitimdeki başarı imkanlarının düşük olduğu gerçeği de ülkemiz geleceği açısından büyük risktir. Bedeli ne olursa olsun çocukların çalıştırılmaması gerekmektedir.

Türkiye’de hiç eğitim almamış kadınların çocuk sayısı en az lise eğitimi almış kadınlara göre ortalama 1 çocuk fazladır.⁴⁴ 25-49 yaş arası kadınlar arasında, hiç eğitim almamış kadınlar ile en az lise eğitimi almış kadınların evlenme yaşları arasında yaklaşık 5 yıllık bir fark bulunmaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere

⁴⁴ Akça, H. Ela, M. (2012) Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi, Maliye Dergisi, (163), s. 223-242

geç evlilik daha az çocuk anlamına gelmektedir. Daha az çocuk ise nüfus artış hızı üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Türkiye’de artan eğitimle birlikte ülkemiz açısından arzu edilen çocuk sayısı düşmektedir. Çalışan kadınlar arasında 3 veya daha fazla çocuk sahibi olan kadın sayısı çok azdır.

Eğitimle alakalı bir diğer önemli husus eğitimin gelecek nesile bir anlayış aktarımı olduğu gerçeğidir. Türkiye’de kadına verilen değer ile eğitimin doğrudan bir ilişkisi vardır. Kadının gelişmesi ve toplumda daha saygın bir yer edinebilmesi açısından gelecek neslin bu konuda donanımlı eğitim almış olması gerekir. Görüldüğü üzere eğitim yalnızca nüfus artışı üzerinde değil kadına yönelik algı üzerinde de etkilidir.

Eğitimin en temel amacı bireylere toplumca istenen nitelikleri aşılamaktır. Türkiye sahip olduğu dinamik nüfusu olabildiğince etkin kullanmak istiyorsa kalkınmasını güçlendirecek donanımlı bireyler yetiştirmelidir. Eğitim sayesinde bireylere istenen nitelikler aşılama ile birlikte eğitimin kendisi etkilenen durumuna gelebilmektedir. Toplumlar geliştikçe eğitimi de kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu noktada ülkemiz açısından en etkin müfredatın kullanılması ve bireylerin geleceğe hazırlanması gerekmektedir.

Ülkemizde eğitilmiş kadınların sayısının artmasının doğurganlığı olumsuz etkilemesinin yanında bebek ölüm oranları üzerinde dolaylı olarak olumlu etkisi vardır. Eğitilmiş kadınlar çocuk sahibi olma sürecinde daha bilinçli hareket etmekte ve hamilelik sonrası süreci daha sağlıklı geçirebilmektedir.

Dünyada yaşanan ve süregelen değişim, artan bilgi ihtiyacı, çalışma hayatında ihtiyaç duyulan niteliklerin değişmesi eğitimi sürekli ve zorunlu hale getirmektedir. Ülkeler geliştikçe nitelikli nüfusa ihtiyaçları artmaktadır. Bu durum ülkelerin eğitilmiş ve dinamik nüfusa olan ihtiyaçlarını şiddetlendirmektedir. Modern çağda makineleşme ile insan emeğine duyulan ihtiyacın azalması beklenirken hizmet

sektörünün büyümesi ve çeşitlenmesi sonucu insan emeğine duyulan ihtiyaç artmıştır.

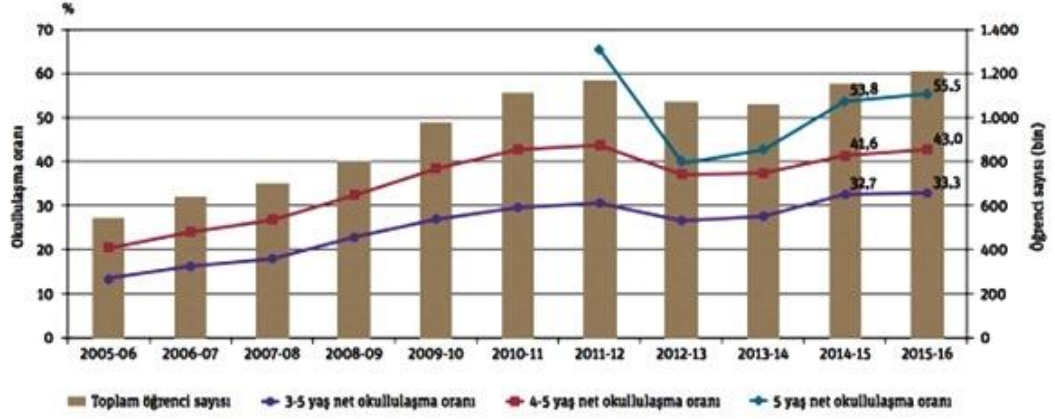
Bir ülkede yüksek nüfus artışı tek başına gelişmenin unsuru olamamaktadır. Toplumun ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip nüfusun varlığı eğitime bağlıdır.

Eğitimin sosyal faydası büyük olduğundan devlet bu alanda başat rol üstlenmektedir. Bilginin temel güç olması, eğitilmiş insanın yüksek beşeri sermaye olarak görüldüğü günümüzde, devletçe eğitim alanında önemli harcamalar yapılmaktadır.

Dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi temel eğitim ve orta öğretim kamu hizmeti olarak kabul edilmekte ve ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Sağladığı sosyal ve ekonomik getiriler göz önüne alındığında eğitim harcamaları devletin en önemli sosyal harcamalarından biridir. Ülkelerin kalkınmasında temel bir unsur olması hasebiyle eğitim harcamaları yatırım harcaması olarak görülmektedir.

Ülkemiz fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması amacıyla toplumun her kesimine eğitim hizmetini götürme çabası içerisinde. Toplumun her kesiminde ve ülkenin her yerinde nitelikli insana ihtiyaç bulunmaktadır. Yüksek öğretim mezunu birey sayısının artırılmasına yönelik olarak her bölgeye üniversiteler açılmaya çalışılmakta ayrıca okuma yazma bilmeyen sayısını asgari seviyeye getirebilmek için okuma yazma kursları verilmektedir. Zorunlu eğitimin yanında okul öncesi eğitimin de artık zorunlu bir hal almasının sonucunda kamunun eğitim giderleri katlanarak artmaktadır.

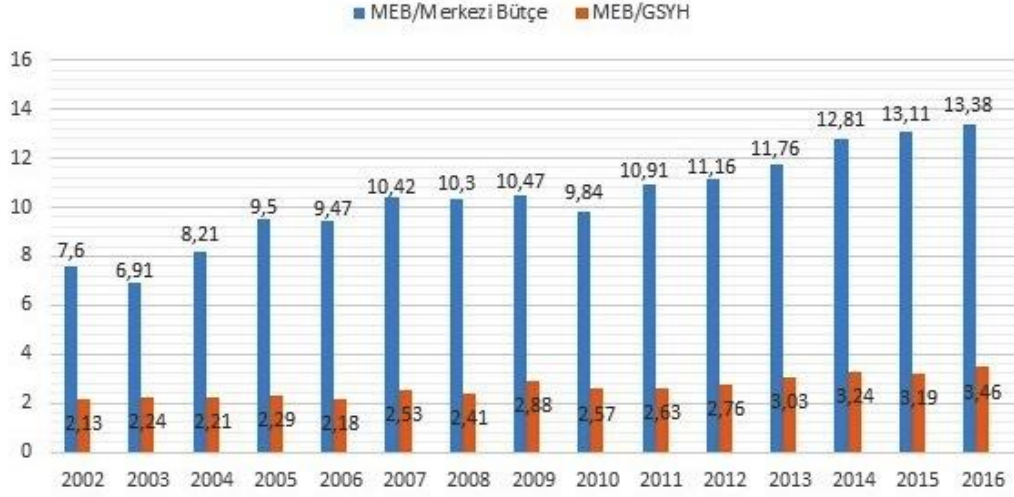
Şekil 13: Okulöncesi Eğitimde Net Okullaşma Oranları ve Toplam Öğrenci Sayısı

(22.01.2017), Türkiye'de erken çocukluk eğitimi, Erişim tarihi: 15.09.2017

Ülkemiz açısından eğitim harcamalarının her geçen gün artmasının yanında artık verimliliğinin de tartışılma zamanı gelmiştir. Gerek okullara yönelik yapılan harcamalar gerekse öğretmenlere yapılan harcamalar sürekli olarak tartışılmaktadır. Gerçekten de eğitime yapılan harcamanın her yıl artması ya da devlet bütçesinde eğitime ayrılan kaynak miktarının yükselmesi eğitim kalitesinde aynı miktarda karşılık bulmakta mıdır?

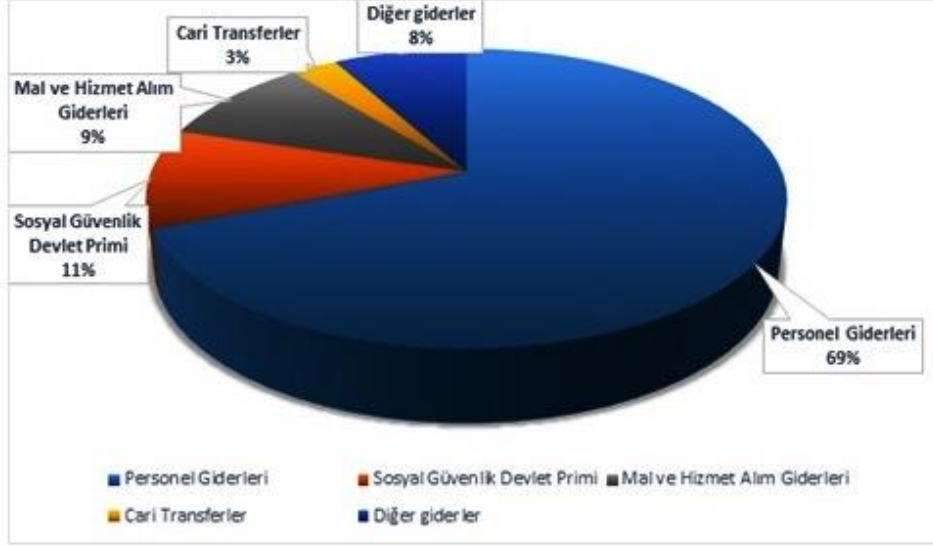
Şekil 14: MEB Bütçe Payları ve Milli Gelire Oranı

MEB bütçe payları ve milli gelire oranı, Erişim tarihi:15.09.2017,
<http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/tablo1.jpg>

Ülkemizde eğitime verilen önemin bir göstergesi olarak ifade edilen eğitim harcamaları tek başına yeterli bir gösterge olarak değerlendirilmemelidir. Eğitim açısından en sağlıklı gösterge bireylerin toplumsal veya ekonomik hayatta gösterdikleri başarıdır. Bu bakımdan salt eğitim harcamalarının önem göstergesi olmasına imkan bulunmamaktadır.

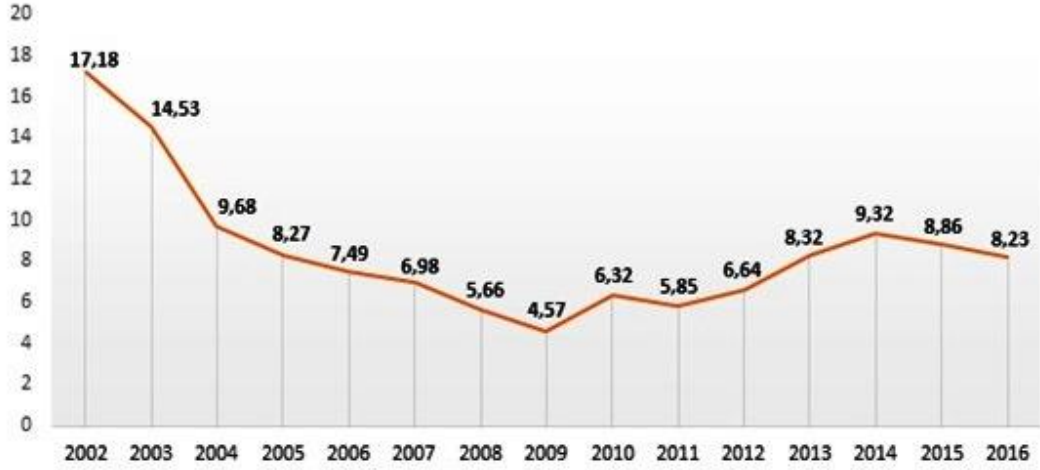
Şekil 15: Eğitim Harcamalarının Dağılımı

Eğitim harcamalarının dağılımı, Erişim tarihi: 15.07.2017,
<http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/tablo3.jpg>

Yine eğitime ayrılan kaynağın %80 gibi büyük bir kısmının personel ve sosyal güvenlik primlerine gittiği unutulmamalıdır. Eğitim personeline yapılan giderin dolaylı olarak öğrencilere yönelik olduğu düşünülse de eğitime ayrılan yatırım giderlerinin eğitim gideri içinde daha büyük pay alması gerektiğini düşünmekteyiz. Özellikle mal ve hizmet alım giderlerinin % 9'luk paya sahip olması ve devlet okullarının teçhizat konusunda eksiklikler yaşadığı düşünüldüğünde ülkemizin bu alanda büyük bir gelişmeye ihtiyacı olduğu açıktır.

Şekil 16: MEB Bütçesinden Eğitim Yatırımlarına Ayrılan Pay

MEB bütçesinden eğitim yatırımlarına ayrılan pay, Erişim tarihi: 15.09.2017,
<http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/tablo2.jpg>

Ülkemizde eğitimin niteliği arttıkça nüfusun niteliği de artacaktır. Nüfusun niteliği arttıkça sosyo-ekonomik gelişme kaçınılmaz olarak sağlanmış olacaktır.

10. EKONOMİ VE NÜFUS İLİŞKİSİ

10.1. Mantıksal Çerçeve

Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de her alanda uygulanan politikaların nihai hedefi güçlü ekonomidir. Güçlü ekonomi toplumda huzurun tesisini sağlamaktadır. Bireyler iş sahibi olduklarında ve üretimde yer aldıklarında toplumun bir parçası olduklarını hissederler. Bugün refahı yüksek ve ekonomisi güçlü ülkelerin dünyanın en mutlu ülkeleri olduğunu görmekteyiz. Ekonomik gelişme ile birlikte söz konusu ülkelerde eğitim ve sağlık başta olmak üzere her alanda gelişme olmakta bunun sonucunda ülke insanları daha rahat ve huzurlu olabilecekleri hayat koşullarına kavuşmaktadırlar.

Ekonomide hem üretici hem de tüketici durumundaki nüfusun rolü ilk çağlardan beri tartışıl原因lmıştır. Bir kısım teorisyenler nüfus artışını ekonomi için bir tehdit olarak görürken bazı teorisyenler ise nüfusu ekonominin dinamiğı olarak görmüştür.

Refah seviyesinin yüksekliğini, ekonomik canlılığı ve şehirlerin gelişmişliğini nüfusun çokluğuna bağlayan teorisyenler nüfus artışı sonucunda işbölümünün artacağını ve artan işbölümü ile refahın sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.⁴⁵

Nüfusun gerek ekonomi gerekse sosyal yapı arasındaki ilişkisinin sıkı olmasından kaynaklı olarak tarih boyunca filozoflar, yazarlar, din adamları ve ekonomistler nüfusu detaylı incelemeye yönelmişlerdir. Nüfus artışını ekonomi için bir tehdit olarak gören teorisyenler işsizlik ve gelir düşüşü gibi sebeplerden hareket etse de olmayan bir nüfusun ekonomisinin olamayacağı gerçeğinin de görülmesi gerekir. Hele ki Türkiye'nin sahip olduğu dinamik nüfus yapısının gün geçtikçe zayıfladığı göz önüne alınırsa ekonomimiz açısından gelecekte karşılaşılabileceğimiz tehlike daha da anlaşıl原因labilecektir. Bilindiğı üzere genç ve dinamik nüfus üretim anlamına gelmekte, yaşlı nüfus ise tüketim ve bağımlılık anlamına gelmektedir.

Bununla birlikte ekonomi geliştikçe nüfus artış hızında düşme yaşanmaktadır. Ekonomik gelişme ve kalkınma ile ülkede gelişen refahın sonucunda bireyler çocuk sahibi olmayı ertelemekte veya çocuk sahibi olmaktan kaçınmaktadır.

Modern toplumda nüfusun niceliğinin yanında niteliğı de önem kazanmış insan sermayesi ekonomik büyümenin temel belirleyicilerinden biri halini almıştır. Nitelikli nüfus gücüne sahip ülkelerin ekonomik büyümesinin daha sağlam olduğu görülmüştür. Ekonomik büyümenin sağlanmasının yanında sürdürülebilir olması da

⁴⁵ Yıldırım, E. *İbn-i Haldun'un iktisadi ve mali düşünceleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2006)

önemlidir. Sürdürülebilir ekonomik büyümenin aynı ya da daha fazla nüfus gücüyle sağlanabileceği unutulmamalıdır.

Az gelişmiş ve ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde daha fazla nüfus daha fazla üretim faktörü ve daha çok gelişme anlamına gelmektedir. Ancak bu gibi ülkelerde yetersiz sağlık koşulları, gelişmemiş altyapı ve sosyal hizmetler daha çok ölüm ve daha az yaşama süresi anlamına da gelmektedir. Bu gibi ülkelerde nüfusun artışı doğum ve ölüm oranlarındaki hıza bağlıdır.

Gelişmekte olan ülkelerde geçmişten gelen hızlı nüfus artışı ve sağlık koşulları ile sosyal hizmet alanındaki gelişmelerin etkisiyle hızlı bir nüfus artışı sağlanmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde karşımıza çıkan hızlı nüfus artışı bazı ekonomi teorisyenlerine göre baskılanması gereken bir olgudur. Bunun nedeni olarak ülkede artan nüfusun emek arzını artırdığı bunun sonucunda etkin sermaye/emek oranının bozulduğu ve ülkenin yeterince sermaye stoku bulunmayınca artan nüfusun kişi başına düşen geliri azaltarak refahı düşürmesini göstermişlerdir.⁴⁶ Ekonomik yasalarda geçerli olan bu olgunun gerçek dünyaya yansımaları tartışılmalıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere olmayan bir nüfusun ekonomisi olmayacağı gibi yasası da olmayacaktır. Ülkeler bozulan sermaye/emek oranı durumunda nüfus artış hızını azaltmak yerine sermaye stoku bulma yoluna gitmelidir.

Gelişmiş ülkelerde yüksek refah ile birlikte sosyal yapı değişmekte ve nüfus artış hızı düşmektedir. Bu durumda gelişmiş ülkeler nüfus artış hızını yükseltmeye yönelik politikalara yönelmektedir. Sonuçta sermaye birikimi üretime değil de demografik yatırımlara gitmektedir.

Ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeleri nüfus ve kalkınma konusunda büyük bir açmaz beklemektedir. Şayet ülkeler nüfus yerine sermaye

⁴⁶ Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

birikimini üretime yönlendirdiği zaman ülke nüfus artış oranı hızlı bir şekilde düşmektedir. Eğer ki bu ülkeler üretim yerine sermaye stokunu demografik yatırımlara yöneltirler gelişme hızları düşmektedir. Hem ülkenin hızlı gelişmesini sağlamak hem de ülke nüfus artış hızını yüksek tutmak imkansızdır. Ülkemiz açısından en uygun yöntemin demografik yatırımlara yönelmek olduğunu düşünmekteyiz. Türkiye nüfus artış hızını artırmaya yönelik yatırımlar yaptıkça ülkenin eğitim kalitesi artacak, sağlık hizmeti artacak, nitelikli bir nüfus artışı sağlanacak ve dinamik bir nüfus gücüne sahip olacaktır. Bu durumda üretim potansiyeli, sermayenin nüfusa yönelik yatırımlara yönelmesi sonucu düşecek ancak yavaş ve etkili bir büyüme gerçekleştirecektir. Ekonomik büyümede yıllara yayılan dalgalı büyüme yerine her zaman yavaş ve etkili büyüme tercih edilir olmuştur. Ayrıca üretim faktörleri içerisinde yer alan sermaye stoku demografik yatırımlara yönelse de yine bir üretim faktörü olan emek arzı artacak ve üretime yönelik yatırım potansiyeli yükselebilecektir.

10.2. Tarih Boyunca Nüfus Algısı ve Ekonomik Gelişme

Tarih boyunca yaşanan dönemdeki siyasal, sosyal veya ekonomik durumlara göre insanların ve ülkelerin nüfus algısı değişmiştir. Siyasal olaylar sonucu bazı ülkeler nüfus kaybı yaşayınca nüfus artışını desteklemiş bazı ülkelere nüfus artışı sonucu yaşanan sosyal sorunlar karşısında nüfus artışını baskılamıştır. Buna benzer olarak ekonomik krizlerde bireyler gelir sıkıntısından dolayı çocuk sahibi olma tercihlerini ötelemiş ekonominin olağan seyrinde olduğu dönemlerde ise çocuk sahibi olmayı tercih etmişlerdir.

İlk çağlarda filozoflar ve düşünürlerce toprak ile nüfus arasında ideal bir oranın olduğu ifade edilmiştir.⁴⁷ Bu ilişkiye göre nüfus artışı toprak aleyhine bozulduğunda besin kıtlığından ölümler gerçekleşecek ve nüfus ideal olana dönecektir. Eski Yunanda nüfusun büyüklüğü desteklenmiş ancak yönetimde kargaşa

⁴⁷ Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

yaşanmaması için ideal olan sayının aşılması gerektiği belirtilmiştir. Romalılar ise olaya sadece askeri açıdan bakmış ve fazla nüfusun fazla asker anlamına gelmesinden bahisle hızlı nüfus artışını şiddetle savunmuşlardır.

İlk çağlarda özellikle toprak verimi yüksek olan yerlerde nüfus yoğunlukları yaşanmış insanlar sulak alanları tercih etmiştir. Toprak veriminin yüksek olduğu yerler diğer milletlerin iştahını kabartmış, sonuçta savunma ve asker ihtiyacından dolayı nüfus artışı desteklenmiştir. Bilek gücünün etkin olduğu ilk çağlarda asker sayısının çok olması askeri gücün fazla olması anlamına geliyordu. Ayrıca büyük topraklara sahip olmanın yolu büyük askeri güce dolayısıyla büyük nüfus gücüne sahip olmaktan geçiyordu. Bu nedenle her devlet nüfusunu artırmanın ve beslemenin yollarını aramıştır.

Ortaçağda da aynı düşüncenin egemen olduğunu görmekteyiz. Özellikle tarımda meydana gelen yenilikler sonucu tarımsal üretim ve verimin artmasıyla nüfus artışı hızlanmıştır. Tarımda emeğe duyulan ihtiyacın şiddetlenmesiyle nüfus artışı hızlanmıştır. Ortaçağda da insanlar toprağa bağlıydı ve geçimin ana unsuru tarımdı. Tarımda insanlar niteliğe çok ihtiyaç duymamaktaydı. Her insan yaklaşık verimde çalışmaktaydı ve her bir birey daha fazla üretim anlamına gelmekteydi. Bu bakımdan toplumu oluşturan her bir aile daha fazla çocuk sahibi olma tercihinde bulunuyordu.

Ekonomik teorilerden biri olan Merkantilizme göre bir milletin refahı değerli madenlerinin miktarına bağlıdır. Bu nedenle her ülke değerli madenlerini artırma yoluna gitmelidir.⁴⁸ Bunu sağlarken mümkün olduğunca ihracatını artırmalı ithalatını ise sınırlandırmalıdır. Merkantilistler bu noktada nüfus artışını savunmuşlardır. Merkantilistlere göre nüfus artışı talebi beslerken üretimi artırmakta öbür yandan emek arzı arttığından dolayı ücretleri düşürmekte ve ihracatı artırarak ülkeyi zenginleştirmektedir. Nüfus artışının devlete masrafi üretim artışının getirisi

⁴⁸ Dinler, Z. (Nisan 2013). *KPSS iktisat*. Bursa: Ekin Kitabevi

kadar artmayacağı için artan verim söz konusu olacaktır. Fazla nüfusla birlikte rekabet ve verimlilik de artacak ayrıca her bir ferдин ödediği vergilerin kümülatif toplamı artacağından devletin geliri de yükselmiş olacaktır. Ulus devletlerin de ortaya çıkmasıyla birlikte hem askeri hem ekonomik gücün kaynağı olarak görülen nüfus artışı politikalarla desteklenmiştir.

Merkantilistlerce dışarıya göç engellenmeye çalışılmış dışarıdan gelen göçmenlerin sanatkâr olmasına özen gösterilmiş ve yerleşmelerinde kolaylıklar sağlanmıştır. Çok çocuklu aileler desteklenmiş ve evlilikler özendirilmiştir.

Ekonomi teorisyenlerinden fizyokratlara göre dünyada yasaları yaratıcı tarafından konulmuş kusursuz ve ideal olan bir düzen vardır. Fizyokratlara göre nüfusun artışının veya azalışının bir önemi yoktur. Onlara göre nüfus artışının tarımsal üretimi aynı oranda artıramaması durumunda nüfus zaten düşecektir. Nüfus artışını da doğal akışına bırakmışlardır.

Ekonomide kusursuz bir dengenin olduğunu ve devletin müdahalesinin olumsuz sonuçları olacağını savunan klasiklere göre nüfus ekonomik gelişmeyi sınırlandıran önemli bir engeldir.

Klasiklere göre fazla nüfus üretimde azalan verimlere yol açacak ve toplam üretimi olumsuz etkileyecektir. Ayrıca nüfusun her zaman tüketim talebi anlamına da gelmeyeceğini ifade etmişlerdir. Bunun nedeni olarak nüfusun talep edebilmesi için her şeyden önce talep edebilecek güce yani ödeme gücüne sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir.⁴⁹

Bu noktada yine ifade etmek gerekir ki ülkeler için sabit olan bir nüfus artış hızı yoktur. Fazla nüfus istenilmeyen bir durumsa nüfus artış hızının düşürülmesi

⁴⁹ Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

yoluna gidilecektir. Ancak nüfus artış hızının düşürülmesi ve bireylerin bu alışkanlığı kazanmasının sonucu ülkenin yok olması anlamına gelmektedir. Özellikle günümüzde çocuksuz ve sorumsuz yaşamaya alışmış olan toplumlarda devlet geniş imkanlar sunmasına rağmen bireyler çocuk sahibi olma yoluna gitmemektedir. Dolayısıyla olmayan ya da sürekli azalan bir nüfus için ekonomi politikasının bir manası bulunmamaktadır. Yapılması gereken etkin bir nüfus politikası uygulayarak dinamik bir nüfusun oluşturulmasıdır.

Nüfus artışı konusunda özellikle düşünürleri endişelendiren en önemli husus beslenmedir. Ancak dünyada yaşanan kıtlıkların sebebi gıda maddeleri yokluğundan değil gıda maddelerinin paylaşımında oluşan adaletsizlikten kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkeler gıda üretiminde ve verimlilikte her geçen gün daha da ilerlemektedir. Hatta gıda israfında yaşanan artış inanılmaz boyutlardadır.

10.3. Etkin Nüfus Teorisi

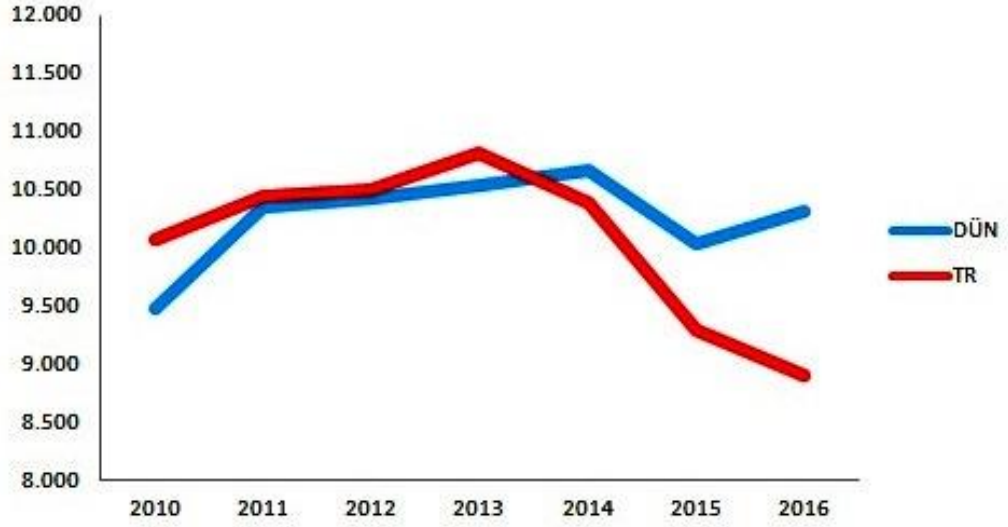
Bir ülkede kişi başı gelir düzeyini en yüksek noktaya taşıyan nüfus miktarına etkin nüfus miktarı denir. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren etkin nüfus miktarı sermaye miktarı, doğal kaynaklar ve teknolojik yeniliklerden etkilenmektedir. Buna göre bir ülkede nüfus artışı uzmanlaşmaya ve iş bölümüne yol açarak kaynakların etkin kullanımına ve üretimde artan verime yol açmaktadır. Ancak her şeyin aşırısı zarar prensibi gereği nüfus artışının devamı ve sürekliliği halinde azalan verimler işlemeye başlamaktadır.⁵⁰

Nüfus artışı her bir bireyin tükettiğinden fazlasını üretmesiyle yararlıdır. Bireyin tükettiğiyle ürettiği birbirine eşitlendiğinde etkin nüfus miktarına ulaşılmış demektir. Ne zaman ki bir bireyin tükettiği ürettiğinden fazla olursa o durumda kişi başı gelir düşecek demektir. Kişi başı gelirin düşmesi ülkedeki toplam tasarrufun

⁵⁰ Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

düşmesine dolayısıyla yatırımların düşmesine ve kalkınmanın yavaşlamasına yol açacaktır.

Şekil 17: Dünya'da ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Gelir

Eğilmez, M. (04.01.2016), *Türkiye negatif ayrışıyor*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://www.paraborsa.net/i/turkiye-negatif-aynisiyor/>

Kişi başına düşen gelir ülkelerin nüfuslarına oranla sahip oldukları gelişmişlikleri kısmen göstermekle birlikte ülkedeki gelişmenin nüfusa yansımaları bakımından da oldukça önemlidir. Bir ülkede nüfus artış oranı ile kişi başına düşen gelir oranının aynı doğrultuda artması gerekir. Şayet kişi başına düşen gelir oranı nüfus artış oranından daha fazla artıyorsa bu durum o ülke için iyiye işarettir. Bu durum emeğin veriminde artış manasına gelebilir. Tabi ülkelerin politika tercihi de bu durumda çok etkindir. Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte kimi ülkeler için kişi başına gelirin artış oranı nüfus artış oranından daha önemliyken kimi ülkeler içinse nüfus artış oranı kişi başına düşen gelirden daha önemlidir. Burada ülkelerin sahip oldukları nüfus gücü temel belirleyicidir.

Son olarak ifade etmek gerekir ki kişi başına gelir ile gelir dağılımında adalet arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Kişi başına gelir arttıkça söz konusu gelir toplum katmanları içerisinde adil olmayan biçimde de bölüşülebilir.

10.4. Doğurganlığın Mikro-Ekonomik Teorisi

Daha önce de belirttiğimiz üzere aileler çocuk sahibi olma kararlarında her şeyden önce gelirlerine bakmaktadır. Toplumda meydana gelen sosyal ve ekonomik gelişmelerin ailelerin doğurganlık kararları üzerindeki etkisini doğurganlığın mikro-ekonomik teorisi inceler.⁵¹

Bilindiği üzere ekonomi teorisinde tüketiciler, faydalarını en üst düzeye çıkarmak için mal ve hizmetlerin fiyatlarına bağlı olarak ve gelirleri ölçüsünde en etkin mal ve hizmetleri tüketirler. Bu teoriden yola çıkılarak çocuk sahibi olma bir tüketim alanı olarak görülmekte ve doğumların ailelerin talepleri sonucu gerçekleştiği kabul edilmektedir. Çocuk sahibi olmanın salt bir tüketim alanı olarak görülemeyeceğinin farkındayız. Her şeyden önce çocuk sahibi olmak ailelere manevi bir katkı sağlamaktadır. Ancak burada yapacağımız analiz ailelerin çocuk sahibi olma karar süreçlerinde ekonomik olarak nelerden etkilendiğini saptamaktır. Buna göre iki tür yaklaşımdan söz edebiliriz.

Birincil yaklaşımda tüketim alanı olarak çocuğun aileye sağladığı fayda ve buna bağlı olarak talep edilme koşulları belirlenmiştir. Çocuğun aileye sağladığı 3 tür faydadan söz edilebilir. Çocuğun aileye verdiği zevk ve neşe, çocuğun bir üretim faktörü olarak aileye sağladığı fayda ve anne babanın yaşlandığında çocuğun sağlayacağı sosyal güvencedir. Gelir arttıkça çocuğun üretim faktörü olarak aileye sağlayacağı fayda ile anne baba yaşlandığında çocuğun sağlayacağı sosyal güvence arasındaki ilişki negatiftir.

⁵¹ Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

İkincil yaklaşımda ise özellikle bir tüketim alanı olarak çocuğun talep edilme koşulları üzerinde durulmuştur. Aileler çocuk sahibi olma kararı verirken hane halkı geliri, aileye getireceği maliyet ve diğer mal ve hizmetlerin tüketiminden sağlanacak fayda ile kıyaslama yoluna gitmektedir.

İki tür yaklaşımın aileler tarafından farklı ağırlıkta da olsa tercih edildiğini görmekteyiz. Hatta çocuk sayısı değiştikçe bu tür tercihlerin farklılaştığını da görmekteyiz.

Öncelikle aileler ilk çocuklarında daha çok zevk ve neşe katkısından tercihte bulunmaktadır. Zaten Türkiye’de aile kurmanın en öncelikli amacı çocuk sahibi olmaktır. Dolayısıyla ilk çocuk tercihinde ailelerin zevk ve neşe katkısının dışında diğer değişkenlerden çok da etkilenmediğini söylemek yanlış olmaz. Ancak ikinci ve daha fazla çocuk sahibi olma tercihlerinde diğer değişkenler devreye girebilmektedir. Hane halkı geliri veya çocuğun getireceği maliyet ya da diğer mal ve hizmetlerden sağlanacak fayda ikinci veya daha fazla çocuk sahibi olma kararlarında çok belirgin etkiye sahiptir.

TÜİK verilerine göre ailelerin ilk çocuk tercihleri son beş yılda fazla bir değişikliğe uğramamıştır. İkinci ve üçüncü çocuk tercihleri artmış, dört ve üzeri çocuk tercihlerinde ise düşüş yaşanmıştır.

10.5. Nüfusun Ekonomik Önemi

Nüfus her ekonomide hem üretim tarafında hem tüketim tarafında büyük öneme sahiptir. Üretim unsuru olarak işgücünü oluşturmakta ve sermayenin çıktı oluşturmada girdi olarak yer almaktadır. Tüketim tarafında tercihleriyle ekonomiye yön vermekte ve kalkınmanın sağlanmasında rol oynamaktadır.

Daha önce de yer verdiğimiz üzere ekonomistler arasında nüfusun gücü konusunda fikir ayrılıkları yaşanmaktadır. Bazısı nüfusu ekonomi için bir güç olarak

tanımlamaktayken bazısı için nüfus ekonomi için sadece bir engeldir. Her durumda olduğu gibi nüfusun da etkin planlandığı bir durumda ekonomiye güç katacağını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Nüfus artışı efektif talep yoluyla yatırımları teşvik edecektir. Nüfus arttıkça mevcut endüstrilere olan talep artacak diğer yandan yeni endüstrilerin kurulması teşvik edilmiş olacaktır. Ayrıca nüfus arttıkça ortaya çıkacak olan dinamik genç nüfus gelişmeye daha açık, yeni fikirlere daha yatkın, kaynakların etkin kullanımında ise daha istekli ve yetenekli olacaktır.⁵²

Yine artan nüfusla birlikte emek arzı artmış olacak, artan emek arzıyla birlikte emeğin değeri düşecek dolayısıyla girişimlerin kar payının artmasıyla birlikte yatırımlar artacaktır.

10.6. Ekonomik Büyüme

Ekonomik Büyüme bir ülkedeki ulusal gelirin ve bu gelirden kişi başına düşen tutarın bir yıl içerisinde gerçekleşen artışını ifade etmek için kullanılır. Doğal kaynaklar, teknoloji, emek ve sermaye ekonomik büyümeyi etkileyen temel belirleyicilerdir.

Doğal kaynaklar hem toprağı hem de doğanın sağladığı her türlü yer altı ve yer üstü zenginlikleri kapsamaktadır. Toprak ile yer altı ve yer üstü zenginliklerinin arzını nüfus gücüyle etkilemek sınırlıdır. Ayrıca hızlı nüfus artışı doğal kaynakların tüketimini artırmakta ve gelecekteki nüfusa olumsuz miras bırakmaktadır. Bununla birlikte günümüzde nüfus artışıyla birlikte toprağın kullanımını artırmak mümkündür. Ancak nüfus arttıkça ormanlık alanların tarıma açılması gibi olumsuz bir durumla da karşılaşmaktadır.

⁵² Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

Teknoloji bir yandan üretimde kullanılan makine ve teçhizatın daha modern ve etkili hale gelmesini sağlarken diğer yandan emeğin niteliğini ve verimini yükseltmektedir. Üretimde daha teknolojik makine ve teçhizatın kullanılması çıktı miktarını artırmakta ve büyümeyi hızlandırmaktadır. Yine teknoloji ile toplumda sağlık ve beslenme koşulları iyileşmekte, eğitime daha fazla önem verilmekte sonuçta emeğin verimi artmaktadır. Bu durumda işgücü daha nitelikli bir hal almaktadır.

Bununla birlikte yüksek nüfus artış hızı kişi başına eğitim ve sağlık harcamalarını artırmaktadır. Bu durumda işgücüne katılacak olan emeğin verimi düşmekte ve nüfusun teknolojik yeniliklere güç kazandırması zorlaşmaktadır. Yine teknolojik imkanlar sınırlı büyüdükçe kişi başına düşen teknoloji imkanı düşmekte ve emeğin teknolojik imkanlardan yararlanması sınırlanmaktadır.

Nüfus artışıyla birlikte işgücünde de artış yaşanmaktadır. Bu durumda ülkede işgücüne aynı oranda talep olmaması durumunda işsizlik ortaya çıkacaktır. İşsizlik işgücü arzıyla işgücü talebi arasındaki fark şeklinde tanımlanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken işgücünün yalnızca iş arayıp bulamayanları ifade ettiğidir. İş aramayan veya çalışacak durumda olmayanlar işgücü içinde değerlendirilemez.⁵³

İşsizlik toplumlar için çok büyük bir sorun olup şiddetlenmesi durumunda ülkelerde krizlere yol açmaktadır. Bu nedenle her ülkenin öncelikli sorunları arasında yer almaktadır. İşsizlik salt bir ekonomik sorun olmasının ötesinde siyasal ve sosyal bir sorundur.

İşsizlik yaşayan birey öncelikle ekonomik sorunlarla karşılaşır. Ekonomik sorunlar bireyin sosyal yaşantısına temas eder. Bunun sonucunda birey ekonomik olumsuzlukların yanında duygusal çöküşler de yaşar. Nitelikli ve refahı yüksek toplum hedefleyen her ülke işsizlik oranları arttıkça sosyal sorunlar yaşar.

⁵³ Ünsal, E. (2016), *İktisada giriş*, Ankara: BB101 Yayınları

Tarihte işsizlik sorunuyla yüzleşen kimi ülkelerin nüfus artış hızını düşürmeye yönelik politikalar uyguladıkları görülmüştür. Ancak işsizlik kısa vadede çözüme kavuşturulacak bir olgu değildir. İşsizliğin nüfus artış hızını düşürmekle çözülebilmesi için en az 15 yıllık bir süreç gerekir.

İşsizliği nüfus artış oranını düşürerek azaltmaya çalışmak yerine işsizliğin asıl gerekçesini oluşturan iş olanaklarının artırılması daha net çözüm bulunmasını sağlayacaktır. İş olanaklarının artması için ülkedeki yatırımların artması gerekir. Bu nedenle işsizlikle karşılaşan her ülkenin hızlı bir biçimde yatırımları artırmanın yolunu bulması gerekir.

İşsizliğin nedeni ülkeden ülkeye değişebilmekle birlikte talep yetersizliği, istihdam alanı yetersizliği, gelişen teknolojiyle emeğe duyulan ihtiyacın azalması gibi nedenler başlıca nedenlerdir.

İşsizlik hem bireysel hem toplumsal sonuçlar doğurur. İşsiz bireyler psikolojik sıkıntıların yanında özgüven eksikliği ve ailelerine karşı mahcubiyet duygusu yaşayabilir. İşsizliğin toplumsal sonuçları ise kötü alışkanlıkların yayılması olarak ifade edilebilir. İşsiz kalan bireyler sigara, alkol veya uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklara yönelebilmekte, suç işleme ve intihar gibi davranışlara meyledebilmektedir. İşsiz kalan bir bireyin yaşayacağı olumsuzlukların sınırı yoktur.

İşsizliğin çözülebilmesi için yatırımların doğru alanlarda artırılması gerekir. Talebi olmayacak yatırımların uzun vadeli olamayacağı açıktır. Bunun yanında ülkenin avantajlı olduğu yatırım alanlarına uygun eğitim yaygınlaştırılmalıdır. Böylece işgücü ile sermayenin birbirine eklemlenmesi sağlanabilecektir.

Bina, tesis, makine ve donatım gibi üretimde kullanılan araç ve gereçlerin tümüne sermaye denir. Sermaye salt maddi olan malları değil marka ve patent gibi gayri maddi hakları da kapsar. Ekonomide sermaye kavramı daha çok fiziki malları

ifade etmek için kullanılırken günlük dilde sermaye nakit değer anlamında kullanılmaktadır.

Sermayenin kaynağını tasarruflar oluşturur. Tasarruflar ise gelirin tüketilmeyen kısmıdır. Birerlerin tasarrufta bulunabilmesi için tüketimlerinden fedakarlıkta bulunması gerekir. Fedakarlık durumu ise bireylerin gelirine ve alışkanlıklarına bağlıdır.

Türkiye’de tasarruflar yıllar itibariyle Gelişmekte Olan Ükelere(GOÜ) kıyasla geride kalmıştır. Bugünlerde yüzde 15 seviyesinde seyreden tasarruf ülkemiz için iyi bir oran değildir. Tasarruf miktarı az oldukça gelecekte yapılacak yatırım da o denli düşük olacaktır. Bu durumda ülkemiz sermaye ihtiyacını dışarıdan karşılama yoluna gidecek ve dışa bağımlılığı artacaktır.

Nüfus artışı ile tasarruflar arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Nüfus artışı yüksek olduğunda toplumda bağımlı nüfus sayısı artmakta, bunun sonucunda tüketim artmakta ve tasarruf oranı düşmektedir. Nüfusta meydana gelecek bir azalma ise nüfusun yaş yapısının yükselmesine, harcamaların düşmesine ve tasarrufların artmasına yol açacaktır.

Nüfus artışı diğer taraftan yatırımların yöneldiği alanları da etkilemektedir. Nüfus artışıyla birlikte yatırımlar üretimi artıracak alanlardan demografik alanlara yönelmektedir.⁵⁴

Ekonomide yer alan nüfusun yatırımları olumsuz etkileyeceği tespitinin nüfusun sağlayacağı avantajlarla birlikte değerlendirilmesi gerekir. Her şeyden önce genç nüfusun sağlayacağı nitelikli emek arzı sermayede oluşan kayıpları telafi edebilir. “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” söylemi ile “en iyi yatırım insana

⁵⁴ Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

yatırımdır'' söyleminden hareketle yapılacak olan demografik yatırımların getirileri kısa vadede görülemeyecek olsa da uzun vadede sermaye birikiminin olumlu etkileneceği bilinmelidir. Nitelikli nüfus ile sermayenin en başta verimi etkilenecek, sermayenin birim başına çıktısının artmasıyla ekonomik büyüme hızlanabilecektir. Son olarak ifade etmek gerekir ki günümüzde yetişmiş insan da beşeri sermaye olarak tanımlanmaktadır. Teorik olarak yetişmiş insan gücünün artırılması da sermayenin artması anlamına gelecektir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

11. DEĞERLENDİRMENİN SONUCU

Türkiye’de Nüfus Politikası ve Sosyo-Ekonomik Gerekçesi isimli tezimde yaptığım çalışmalar bir söylem ortaya koymanın yanında kendi şahsımda ortaya koyduğu katkılar bağlamında da önemlidir. Tezin her şeyden önce tarafıma katkı sağlaması önemliydi ve bunu sağladığını düşünmekteyim. Bununla birlikte güçlü ülke olmanın eğitim, sağlık, ekonomi ve buna benzer alanlarda sağlanan ilerlemelerle mümkün olacağı ancak söz konusu ilerlemelerin nüfus olmadan bir öneminin olamayacağı gerçeğini ortaya koyan bu çalışmanın yerine göre literatüre katkı sunacağı kanaatindeyim.

Türkiye’de nüfus Avrupa ülkelerine kıyasla iyi bir oranda artmaya devam etmektedir. Bu artışın sadece söylem olarak ülkemize verdiği özgüven önemlidir. Genç ve dinamik nüfusa sahip Türkiye kavramı bile başlı başına ülkemizin hanesine artı değer olarak yazılmaktadır.

Ülkemizde son dönemlerde nüfus artışının nitelikli bir hal alması da önemli bir göstergedir. Türkiye’de eğitilmiş ve donanımlı nüfus oranı her geçen gün yükselmekte, bunun sonucunda ekonomi ve kalkınma alanında ülkemizin gücü sürekli artmaktadır. Son yıllarda gerçekleşen yüksek büyüme oranları ülkemize

güven vermekte, büyük yatırımcıların ülkemizde yatırıma yönelme iştahı kabarmaktadır.

Nitelikli nüfus artışının sosyal alanda sağladığı katkı da çok önemlidir. Nitelikli nüfus artışıyla birlikte sosyal ve toplumsal alanda daha özgün ve güçlü bağlar kurulmakta, güçlü ilerlemenin yanında mutlu bir toplum oluşması sağlanmaktadır.

Ekonomik gelişmenin temelinde yatan en önemli unsurlardan birinin nüfus olduğu bilinen bir gerçek. Nüfus ekonomiye emek gücü olarak girdi sağlamakla birlikte talep yönlü olarak da ekonomiye güç vermektedir. Sanayi kesiminde ihtiyaç duyulan emek gücünün nitelikli olması halinde büyümenin güçlü ve hızlı olması sağlanmaktadır. Ayrıca yoğun nüfusun varlığı üretilen malların hızlı tüketilmesini sağlamakta sonuçta ekonomide devinim sürekli hale gelmektedir.

Sonuç olarak nüfus artışı bir tercih sebebi değil bir zorunluluktur. Ülkelerin bu konuda gösterdikleri irade geleceklerine yön verecektir. Eğitim yoluyla nüfusun niteliğini artıran, sağlıktaki ilerlemeler ile nüfusunu güçlendiren ülkeler sosyal ve ekonomik alanda hızlı bir gelişme gösterecektir.

KAYNAKÇA

(2013), *Türkiye’de kadın raporu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>

(2014). *Yeni AB göçmenleri İngiltere’ye 5 milyar sterlin kazandırdı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2014/11/141105_ab_ingitere_goc

(2017) *Kadın bakanlığı kaldırıldı, kadın örgütleri öfkeli*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://m.bianet.org/bianet/kadin/130585-kadin-bakanligi-kaldirildi-kadin-orgutleri-ofkeli>

(2017), *Dünya Bankası Dünya verileri*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://data.worldbank.org/region/world>

(2017), *Dünya Bankası Türkiye verileri*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

(2017). *Nüfus istatistikleri*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Nüfus İstatistikleri

(2017). *Ortanca yaş*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Ortanca Yaş

(2017). *Tarihte bugün: Türkiye’nin ilk nüfus sayımı yapıldı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/232575/tarihte-bugun-turkiyenin-ilk-nufus-sayimi-yapildi>

(21.05.2016), *Erkeklerin böğrüne hançer gibi saplanan 25 feminist duvar yazısı*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://onedio.com/haber/erkeklerin-bogrune-hancer-gibi-saplanan-25-feminist-duvar-yazisi-711996>

(6 Kasım 2014), *10.Kalkınma Planı*. Erişim tarihi: 15.09.2017, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc

(8.03.2017), *Feministlerin 8 Mart gece yürüyüşünden atarlı giderli 25 pankart*, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://onedio.com/haber/feministlerin-8-mart-gece-yuruyusunden-atarli-giderli-25-pankart-760540>

Akça, H. Ela, M. (2012) Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi, *Maliye Dergisi*, (163), s. 223-242

Aytaç, M. (2017). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2016*. Erişim tarihi:15.09.2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24638>

Benim bedenim benim kararım, Erişim tarihi: 15.09.2017, <https://eksisozluk.com/benim-bedenim-benim-kararim--3407229>

Çalışkan, Ş. Karabacak, M. Meçik, O. (2013). Türkiye’de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011 (kantitatif bir yaklaşım), *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, (21), s. 29-48

Dinler, Z. (Nisan 2013). *KPSS iktisat*. Bursa: Ekin Kitabevi

Eliçalışkan, M. (2007). Türkiye’de nüfusun dağılışı. Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.cografya.gen.tr/egitim/beseri/nufusun-dagilisi.htm>

Erdoğan, R.T. (2009), Uluslararası örnek kıdemli vatandaşlar kongresi, İstanbul, Türkiye

Erdoğan: İş işten geçmeden en az 3 çocuk, Erişim tarihi: 15.09.2017, <http://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-is-isten-gecmeden-en-az-3-cocuk,ZEQhCeWHVKS06lEDhd72Ng>

Eryurt, M.A., Canpolat, Ş.B., Koç, İ. (Aralık 2013). Türkiye’de nüfus ve nüfus politikaları: öngörüler ve öneriler. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 4, s. 129-156

Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri/Türkiye’de değerler ve doğurganlık*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi

Lüküslü D. ve Çelik K. (2008) Sessiz ve görünmez, genç ve kadın ev kızı, *Toplum ve Bilim*, (112) s. 101-118

Oktay, E.Y. (2014). Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze uygulanan nüfus politikaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 31-53.

Sağlık Bakanlığı, (2017). Mortalite. *Sağlık İstatistikleri Yıllığı*. (4), s. 17-31

Sarsılmaz, M. *Nüfus ve Ekonomik Gelişme İlişkisi: Türkiye Örneği*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

Semiz, Y. (2010). 1923-1950 döneminde Türkiye’de nüfusu arttırma gayretleri ve mecburi evlendirme kanunu (Bekarlık Vergisi). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 423-469

Şener, C. *Sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde “Üç Çocuk Söylemi” ve çalışan kadınların algısı*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014)

Şişman, N. (2003), *Emanetten mülke kadın-beden-siyaset*, İstanbul: İz Yayıncılık

Ünsal, E. (2016), *İktisada giriş*, Ankara: BB101 Yayınları

Yıldırım, E. *İbn-i Haldun'un iktisadi ve mali düşünceleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2006)

Zaim S. (1973). *Türkiye'de nüfus meselesi/siyasi, iktisadi ve sosyal yönleriyle*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları

DOĞRULUK BEYANI

“Türkiye’de Nüfus Politikası ve Sosyo-Ekonomik Gerekçesi” başlığında hazırlamış olduğum uzmanlık tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

14/02/2018

Abdurrahman TAŞKAN

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler

Uzman Yardımcısı